

SJEKK TIPSENE: SLIK LAGER DU DIN EGEN DRØMMEPORTEFØLJE

NR. 9 SEPTEMBER 2025 – 109,- KR

dine penger

GJØR LIVET RIKERE

**HALLGEIR KVADSHEIM GUIDER DEG
GJENNOM DEN NYE STRØMSTØTTEN**

Alt du trenger å vite om Norgespris

ELLEVE PROFILER OG EKSPERTER INNEN ØKONOMI OG KARRIERE:

HVOR VILLE DU INVESTERT 100 000?

DNB-SJEF:
Kjerstin Braathen

Lite cash, max skattestress

Formuesskatten engasjerer – både i Sveits og i studentkollektivet.

Hvem bør få min stemme? Dét spørsmålet er det mange som har grublet på de siste ukene, mens politikerne har kastet ut valgflesk i øst og vest for å overbevise oss om at det er akkurat de som skal gjøre vårt samfunn så mye bedre de neste fire årene. Selv om det har blitt viet tid til å debattere Gaza, helse, skole og klima både i tradisjonelle og «utradisjonelle» medier, så har det kanskje vært aller mest fokus på folks lommebøker i denne valgkampen. Kanskje ikke så rart heller at politikere og velgere er opptatt av privatøkonomisk trygghet og vekst etter flere år med høye boliglansrenter og galopperende priser.

Den enkeltsaken som virker til å ha fått aller mest oppmerksomhet i denne valgkampen er formuesskatten. Det er absolutt en logikk i at mange velgere er opptatt av bedrifters og gründeres ve og vel, blant annet fordi det handler om hvordan vi som samfunn legger til rette for verdiskapning. Og ja, det finnes en del som blir «straffet» med formuesskatt etter å ha vært flinke til å spare gjennom et langt liv og i tillegg eier en bolig som har steget mye i verdi.

Men, jeg må innrømme at det skurrer litt for meg når unge, mannlige studenter oppgir i intervju med NRK at formuesskatt er det viktigste for dem når de skal stemme – samtidig som de innrømmer at de ikke helt vet hva det har å si for dem om skatten blir fjernet.

For all del, mange har sikkert også satt seg godt inn i materien. Det er imidlertid en fare for at en del sluker et narrativ som blir pushet på dem gjennom TikTok-algoritmer og skråsikre milliardærer som besøker «Gutta» og/eller strategisk spytter inn penger i partikasser.

Det er helt legitimt å mene at formuesskatten spiller en rolle for norske arbeidsplasser, og at den dermed påvirker vanlige folks lommebok. Samtidig så er det sider ved denne valgkampen som fungerer som en påminnelse om at vi må være forberedt på at pengesterke grupper ved fremtidige valg kan forsøke å påvirke oss til å stemme mer i tråd med deres egne lommebøker enn våre.

Når det gjelder studentene som frykter formuesskatten, kanskje fordi de ser seg selv som fremtidige bedriftseiere og gründere, så vil jeg tippe at majoriteten av dem nok har andre og større bekymringer om noen år. Som priser på mat, strøm og barnehage – og renten på et litt for høyt boliglån.

Astrid Dalen

DINE PENGER

Dine Penger er Norges største økonomi- og forbrukerblad. Vi har et fagmiljø med svært høy kompetanse innen privatøkonomi opparbeidet siden 1983. Vi gir uavhengige råd.

ABONNEMENT

Telefon: 21 95 14 30
abonnement@dinepenger.no

REDAKSJON

Telefon: 22 00 00 00
dinepenger@dinepenger.no

ANSVARLIG REDAKTØR OG ADM. DIREKTØR: GARD STEIRO

ADRESSE

Pb. 1185 Sentrum, 0107 Oslo
Besøksadresse:
Akersgt. 55, 0180 Oslo
Telefon: 22 00 00 00
E-post:
dinepenger@dinepenger.no

MAGASINSJEF

Linn Marie Bratvold

REDAKSJONELL LEDER

Øystein Reistadbakk

JOURNALISTER

Astrid Dalen
Andreas Wolden Fredriksen

REDAKSJONSANSVAR, DESIGN OG PRODUKSJON

Jan Gundersen

BIDRAGSYTERE I DENNE UTGAVEN:

Ane Bjørnsdatter Bakken
Martin Hall Larsen
Geir Røed
Hallgeir Kvadsheim
Sindre Heyerdahl
Hans Petter Treider
Vegar Jansen
Ida Lokland
Anders Ihle Tovan
Ina Vedde-Fjærestad
Roger Valderhaug
Stella Bugge
Paul Harper
Andreas Berdal Lorentzen
Adil Shah
ErikAlexander Berg-Johnsen
Karl Otto Gulseth
Jan-Tore Stien

BLADABONNEMENT

Kr. 999 for 11 nummer pr år.
Utenfor Europa kr. 1199.
Ikke betal før du får giro.
Abonnementet fornyes automatisk ved forfall. Eldre utgaver kan bestilles på 22 00 00 50.

ANNONSERING

Salgssjef: Andreas Askheim
andreas.askheim@schibsted.com
Telefon: 41 50 43 66
Bekreftet solgt opplag: 20 666
Opplagskontrollert av Norsk Opplagskontroll AS for Mediebedriftenes Landsforening (2025).
Lesere: 138 886
Kilde: Kantar media (2025)

TRYKK

Ålgård Offset AS
Utgivelsesdato: 15. september
Dine Penger utgis av
Verdens Gang AS

COVERFOTO

Mona Langset

TRYKT I
NORGE
NO - 4660

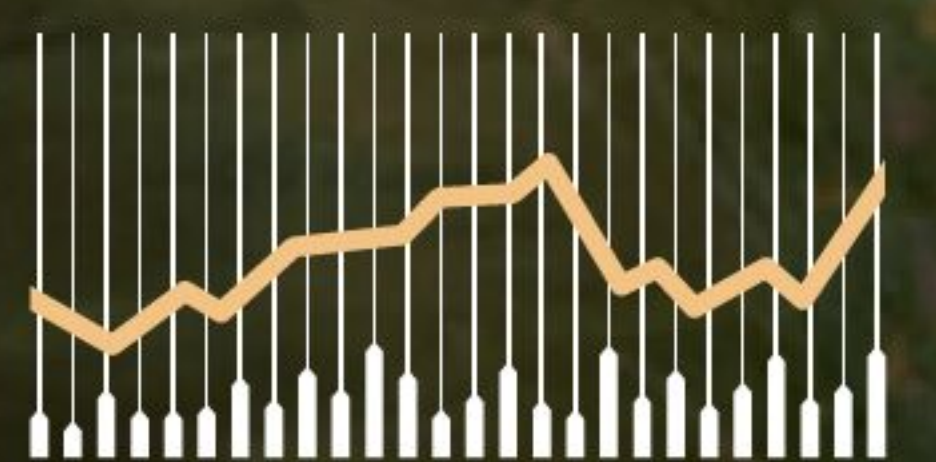
Trykkeri
2041 0652

NESTE NUMMER ER I SALG 13. OKTOBER

Vekst

Penger vokser når du plasserer dem på riktig sted, og gir dem tid.
Vi kan ikke styre tiden, men hjelper deg gjerne med å finne rett sted.
Slik har vi skapt formuer i mer enn 30 år.

Historisk avkastning er ingen garanti for fremtidig avkastning.
Prospekt og nøkkelinformasjon er tilgjengelig på www.skagenfondene.no/fond

SKAGEN
fondene

Del av Storebrand

PENGE GALOPPEN

KOMMENTAR: ROAR VALDERHAUG, E24

Derfor er jeg **for** OG

Formuesskatten er på mange måter en dårlig skatt. Men jeg hater også tanken på at døgenikt-arvingene i 40-årene på Oslo vest skal slippe billig unna.

Først en prinsipiell avklaring: Jeg er generelt for alle skatter som ikke rammer meg selv. Og jeg er ditto ganske kritisk til nivået på alle de skattene som jeg selv betaler.

Med dette premisset lagt til grunn, kan vi stupe ned i alle argumentene jeg har for og imot denne skatten.

En skatt som det offentlige ordskiftet bruker (altfor) mye tid på. Jeg også.

IMOT: Formuesskatten er en utrolig demotiverende skatt. De som ikke har tilgjengelig likviditet, men først må ta ut utbytte fra selskapet sitt, må betale en utbytteskatt på 37,84 prosent før formuesskatten kan betales.

Man må altså ta ut 1609 kroner i utbytte for å kunne betale en 1000-lapp i formuesskatt.

Utbytteskatten skulle være en skatt på privat forbruk. Men nå må man isteden først betale masse skatt bare for å få betalt formuesskatten sin.

Det har også null og niks å si fra akkurat det ene året til det andre hvor godt butikken gjør det, om man da går med over- eller underskudd.

Dette er drepen for motivasjonen til å bidra med skatt.

FOR: Jeg blir provosert av alt talltullet fra mange av de som er imot skatten. Når de for eksempel skal prøve å fremstille den som om dette er en skatt som i stor grad angår veldig mange.

Av de ca. 650.000 som betaler formuesskatt, betaler nær halvparten under 10.000 kroner i året. For alle dem er andre lettelser i skatter og avgifter mye, mye viktigere.

Det er i overkant av 40.000 skattytere som årlig betaler 100.000 kroner eller (mye) mer i formuesskatt. For mange av dem biter skatten ordentlig. Men de utgjør altså bare 1 prosent av den voksne befolkningen.

Dette er en skatt som i all hovedsak de aller rikeste vil tjene desidert mest på blir

fjernet, sammenlignet med heller å kutte andre skatter i Norge.

Likevel dyttes småbedriftseiere og fiktive enker i Bærum frem hver gang NHO, Høyre og Frp skal argumentere imot formuesskatten.

IMOT: Det er en veldig skjevhet i risiko mellom en gründer som må betale formuesskatt og staten som tar imot pengene.

Verdien av selskapet som er basisen for gründerens betaling av formuesskatt, er helt basert på fremtidig inntjening. Men risikoen er stor for at vurderingen det året gründeren skal betale sin skatt, er helt feil.

Tenk deg selv å betale en halv million kroner i formuesskatt for et selskap som er ligningsmessig verdsatt til 50 millioner kroner, men som så viser seg å gå konkurs 3-5 år senere. Uten at du har fått solgt én eneste aksje i mellomtiden.

Frykten for å komme i en slik situasjon, i kombinasjon med en nylig innført exitskatt, kan føre en flukt av gründerne fra Norge. Det er verre enn at noen døtre sendes til Sveits.

FOR: Motstanderne av skatten blåser opp hvor mange eiere og kapital som faktisk har flyttet ut siden Støre tok over i 2021 og dermed effekten på fremtidige investeringer i Norge.

Det er for eksempel bare tull av halvparten av formuene eid av de på Kapitals 400 rikeste liste nå eies og styres fra utlandet. For da har man regnet med 100 prosent av formuen til Bjørn Rune Gjelsten, til Ivar Tollefsen og til Reitan-familien.

Men hverken styringen av, eller kapitalen i selskapene de eier, er flyttet ut ved at døtrene til Gjelsten og Tollefsen eller to barnebarn av Odd Reitan er sendt til Sveits.

John Fredriksen flyttet fra Norge for omtrent 100 år siden, men investerer fortsatt stort i Norge. Og elvecruise-kongen Torstein Hagen har helt fra starten av bygget seg opp i utlandet. Hans enorme formue har aldri blitt flyttet ut av Norge.

FJERNE DET MESTE, BEHOLDE SOM I DAG ELLER FJERNE ALL FORMUESSKATT?

IMOT: De som betaler formuesskatt må tappe midler fra selskapet sitt som isteden kunne vært brukt til investeringer og «styrke arbeidsplassene» der.

FOR: Det over er et tulleargument. Selskapene er ikke hellige katedraler. Dette argumentet gjelder for absolutt alle som betaler skatt. For eksempel kunne jeg selv

imot formuesskatten

Erna Solberg (H), Jonas Gahr Støre (Ap) og Sylvi Listhaug (Frp) er uenige om det også. FOTO: NTB

heller brukt skatten jeg betaler på min lønnsinntekt til investeringer i aksjefond som igjen investerer i norsk næringsliv.

IMOT: Eierbeskatningen har økt veldig kraftig under Støre. Dette selv om Aps nestleder Jan Christian Vestre på sedvanlig inn- og utpust sier at prosentsatsene er de samme som før Solberg-regjeringen kom til makten i 2013.

Men Aps kronprins hopper da glatt over at rabatten på verdsettelse av aksjer og eiendom er redusert kraftig og at utbytteskatten er gått i været.

Hvis nesten ingen norske rikinger flytter til utlandet for å spare skatt, er skattereglene for gunstige. Hvis derimot veldig mange flytter, er eierbeskatningen blitt for høy. Nå er vi nok der.

IMOT: Norge er kun ett av veldig få land i verden som fortsatt har formuesskatt. Dermed får utenlandske eiere en fordel. Deres avkastningskrav er lavere enn for de norske og de kan by mer for selskaper til salgs.

FOR: Norge er blant den kun ene tredjedelen av OECD-landene som *ikke har arveavgift*. Det gir norske eiere en fordel mot investorer fra mange land. Fraværet av arveavgift demper en god del av ulempen de norske eierne har ved at utlendingene ikke betaler formuesskatt.

Men det at de slipper arveavgiften hører vi aldri noe om fra dem?

IMOT: Forskjellene mellom beskatningen av unoterte aksjer og børsnoterte aksjer er veldig stor og basert på helt forskjellige prinsipper. Det er også helt haug andre mangler på logikk i hvordan ulike aktiva verdsettes. Dette skaper, igjen, en veldig mistillit til skatten fra de som kommer dårlig ut av denne mangelen på logikk.

FOR: Mangelen på (en moderat) arveavgift gjør at formuesskatten er den klart mest effektive måten vi kan hente inn penger fra døgenikter av noen arvinger i 40-, 50-årene på Oslo vest, som aldri har gjort et arbeidslag – bortsett fra å møte opp til de månedlige styremøtene i holdingselskapet til pappa.

Det er bra for samfunnet at formuer ikke sementeres, men i en viss grad omfordeles over generasjoner.

IMOT: Dersom tiden og ressursene som brukes i Norge på å debattere denne skatten dag inn og dag ut kan frigjøres, vil produktiviteten i landet gjøre et byks.

Kanskje ikke nok til å tjene inn igjen alle de 34 milliarder kronene et fullt kutt i formuesskatten vil utgjøre i provenytap for stat og kommuner, men likevel da!

MIN KONKLUSJON? Fortsatt ambivalent. Men så er heller ikke formuesskatten blant de viktigste sakene som avgjør min stemmegivning.

Fordi som de aller fleste andre velgere i Norge, betaler jeg den ikke.

PENGE GALOPPEN

Tekst: STELLA BUGGE

En god anledning til å bytte strømavtale

Snart kan du velge Norgespris, men sjekk samtidig hvor mye strømsalgselskapet ditt tar seg betalt.

Det er rådet fra Konkurransetilsynet og Forbrukerrådet.

Fra 1. oktober vil regjeringen innføre Norgespris – en fastpris på strøm på 40 øre/kWh før mva., nettleie, avgifter og påslag til strømselskapene.

Totalprisen du må betale blir trolig rundt 1,40 kroner per kilowattime.

– En dårlig strømavtale blir ikke bedre med Norgespris. Det er bare strømprisen som blir fryst med denne støtteordningen, men strømsalgselskapene skal fortsatt ha sine påslag, sier Thomas Iversen, fagsjef strøm hos forbrukernes vaktbikkje.

– Når du først er i modus, bør du benytte anledningen når du velger Norgespris til å sjekke om avtalen du har er god eller dårlig. Det gjør du hos oss, på Strømpris.no, og det tar bare et par minutter å bytte leverandør, sier Iversen i Forbrukerrådet.

Han vil også minne om at det ikke er fritt fram med Norgespris.

– **Energien du bruker er ikke gratis**, heller ikke med Norgespris. Det vil alltid være penger å spare på å knipe inn på forbruket. Med nettleie, avgifter og påslag ser vi for oss at strømmen vil koste mellom *en* og 1,5 kroner med Norgespris, litt avhengig av hvilken strømavtale og nettleie du har.

De aller fleste strømsalgselskapene har et påslag på strømmen. Tar man med månedsavgiften som mange også har, kan prisen variere med opp mot 20 øre per kWh

– Vårt viktigste budskap er at det lønner seg å være en aktiv forbruker også etter introduksjonen av Norgespris. For mange kunder, spesielt i Sør-Norge, vil det nok lønne seg å velge

Norgespris, men man må ikke stoppe der, sier Johannes Hjartlie, seniorrådgiver i avdeling for bygg, industri og energi hos Konkurransetilsynet i Bergen.

– Dette kan være en god anledning til å bytte strømlleverandør. Hvis flere bytter selskap oftere, vil det kunne bidra til mer konkurranse om kundene og at flere aktører velger å sette ned prisene. Da unngår man også som forbruker å sitte med en avtale man har hatt i alle år og kanskje betale for mye for strømmen. Det blir fort penger av det hvis det skiller 20 øre per kilowattime og du bruker mye strøm, sier Hjartlie.

En sjekk på Forbrukerrådet oversikt over de forskjellige spotprisavtaler, viste at det totale påslaget – inkludert eventuell månedsavgift – varierte mellom minus 1,7 øre og 17,33 øre. En forskjell på 19 øre altså! Så her er det penger å spare.

I Midt-Norge er det mer usikkert om det lønner seg med Norgespris, mens nordlendingene har svært lave strømpriser og trolig bør styre unna.

Hjartlie advarer folk mot å sitte stille i båten og ikke gjøre noe.

– Vi anbefaler at du tar et aktivt valg og går for den strømtøtteordningen som er best for deg enten det er Norgespris eller den eksisterende strømtøtteordningen, sier han og legger til:

– Sjekk også via prissammenligningstjenester om du har en god avtale eller om du bør bytte.

Og pass på at selskapene ikke endrer vilkårene eller påslaget i forbindelse med innføringen av Norgespris.

Det tror ikke Fornybar Norge at kommer til å skje.

FAKTA

HVA KOSTER NORGESPRIS

Fastpris på strøm: 40 øre kilowattimen

Påslag til kraftselgeren: ofte 2–3 øre per kilowattime, men varierer med leverandør og kan være høyere enn dette

Nettleie: 54 øre kilowattimen (landssnitt for husholdning med 20.000 kWh forbruk per år), men nettleien har store lokale variasjoner

Elavgift: 9,79 øre kilowattimen (jan.-mars), 16,93 øre kilowattimen (apr.-sep.), 12,53 øre kilowattimen (okt.-des.)

Enova-avgift: 1 øre kilowattimen

Merverdiavgift: 25 prosent

Ut fra disse tallene vil Norgespris fra oktober 2025 trolig koste en vanlig husholdningskunde om lag 1,40 kroner kilowattimen.

Kilde: E24

– **Vi tror ikke strømselskapene** vil legge på prisene når Norgespris innføres. Det er rundt 70 selskaper som kjemper om kundene, og pris er noe av det viktigste de konkurrerer om. Dersom noen velger å øke påslagene, må de uansett varsle kundene skriftlig 30 dager i forkant, skriver kommunikasjonsdirektør Aslak Øverås i en e-post og legger til at dette vil være synlig på fakturaen.

– Da har du mulighet til å bytte leverandør, om du ikke er fornøyd.

Fornybar Norge organiserer både nettselskapene og strømsalgselskapene.

– **Se opp for svindelforsøk!** Ingen skal inn i boligen din i forbindelse med Norgespris. Du bør heller ikke klikke på lenker i e-poster, advarer Øverås.

– **Hvordan får vi egentlig tak i Norgespris?**

– Du må aktivt gå inn via Elhub når ordningen er i boks i slutten av september. Logg deg inn på min side og bytt til Norgespris hvis det lønner seg for deg, sier Hjartlie i Konkurransetilsynet.

Du har to ukers angrefrist fra du bestiller, men når den er ute, er du låst til Norgesprisavtalen ut 2026. Hvis du ikke gjør noe, fortsetter du automatisk med dagens strømtøtte.

THOMAS
IVERSEN

NYHET!

SEALION 7 4X4

BYD

byd.no

Den perfekte norske familiebil fra verdens største elbilprodusent

502km WLTP rekkevidde • 1500kg hengervekt

75kg takvekt • Høyt utstyrsnivå

578 l bagasjerom

**MÅ SES OG
PRØVES!**

Lanseringskampanje kun

469.900,-

Begrenset antall

Excellence-utstyrspakke inkludert – spar 129.000,-

91,3 kWh Blade batteri • Firehjulstrekk • Panoramatak med elektrisk solskjerm • 20 tommer Michelin Pilot Sport • Fjernlysassistent Apple Carplay og Android Auto • Dynaudio lydsystem med 12 høyttalere • 360 panorama kamera • Flerfarget atmosfærellys Vehicle-to-Load (V2L) funksjon + V2L kabel • Stemmestyring • 15,6 tommer roterbar skjerm • Cloud Service BYD App Trådløs mobillading med kjøling • Sportsseter med oppvarming og ventilering • Head-Up Display med navi. Les mer på byd.no

DINE Penger

HARRYHANDEL

TEKST: VEGAR JANSEN

↑ E18 OSLO

TOLL/CUSTOMS
Intet å fortolle
Nothing to declare

30

Grensene du må pas

TOLL/CUSTOMS
Varer til fortolling

Goods to declare

Nordmenn grensehandler
for milliarder, men én spesiell
matvare kan gi deg trøbbel
på veien hjem – og da tenker
vi ikke på noen øl for mye...

se på

Med stadig økende matvarepriser i norske butikker – og høye avgifter på alkohol og tobakk – er det ikke merkelig at vi gjerne drar til våre nærmeste naboland for å handle litt.

Tall fra SSB forteller at nordmenn grensehandlet for litt over 11 milliarder kroner i 2024. Dette var en økning på 18 prosent fra året før, men samtidig ligger dette stadig godt under nivået fra årene før 2020-pandemien.

Spesielt er Kari og Ola Nordmann glade i å handle hos søta bror – 88 prosent av all grensehandel gjøres i Sverige. Det er ikke så rart, da det på tross av dagens kronekurs er stadig gode penger å spare på en rekke varer.

Dessuten bor rundt 40 prosent av den norske befolkningen innenfor en 90-minutters kjøretur fra svenskegrensen. Det gjør at det fort kan friste å ta en svipptur over Kjølén for å fylle opp bagasjerommet med mat, drikke og andre varer.

Samtidig er det mange som ikke tenker over at det faktisk er en grense for hvor mye det er lov å ta med seg – selv uten å være lastet med spesielt avgiftsbelagte varer som alkohol og tobakk.

Når du kommer tilbake fra en tur til utlandet – det være seg en lang ferie i fjerne strøk eller en liten svipp over grensen til nærmeste shoppingsenter – er det en grense som nesten alltid er gjeldende. Det er den såkalte verdigrensen, som for nordmenn på normal herryhandel er på 3000 kroner.

Verdigrensen øker riktignok til 6000 norske kroner hvis du har vært utenfor Norge i mer enn 24 timer, men det vil jo ikke gjelde for folk som er på dagstur til utlandet.

Har du handlet virkelig mye og blir stoppet på veien tilbake med mengder av godsaker i bagasjerommet, kan du få trøbbel.

– Tollerne kan be om å få se kvitteringer fra handelen for å sjekke at du holder deg under verdigrensen, forteller tolloverspektør Geir Granholt.

Ikke hjelper det å «miste» kvitteringene heller. Tollere har selvfølgelig tilgang til internett og kan som regel finne informasjon om priser dersom de må grave dypere, minner han oss om.

Hvis du skal ha med deg varer tilbake som til sammen koster mer enn verdigrensen, er kravet at du skal betale avgifter for varer som tilsvarer det overskytende beløpet.

Har du handlet for 3500 kroner på en dagstur, skal du altså plukke ut ting for 500

FAKTA

VERDIGRENSEN

- Dersom du har vært utenfor Norge i over 24 timer, kan du vederlagsfritt ta med deg verdier for 6000 norske kroner når du reiser hjem igjen.
- Ved kortere utenlandsopphold enn 24 timer er grensen satt til 3000 kroner.
- Verdigrensene ble sist regulert i 2003. Da ble også alkohol- og tobakksvarer innlemmet i grensebeløpene. Dette ble omgjort fra juli 2021, så per i dag holdes alkohol- og tobakksvarer utenom.
- Hvis verdigrensene hadde fulgt konsumprisindeksen, burde de vært på rundt 5000 og 10.000 kroner nå i 2025. Dette ifølge SSBs priskalkulator.

kroner og deklare disse. I de fleste tilfeller vil dette bety 25 prosent ekstra i merverdiavgift. For noen gjenstander, typisk tekstilvarer, klær og matvarer – kan tollavgifter komme i tillegg.

Et annet problem er at verdien av en enkelt vare ikke kan deles opp. Er du på dagstur og kjøper to stoler til 2000 kroner hver, kan du ta med den ene stolen innenfor verdigrensen, men må betale full moms for den andre. Har du vært på helgetur til en storby og kjøpt med deg ett dyrt smykke som koster over 6000 kroner, plikter du å betale avgifter for hele verdien.

Granholt opplyser VG om at brudd på verdigrensen ved vanlig svenskehandel likevel ikke er noe stort problem.

– Basert på erfaring og tilbakemeldinger vi får, så er det ikke så mye av akkurat det. Det går mer på dette med de høyt beskattede varene, i hovedsak alkohol og tobakk.

Akkurat alkohol og tobakk er interessant nok også de eneste varegruppene som er unntatt verdigrensen. Her er det i stedet det berømmelige kvotesystemet som begrenser hvor mye du fritt kan ta med deg hjem igjen.

Du kan med andre ord kjøpe den dyreste whiskyen og de mest eksklusive sigarene du får fatt i, og ta disse med hjem helt vederlagsfritt – vel å merke så lenge du holder deg innenfor alkohol- og tobakkskvotene.

I tillegg kan du ta med deg andre typer varer for hele verdigrensebeløpet.

Vi nevner i den forbindelse at Tolletatens *kvoteapp* gjør det veldig enkelt å få oversikten, og du kan betale direkte i appen dersom du ønsker å ta med deg litt for mye av det gode. Da kan du også kjøre på grønn sone gjennom toll.

STORHANDEL: Det kan friste å fylle opp hele bagasjeromm

et når man først har tatt turen over, men det er stadig en grense for hva man kan ta med seg. FOTO: HANNE HATTREM

– Det sparer både oss i tollvesenet for arbeid og den reisende for kø og ventetid på rød sone. Løsningen er veldig populær, også blant turister. I juni og juli ble det utført rundt 60.000 fortollinger i appen, forteller Granholt.

Ikke alle som drar over grensen, ønsker å bare handle og dra hjem igjen. En slik tur kan jo gjerne kombineres med en tur på kafe eller litt personlig pleie – som massasje eller en hårklipp.

Slike tjenester omfattes ikke av tollregelverket og regnes derfor heller ikke inn på verdigrensen. Dette selv om du sikkert vil sette pris på den nye sveisen når du kommer hjem også.

For alle som tar bilen eller båten over grensen, er det også greit å vite at drivstoff heller ikke regnes inn i verdigrensebeløpet. Regelverket tillater å fylle opp den vanlige tanken på kjøretøyet så lenge den ikke rommer mer enn 600 liter. I tillegg kan du ta med inntil 10 liter på en reservekanne.

Men mens det å fikse på seg selv ikke telles, forholder det seg annerledes dersom du for eksempel vil benytte utenlandsturen til å sikre deg rimeligere reparasjoner eller service for kjøretøyet.

Tar du bilen eller båten innom et verksted, og verdien av disse tjenestene kommer over verdigrensen, sier regelverket at du skal betale merverdiavgift på 25 prosent av hele kostnaden når du krysser grensen på vei hjem.

For deg som er mest opptatt av å handle mat, er det også en vektkvote som kan slå inn. Den begrenser deg til maksimalt ti kilogram til sammen av kjøttvarer, ost og dyrefor når du kommer fra et EØS-land – som jo gjerne er tilfelle.

Andre vanlige dagligvarer teller ikke, så du kan stadig handle så mye melk, brus, godteri, kjeks, vaskepulver, sauser, ketchup og andre tørrvarer du vil. Men alt av oster, kjøttprodukter som skinkepålegg, pølser, kjøttboller og kjøttdeig, samt rene kjøttstykker telles med i grensen på 10 kg.

Er du spesielt glad i ost og kjøtt, og ser for deg å virkelig fylle på kjøleskapet etter en handletur hos nabofolket, kan det være greit å kjenne til kvoten.

Fôr til dyr regnes også med i denne begrensningen, men hunde- og kattemat er unntatt. Så du kan godt handle med litt ekstra til dine firbente venner.

I tillegg er selvfølgelig både verdigrensen og kvoten på 10 kilogram gjeldende per person. Er det flere i bilen, er det også lov å ta med mer hjem. Men det er en aldersgrense – de under tolv år har kun lov til å ta med seg «mi-

LITT FOR MYE AV DET GODE? Det kan du fikse selv via Tollvesenets kvoteapp. For øvrig skal du ha med deg ganske mye for mye før det blir noe annet enn beslag og bot. FOTO: ESPEN BRAATA

BILLIG: Mange flesker gjerne til med store mengder bacon og andre kjøttvarer når de først har tatt turen over grensen – men her setter både vekten og totalsummen en grense. FOTO: VEGAR JANSEN

neralvann, sjokolade- og sukkervarer» uten å betale avgifter, får vi vite fra tolletaten.

Med andre ord: Barn skal bare ha med seg brus og snop hjem fra grensehandelen. For at andre matvarer skal kunne «legges på» ungenes kvote, må de være 12 år eller eldre.

Det er for øvrig fortsatt lov å ta med seg mer enn ti kilo av slike matvarer, men da må du stikke innom rød tollsone og deklare den ekstra mengden.

Å reise over landegrensen med bær, frukt og grønnsaker er heller ikke fritt fram. Også her er grensen for privat innførsel satt til 10 kg.

For andre typer grønt, som blomster og planter til pynt, er det tillatt å ta med seg en fastsatt mengde: Inntil 25 avskårne blomster, 3 kilo blomsterløk eller -knoller, 5 potteplanter og 50 pakker med frø.

For å ta med mer enn dette, må varene følges av gyldige plantesunnhetssertifikater.

OBS! Du får holde deg til de potetene du kjøper i norske butikker. Importerte matpoteter kan ifølge Mattilsynet føre med seg smitte av plantesykdommer vi ikke har per i dag. FOTO: NAINA HELÉN JÄMA

I tillegg har vi dette med poteter, da. Du har nemlig ikke lov til å ta med deg poteter over grensen uten spesiell tillatelse. Ikke engang de vanlige matpotetene du finner i hyllen på supermarkedet kan du bringe med deg hjem – selv om planen din er å tilberede og spise dem.

Det er faren for spredning av plantesykdommer som er grunnen til det strenge regelverket, får vi vite fra Mattilsynet. De frykter at slike matpoteter skal kunne finne veien til jord og fungere som smittespredere.

– Varer som selges som mat, er vanligvis ikke ment for dyrking. Insekter, sopp, bakterier og virus kan følge med, som igjen kan smitte norske landbruksprodukter og norsk natur. Du kan heller ikke nødvendigvis se på matvaren at den har smitte med seg, får vi vite fra Brita Toppe, som er seniorrådgiver ved seksjon planter og innsatsvarer hos Mattilsynet.

Heldigvis gjelder forbudet kun for rå poteter. De er harmløse som ingrediens i andre matvarer, eller tilberedt på en eller annen måte. Forsyn deg derfor gjerne av potetsalat, pommes frites, potetgull, potetstappe, fløtegratinerte poteter og fryste potetbåter eller hva nå enn du liker best.

Og når vi er inne på ting som gror: Plantevernmidler er heller ikke noe privatpersoner har

anledning til å ta med seg over grensen. Selv om du også får kjøpt stoffet i norske butikker.

– At produktene har samme navn betyr ikke nødvendigvis at varene er identiske på begge sider av grensen. De kan for eksempel ha forskjellige ingredienser, større konsentrasjoner av giftstoffer og så videre, forklarer tolloverinspektør Geir Granholt.

Så lenge du holder deg under gjeldende verdigranser og kvoter, eller bruker kvoteappen til å betale med dersom du har med deg litt ekstra, kan du med god samvittighet krysse grensen i grønn tollsone.

Men skulle du bli stoppet på kontroll etter

FAKTA

RØD OG GRØNN SONE

De fleste innreisesteder og grenseoverganger mot Norge har en rød og en grønn sone.

Passerer du grensen i grønn sone erklærer du at du kun har toll- og avgiftsfrie varer, at du ikke har med varer som krever spesiell tillatelse og at du er innenfor verdi- og kvotegrenser.

Du skal gå på rød sone dersom du har med deg noe som krever at du betaler avgift, eller har med annet gods som krever tillatelse. Er du i tvil, bør du velge rød sone og forhøre deg.

Kilde: Tolletaten

å ha krysset grensen på grønt, og det viser seg at du har med deg for mye, kan det resultere i både bot og beslag.

– Da tar vi beslag i det som er utover kvotegrensene. Resten får du fremdeles med deg. Men i tillegg blir det jo en bot – vi skriver et forenklet forelegg basert på hvor mye ekstra du har med deg, opp til en viss grense, opplyser Granholt.

Foreleggets størrelse er fastsatt i vareførselsforskriften.

Ved store kvoteoverskridelser – som å for eksempel ta med seg over 10 liter sprit, over 100 liter øl eller mer enn 80 kg kjøtt over den tillatte grensen – blir det verre.

– Det er jo ganske store mengder, og da er det mer å regne som profesjonell smugling, kanskje for å forsyne restauranter, barer og så videre. Det vil vanligvis resultere i politianmeldelse, forteller tolloverinspektøren.

Politiet vil selvfølgelig også bli kontaktet dersom man prøver å smugle over regulerte substanser som narkotika eller våpen. For andre ting som det ikke er lov å ta med seg – eksempelvis poteter – vil tollerne ta beslag i varene og sørge for at de blir forsvarlig destruert. En eventuell straff vil også bli vurdert under kontrollen.

– Dette er varetyper vi ikke bare kan utstede forenklet forelegg på, så da må vi vurdere politianmeldelse, opplyser Granholt.

DINE Penger

NORGESPRIS

MED HALLGEIR KVADSHEIM

Skjult felle kan koste deg dyrt

For mange er Norgespris en no-brainer,
men én feil kan spise opp hele besparelsen.
Noen bør også droppe hele greia.

DET ANDRE VALGET
I HØST: Norgespris
eller ikke? Det er det
store spørsmålet.
FOTO: LINE MØLLER

NORGESPRIS? Kulderekorden i Røros er $-50,4$ grader, og ble målt 13. januar 1914. Blir det like kaldt fremover, kan det kanskje være greit å gå for en fast pris på strømmen. FOTO: HALLGEIR VÅGENES

En spørreundersøkelse fra kraftselskapet Lyse i sommer, viste at bare 36 prosent av innbyggerne i Stavanger ville velge Norgespris. Noe kan nok forklares med lite informasjon om ordningen. Av de 32 prosentene som faktisk sier at de kjenner godt til ordningen, er 58 prosent positive og 16 prosent negative.

Det burde være 100 prosent i Stavanger, som er del av strømområde NO2 – Sørvest Norge, som normalt har de aller dyreste strømprisene i Norge.

FRA 1. OKTOBER

Norgespris er en ny, frivillig strømstøtteordning som gir deg en fast strømpris på 50 øre/kWh (inkl. mva.). I tillegg kommer nettleien, som nå.

➤ Prisen varer ut 2026, men du kan bestille den allerede fra 15 september. Glemmer du det? Slapp av, du får samme pris om du bestiller for eksempel i november eller desember.

➤ Du må fortsatt være tilknyttet et strømselskap, som nå. Du behøver ikke bytte leverandør eller foreta andre kompliserte valg.

Det er nok å huke av JA på Norgespris-valget.

➤ Du kan ikke fråtse i strøm: Norgespris har et tak på 5000 kWh per måned for boliger og 1000 kWh per måned for fritidsboliger. Det skal godt gjøres å overstige dette beløpet, med mulig unntak for trekkfulle eneboliger på Røros eller store, moderne fjellhytter i vintersesongen. En 200 m² stor enebolig i Oslo-området ligger nok på 3500–4500 kWh i de kaldeste vintermånedene. Grensen på 5000 kWh har også vært gjeldende for den ordinære strømstøtteordningen.

➤ Hvis du ikke velger fastpris, vil du likevel få dagens strømstøtteordning, det vil si at den dekker 90 prosent av strømprisen som overstiger 93,75 øre/kWh (inkl. mva.)

LØNNER DET SEG?

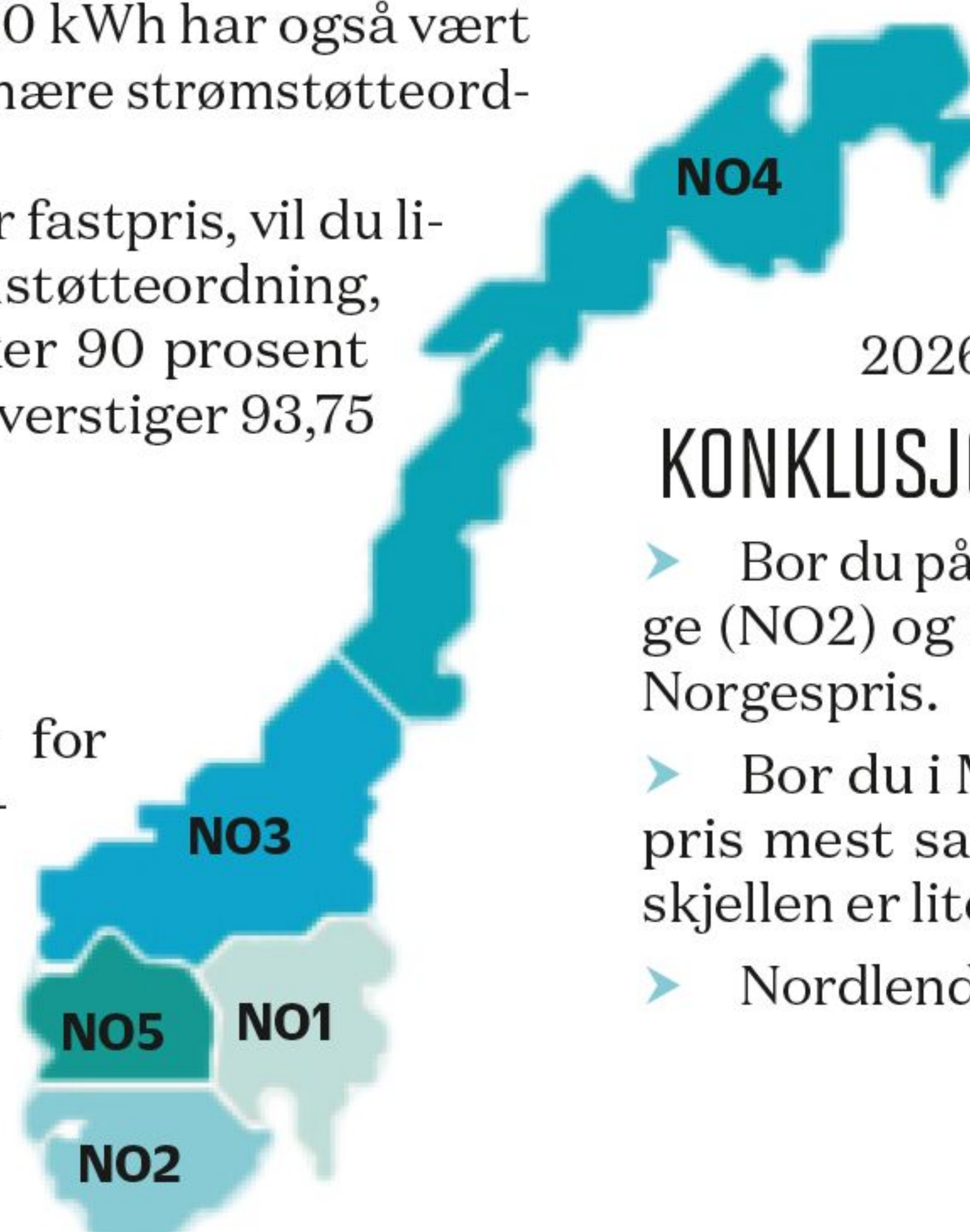
Ja, hvis du bor sør for Trøndelag, er det korte svaret. Strømprisene i Norge er delt opp i fem områder:

- **NO1: Østlandet**
- **NO2: Sørvest-Norge**
(Agder, Rogaland og sørlige deler av Vestfold og Telemark)
- **NO3: Midt-Norge**
(Trøndelag og nordlige deler av Møre og Romsdal)
- **NO4: Nord-Norge**
- **NO5: Vestlandet**
(Vestland fylke og Sunnmøre)

Sjekk grafen på høyre side til analyseselskapet analysesjef Thor Reier Lilleholt i Volue Insight. Han har laget prognoser for kraftprisen ut 2026 for alle de fem prisområdene.

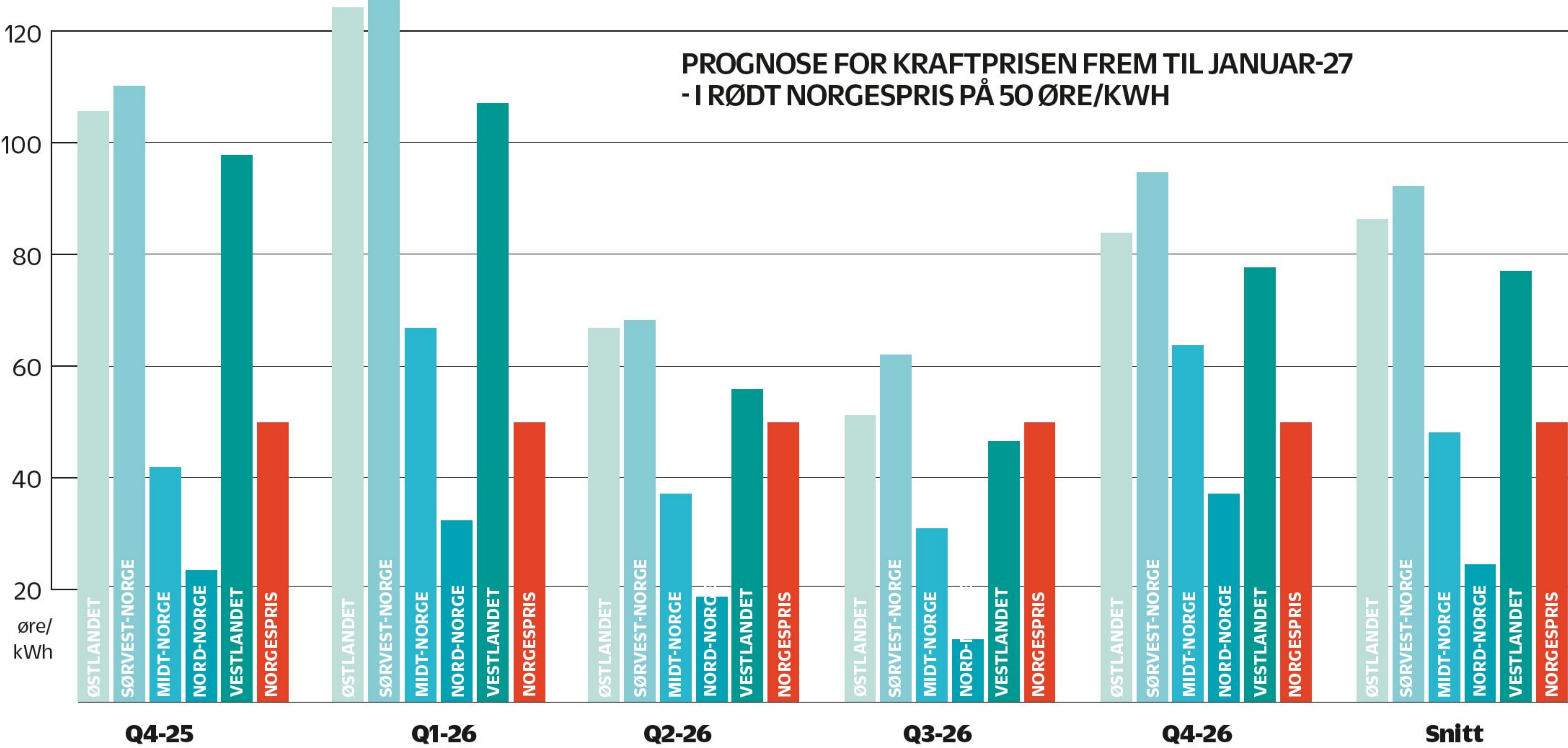
KONKLUSJON:

- Bor du på Østlandet (NO1), Sørvest-Norge (NO2) og NO5 Vestlandet bør du velge Norgespris.
- Bor du i Midt-Norge (NO3) vil Norgespris mest sannsynlig lønne seg, men forskjellen er liten.
- Nordlendinger bør droppe Norgespris.

DROPP DET! Bor du for eksempel i Mehamn, har det ifølge beregningene til Lilleholt i Volue Insight lite for seg å velge Norgespris. FOTO: HANNA KRISTIN HJARDAR

TVIL I TRØNDELAG

Selv ikke midtvinters forventes strømprisen i Nord-Norge å overstige 40 øre, det vil si 10 øre lavere enn Norgespris. I Midt-Norge estimeres snittprisen rett under 50 øre, men med store variasjoner. Det er forventet nær 70 øre/kWh kommende vinter, noe som kan nok få en del trøndere til å velge Norgespris for å få mer forutsigbarhet.

Det er også et større incitament for å velge Norgespris i innlandet (Røros, Haltdalen etc.) enn på kysten, med mildere klima. Prisen er lagt inn med et visst profilpåslag av Volue, det vil si at det er tatt høyde for at forbruket er høyere på vinter enn sommeren i Norge.

Det er viktig å understreke at dette er prognoser, ingen fasit på hva prisene faktisk vil bli. De kan bli høyere – eller lavere. Men, disse fremtidsprisene er ikke synsing, men faktiske markedspriser på kontrakter for levering av strøm i ulike kvartaler 2026.

HVA MED HYTTENE?

Hytter har ikke hatt en strømstøtteordning, så det gir en enda bedre grunn for å si ja takk til Norgespris. Du har ikke strømstøtten å falle tilbake på om du dropper Norgespris. Men det geografiske skillet gjelder også der: Sannsynligvis (veldig) lønnsomt for hytter i Sør-Norge, ulønnsomt i Nord-Norge.

I Midt-Norge er det avhengig av om det gjelder vinterhytte eller sommerhytte. Estimert pris er godt over 50 øre for 1 og 4 kvartal 2026, men ligger under i vår og sommer. Ergo kan fort Norgespris lønne seg for fjellhytter i Oppdal, men ikke for sjøhytter på Frosta.

Merk at det gjelder en maksgrense på 1000 KW per måned for hytter, som er bare 1/5 av månedsgrensen for eneboliger. Den grensen kan nok fort ryke for en moderne hytte som blir mye brukt i påskemåned.

NETTLEIE-FELLEN

Regjeringen tror at en gjennomsnittlig husholdning i Sør-Norge vil kunne spare 3150 kroner det neste året ved å velge Norgespris fremfor dagens ordning med strømstøtte. Men pass på, de tusenlappene kan fort spises opp av økt nettleie!

Ikke fordi nettleieselskapet er grådige, men fordi du blir strøm-sløv. Det vil skje ved at mange vil hoppe opp ett trinn for det såkalte kapasitetsleddet for nettleien.

Din strømkostnad består nemlig av to elementer: Strømpris + nettleie. Sistnevnte er ikke del av noen strømstøtteordning, det er bare strømprisen du kan binde. Nettleien er ikke satt av markedet, prisen er mer stabil og består av to elementer:

Energileddet – beløp per kilowatttime. Prisen på energileddet er redusert mellom 22–06.

Kapasitetsleddet – månedsbeløp som avhenger av hvor mye strøm du bruker samtidig.

Energileddet endres sjelden, men kapasitetsleddet blir beregnet hver måned. Her er «oppskriften»:

- Finn døgnmaks for hver dag: det er den enkelttimen den dagen hvor du brukte *mest* strøm (kWh).
- Ta de tre høyeste døgnmiksene (på tre ulike dager) i måneden og regn ut snittet.
- Dette snittet plasserer deg i et trinn som gir månedlig fastledd (kr/md..).

De aller fleste husholdninger havner i ett av fire trinn. Eksempel Glitre Nett:

	Forbruk	Pris
Kapasitetstrinn 1	0-2 kWh/h	160
Kapasitetstrinn 2	2-5 kWh/h	205
Kapasitetstrinn 3	5-10 kWh/h	350
kapasitetstrinn 4	10-15 kWh/h	725

Selve beregningen er altså litt komplisert, men la oss ta et eksempel:

- Du passer på å lade bil på natten, og kjører ikke vaskemaskinen samtidig med matlagingen: Dine tre enkelttimer med maks strøm blir 7800, 8800 og 11 200 kW Snittet blir 9266 kW, noe som gir trinn 3 og dermed 350 kr i fastbeløp.
- Etter Norgespris bryr du deg mindre om *når* forbruket skjer. Du betaler jo uansett 50 øre? Dermed hender det at både vaskemaskin, komfyr og lading skjer samtidig. De tre timene med høyest forbruk blir på hhv. 11 300, 14 500 og 13 300kw. Snittet på 13 000 kW gir trinn 4 og økt nettleie med 375 kr Havner du på trinn 4 hver måned, øker årsprisen med 4500 kr Dermed går du i minus med 1350 kr sammenlignet med forbruket før Norgespris!

Av landets syv største nettleieselskap, er denne fellen klart dyrest for kunder i Glitre Nett. I landets største nettleier, Elvia, koster det «bare» 1 320 kr å hoppe fra trinn 3 til 4, mens rogalendingene i Lyse Nett risikerer å betale 3000 kr mer hvis de glemmer å time forbruket.

ØKT NETTLEIE KAN SPISE OPP LAV NORGESPRIS

Nettselskap	5-10 kWh/h	10-15 kWh/h	Økt årskostnad fra 5-10 kWh/h til 10-15 kWh/h
Elvia	300	410	1320
Glitre Nett	350	725	4500
Tensio	395	582	2244
Eviny	430	620	2280
Lyse Nett	465	715	3000
Norgesnett	323	575	3024
Lede	503	708	2460

FYR OPP: Hytteeiere, som for eksempel holder til her på Hafjell, bør velge Norgespris mener Kvadsheim. Men bor du i de nordligste fylkene, bør du droppe det.

FOTO: LINE MØLLER

FORBRUKSFELLEN

Det er også en fare for at økt forbruk vil spise opp en del av besparelsen på 3150 kr. Og da tenker jeg på *absolutt* forbruk, ikke *når* du bruker strømmen. For hvorfor skal du slukke lyset når du legger deg, hvorfor kan du ikke kjøre vaskemaskinen halvtom og er det egentlig så nøye om du bruker panelovnene i stedet for varmpumpen når du uansett «bare» betaler 40 øre (pluss mva. etc.) per kWh? Det blir litt som handle mat i Sverige: Det er såpass mye billigere at du kjøper mer enn du egentlig trenger. Men husk at også nettleien er beregnet av forbruket ditt, og der er det ingen lav fastpris.

PRISPÅSLAGS-FELLEN

Du blir kunde i ditt vanlige strømselskap selv om du velger Norgespris. Det betyr at du må betale deres eventuelle prispåslag, som nå. Noen krever noen øre per kWh og/eller et månedsbeløp. Til sammen kan det fort føre totalprisen opp i 53–57 øre/kWh, inkl. mva. Men pass på hvis selskapet plutselig hever påslaget mer enn konkurrentene. Sjekk gjerne på www.forbrukerradet.no/strompris/

FASTPRISFELLEN

Ingen, absolutt ingen fastrenteavtaler kan måle seg med Norgespris. Jeg ser at det fortsatt tilbys slike avtaler fra enkelte strømselskaper. De ligger på rundt 100 øre kWt for 6–12 md. Ligg unna.

PS! Da disse sidene ble laget var strømprisen som følgende: Østlandet 119,18 øre/KWt, Midt-Norge 6,49, Sørvest-Norge 121,31, Vestlandet 96,64 og Nord-Norge 8,08.

DINE Penger

PENSJON

TEKST: HANS PETTER TREIDER

FOTO: SHUTTERSTOCK

Du kan t

Forskjellen på en god og en dårlig pensjons-
avtale kan fort utgjøre to millioner kroner.
Mange aner ikke hvilken avtale de selv har.

...med

redoble
en god avtale

Nesten 900 000 nordmenn har dårlig oversikt over hvor mye arbeidsgiver sparer i pensjon for dem. Det viser en undersøkelse YouGov har utført på oppdrag for Storebrand.

– Langt flere arbeidstagere ville vært opptatt av pensjonsvilkårene dersom de visste hvor viktige de er. Hadde flere stilt krav, ville også flere arbeidsgivere vært opptatt av å tilby en så god avtale som mulig. Det forteller privatøkonom Elisabeth Landsverk i SpareBank 1 Østlandet.

PENSJONSSPARING PÅ 1-2-3

Privatøkonomen legger til at det er for de laveste inntektene at en god pensjonsavtale vil kunne utgjøre den betydeligste forskjellen.

– For en person med 500 000 kroner i inntekt, en god pensjonssparing, 100 prosent aksjer i fondsløsningen sin og med en estimert avkastning på 6 prosent årlig i 30 år, snakker vi om i overkant av to millioner kroner.

– **Som man går glipp av dersom man har en dårlig pensjonsavtale?**

– Ja, det er dessverre den harde virkeligheten, føyer Landsverk til.

Arbeidsgiver er altså pliktig til å spare et visst beløp for oss så lenge vi er ansatt. Størrelsen på dette beløpet varierer fra 2 til 7 prosent. Pengene settes i et fond, der de forrenter seg og blir til den tjenstepensjonen vi får den dagen vi går av med pensjon, og ti år fremover.

Tjenstepensjonen kommer i tillegg til pensjonen vi får fra folketrygden. Det er også viktig å merke seg at beløpet som arbeidsgiver setter av til oss, *ikke* trekkes fra lønnen vår, men kommer *i tillegg til* lønnen.

Disse tilsynelatende få prosentene vil altså utgjøre en enorm forskjell den dagen vi takker for oss i yrkeslivet.

For å vise hvor mye det kan ha å si,

har vi tatt utgangspunkt i en inntekt på 550 000 kroner. Regnestykket som pensjonsekspert Cecilie Tvetenstrand i Storebrand har foretatt på oppfordring fra VG, viser at for en som er 30 år i dag, som har denne årslønnen, og som får 2 prosent årlig lønnsvekst frem til han går av med pensjon som 67-åring, vil tjenstepensjonen bli som følger:

- Med 2 prosent sparing fra arbeidsgiver (minimumsbeløpet): Cirka 74 000 i året.
- Med 7 prosent sparing fra arbeidsgiver (maksimumsbeløpet): Cirka 258 000 i året.

CECILIE TVETENSTRAND,
Pensjonsekspert
i Storebrand

3,5 GANGER SÅ MYE

– La oss se for oss to naboer. De er like gamle, har tjent like mye, ja alt er helt identisk. Det eneste som skiller, er at den ene har hatt maksimal pensjonssparing i jobben sin, mens den andre har hatt minimal sparing. Den heldigst stilte kan altså glede seg til en pensjon fra arbeidsgiver som er 3,5 ganger høyere enn det naboen vil få, orienterer Tvetenstrand.

Cecilie Tvetenstrand understreker at selv om nesten 900 000 nordmenn påberoper seg dårlig kunnskap om sin fremtidige pensjon, betyr ikke det at samtlige av disse ikke har en anelse om hvordan økonomien i alderdommen kommer til å bli. Kikker vi bak dette tallet, ser vi at det er litt mer nyansert:

➤ 27 prosent (som utgjør 607 900 nordmenn) har krysset av for svaralternativet «Jeg tror jeg vet omtrent hvor mye arbeidsgiver sparer for meg, men er ikke helt sikker.

➤ 13 prosent (som utgjør 282 200 nordmenn) har krysset av for svaralternativet «Jeg aner rett og slett ikke hvor mye arbeidsgiver sparer for meg».

Til sammenligning har 21 prosent stålkontroll, og har krysset av for svaralternativet «Jeg vet nøyaktig hvor mye arbeidsgiver sparer for meg».

– Nå er det jo heller ikke sikkert at de som ikke har oversikten, er garantert å få et sjokk den dagen pensjonen kommer inn på konto. Kan hende blir de positivt overrasket. Men poenget er at pensjonen ikke må være fullstendig uforutsigbar. Har du kunnskapen, har du også muligheten til å justere kursen dersom det skulle bære galt av sted, understreker Cecilie Tvetenstrand.

SLIK TAR DU GREP

Men hva om du er 50 år, og først nå blir klar over at arbeidsgiver sparer lite? Er løpet da kjørt? Cecilie Tvetenstrand regner videre, og konkluderer:

➤ En som har en årslønn på 550 000 kroner, en årlig lønnsvekst på 2 prosent og en pensjonssparing på 2 prosent frem til han blir 50 år, og så bytter jobb og får 7 prosent pensjonssparing frem til han går av i en alder av 67 år, vil oppleve at tjenstepensjonen øker fra 74 000 kroner til 135 000 kroner årlig.

– **Det er jo ikke all verden ...**

– I løpet av de ti årene pensjonen utbetales, vil dette utgjøre 610 000 kroner. Jeg vil absolutt si at det er et betydelig beløp.

– **Kan de ansatte gå til sjefen og si at pensjonssparingen må opp?**

RIKTIG KURS: – Har du kunnskapen, har du også muligheten

– Ja, dette kan det absolutt forhandles om. Men du kan ikke forhandle om høyere pensjonssparing bare for deg selv. Sparingen skal være den samme i prosent av lønn for alle ansatte i bedriften, forteller Tvetenstrand, og skisserer følgende fremgangsmåter – og mulige løsninger:

en til å justere kursen dersom det skulle bære galt av sted, forteller Storebrands pensjonsekspert Cecilie Tvetenstrand.

I Kravet bør komme kollektivt, og i forbindelse med lønnsoppgjøret. Går kravet igjennom, er ingen ting bedre enn det. Tar man opp dette utenom lønnsoppgjøret, er det mindre sannsynlig å få gjennomslag. Økt pensjonssparing blir en kostnad for bedriften, og ikke noe de fleste bare kan gi de ansatte sånn uten videre.

2 Kan hende arbeidsgiver foreslår en løsning der arbeidstagerne gir avkall på noe lønnsøkning mot en bedre pensjonsordning. Dette vil gagne arbeidstagerne i det lange løp.

3 Jobber man i en bedrift som ikke har overskudd i økonomien, kan det være vanskelig å øke pensjonssparingen. En løsning kan da være at de ansatte trekkes for eksempel to prosent i lønn. Beløpet settes inn i på de ansattes egne pensjonskontoer sammen med sparingen bedriften setter inn. Dette blir altså en form for «tvungen sparing».

FRIVILLIG TVANG

– Denne siste løsningen er ikke ulik den de offentlig ansatte har, som bidrar med to prosent av egen lønn til pensjonssparing. Den kan benyttes av alle private bedrifter som ikke sparer maksimalt beløp til sine ansatte.

– **Så dersom bedriften allerede har en pensjonssparing på 7 prosent, er ikke dette et alternativ?**

– Nei. Taket er på 7 prosent, og slås sammen med det som bedriften setter av, samt det man eventuelt bidrar med selv ved å bli trukket i lønn. De ansatte kan heller ikke trekkes mer enn bedriften sparer, orienterer Cecilie Tvetenstrand.

Men er det noen som er villige til å gi avkall på en del av lønnsveksten i bytte mot økt pensjonssparing?

Lønnsøkningen vil jo merkes her og nå. Bytter vi denne inn i økt pensjonssparing, vil vi ikke få glede av disse pengene før om 20, 30 eller kanskje 40 år. Det er også en viss risiko ved å ha penger i fond.

– **Ja, det er det en interesse for,** forteller Tvetenstrand, og viser til YouGov-undersøkelsen, der også følgende spørsmål ble stilt: «Ville du vært åpen for å få noe lavere lønnsvekst i år mot at arbeidsgiver øker pensjonssparingen din?»

➤ 16 prosent (som tilsvare 457 000 nordmenn) krysset av på svaralternativet «Ja, helt klart – det er viktig å sikre fremtiden, og pensjon er fremtidig lønn».

➤ 32 prosent (som tilsvare 888 200 nordmenn) krysset av på svaralternativet «Ja, kanskje – hvis økningen i pensjonssparing er stor nok».

12 prosent visste ikke hva de skulle mene, mens de resterende var negative.

Cecilie Tvetenstrand medgir at svarene overrasker henne.

– Ja, jeg er overrasket over at så mange er positive til dette. Og dette er fornuftig på flere måter: Den fremtidige pensjonen øker, og sparepengene blir også utlignende.

– **Hvis vi plutselig havner i en knipe, er altså ikke dette penger vi kan få ut?**

– Nei, de er låst frem til du blir pensjonist.

– **Hva om vi dør før vi rekker å gå av med pensjon? Da er det vel en fordel å ha pengene på en egen konto eller i eget fond, slik at arvingene kan ha glede av dem?**

– Dør du før pensjonen tas ut, vil de oppsparte pensjonsmidlene gå til dine etterlatte, eller til boet, orienterer pensjonseksperten.

OM NØDVENDIG

– BYTT JOBB

Går ikke bedriften med på en økning i pensjonssparingen, må man enten fortsette med den lave sparingen og heller forsøke å kompensere på annet vis, alternativt må man bytte jobb.

Cecilie Tvetenstrand medgir at det ikke bare er å si opp.

– Nest etter hjemmet vårt, er arbeidsplassen det stedet vi tilbringer mest tid. Jobben handler ikke bare om kroner og øre, men også om trivsel, sosial tilhørighet og faglige utfordringer. Men det er klart: Er du på jobb jakt, og det står mellom to jobber med relativt lik lønn, men med bedre pensjonsordning på den ene, ville jeg ikke vært i tvil.

Rundt 600 000 nordmenn har den minste satsen på pensjonssparingen. I enkelte politiske kretser snakkes det nå om en økning av denne satsen. Det er i de lavtlønte yrkene det er vanligst med minstesparing.

➤ Ansatte i overnattings- og serveringsvirksomhet har en gjennomsnittlig sats på pensjonssparingen på 2,4 prosent, og scorer aller lavest.

➤ Øverst finner vi de som er ansatt i bank og forsikring, som nyter godt av en gjennomsnittlig pensjonssparing på 6,6 prosent.

Tallene er hentet fra Finans Norge sin oversikt. I 2024 lå den gjennomsnittlige grunnsatsen for innskuddspensjon for øvrig på 4 prosent.

– Har man en lav inntekt, ender man opp med en lav pensjon – både fra folketrygden og tjenstepensjonen. Mange lavtlønte slutter også før oppnådd pensjonsalder fordi de ikke klarer å stå i jobb tiden ut, eller de blir uføretrygdet. Da mister de retten på AFP. De taper med andre ord på alle fronter. En økning i minstesatsen på pensjonssparingen hadde vært gull verdt for denne gruppen, konkluderer Cecilie Tvetenstrand.

GOD KOMPENSASJON

Blir vi værende i vår nåværende jobb og må ta til takke med minstesatsen, bør vi altså forsøke å kompensere for dette på annet vis.

La oss si at vi har fått en lønnsøkning på 25 000 kroner i år. Holder vi av disse penge-

År	Kombinasjonsfond 50% aksjer, Estimert 5,07% avkastning	Kombinasjonsfond 80% aksjer, Estimert 5,78% avkastning	Aksjefond 100% aksjer, Estimert 6,25% avkastning»
10	648 214	672 408	689 084
20	1 711 653	1 851 830	1 952 544

ne i år og i årene fremover, og i tillegg klarer å spare 25 000 kroner i året, har vi 50 000 kroner. Hva vil dette utgjøre dersom vi plasserer dem smart hver måned, og tar dem ut om 10 eller 20 år?

Vi gir kalkulatoren videre til privatøkonom Elisabeth Landsverk i SpareBank 1 Østlandet, som kommer opp med tabellen over.

I løpet av en 20-årsperiode ville dette ha vokst til nesten 2 millioner kroner i et fond bestående av 100 prosent aksjer. Ønsker man en lavere risikoprofil, kan man ende opp med 1,7 millioner kroner.

Med andre ord: Er man 50 år og uten utsikter til en god pensjonssparing, kan man foreta seg mye som vil gi en svært anstendig pensjon. Husk at beløpet du har spart, også skal deles over mange år. Det kan gi ekstra motivasjon til å spare, mener hun, og understreker at estimatet er basert på historisk avkastning, og er ingen garanti for fremtidig avkastning.

Landsverk minner også om IPS-ordningen (Individuell pensjonssparing). Hun mener det kan være en god sparemåte dersom man synes det er vanskelig å la midlene bli stående urørt. Det kan også passe

for dem som ikke vil blande pensjonssparingen med annen sparing

Med IPS kan du per i dag spare 15 000 kroner i året, og få en skattefordel i form av et skattefradrag på 22 prosent. Sparer du 15 000 kroner, får du med andre ord 3300 kroner tilbake.

I 2026 økes maksimalt sparebeløp til 25 000 kroner. Saldoen på IPS-kontoen fritas fra formuesskatten, du skatter først av beløpet den dagen du tar det ut. Pengene er låst til du fyller 62 år, og utbetalingen må skje over minst 10 år, minimum til du er 80 år. Ved lav saldo, vil antall utbetalingsår reduseres. Årlig utbetaling skal utgjøre minst 20 prosent av LG, som er 26 032 kroner.

ELISABETH LANDSVERK,
Privatøkonom

DINE PENGER

FERDIGHUS

TEKST: ASTRID DALEN OG IDA LOKLAND

Dette bør du se etter

To arkitekter har vurdert åtte av de mest populære husmodellene på markedet. Til tross for streng bedømmelse er de helt enige om hvilke to som er best.

Enten du har tomten klar og er klar til å bygge, eller går rundt med en husbyggerdrøm, så har du kanskje oppdaget at det er mange katalog- eller ferdighusmodeller å velge mellom.

For å hjelpe til med valget, har vi gitt to arkitekter i oppgave å vurdere de mest populære husmodellene. Ingen hus oppnådde toppkarakterer, men to modeller fikk terningkast 4 fra begge eksperter.

Det som er sikkert, er at det har vært en fallende trend når det gjelder bygging av eneboliger i Norge de siste ti årene. Da VG sist skrev om ferdighus, i mars 2022, ble det årlig igangsatt mellom 6500 og 7000 nye eneboliger. Nå er tallet betydelig lavere.

Mellom juni 2024 og mai 2025 ble det igangsatt rett over 3100 eneboliger, viser tall fra Boligprodusentenes Forening. Også salget har falt tilsvarende.

– **Vi har hatt en kraftig nedgang** i all boligbygging de siste par årene. Ferdighus rammes av den samme nedturen, sier administrerende direktør Lars Jacob Hiim.

– Det skyldes særlig økte byggekostnader, for lange og kostbare plan- og byggesaksbehandlinger, rentehevinger og økonomisk uro. Vi bygger nå altfor få boliger av alle typer i hele landet.

Kai Reaver er fagsjef i Norske arkitekters landsforbund (NAL), og er én av de to arkitektene som har vurdert de mest populære ferdighusmodellene på det norske markedet.

Han peker på flere generelle trekk som gikk igjen hos de åtte husmodellene.

– Det er veldig mange småfeil som enkelt kan fikses ved å flytte litt på vegger i planløsningen, og som ikke bør være kostnadsdrivende, sier han.

Han fremhever også betydningen av en tydelig rominndeling:

– Husk at livet er rotete. Mat skal lages, barn skal leke, middag skal spises. De som har klart å dele opp mellom ulike funksjoner, selv på liten plass, scorer bedre enn de med utflytende og utydelige rom.

Klima og tomtebruk nevnes også som viktige hensyn.

– **Norge har et hardt klima.** Mens en del hus har litt California-aktig utseende der alt kles med det samme både ute og inne, er det viktig å se på materialer og overganger i ytterfasadene og se nøye på hvordan klimaskillet håndteres.

Den andre eksperter, Ingerid Helsing Almaas – som er sivilarkitekt og til daglig jobber som seniorrådgiver på DOGA – synes det er påfallende at de fleste bestselgerne er ekstremt like.

– Det er mulig at det skyldes produsentenes illustrasjoner, men stemningen både ute

FAKTA

INGERID HELSING ALMAAS

➤ Er sivilarkitekt MNAL, med utdanning fra Oxford Brookes University og Architectural Association School of Architecture i Storbritannia, i tillegg til mastergrad i systemorientert design fra AHO fra 2024.

➤ Er nå seniorrådgiver på DOGA (Design og arkitektur Norge) som hjelper offentlige og private virksomheter med innovasjon i arkitektur og design, hvor hun er fagansvarlig for DOGAs satsingsområde Tidligfase arkitektur

➤ Ingerid har arkitektpraksis med både nybygg og rehabiliteringsprosjekter, hun var redaktør for tidsskriftet Arkitektur fra 2004-2017, og har forelest bredt om norsk samtidsarkitektur – fra Kirkenes til New Zealand.

FAKTA

KORT OM KAI REAVER

➤ Jobber i dag som fagsjef i Norske arkitekters landsforbund (NAL).

➤ Norskamerikaner med utdanning fra Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO), samt fra Southern California Institute of Architecture (SCI-Arc).

➤ Har bakgrunn som PhD-stipendiat ved AHO (AHO).

➤ Har hatt gjesteprofessorat i Genève, Innsbruck og ved International Program in Design and Architecture i Bangkok.

➤ Har lang praksiserfaring fra arkitektkontoret Snøhetta og gjennom eget studio.

➤ Er mastersensor ved NTNU.

➤ Har vært engasjert i den offentlige samtalen om arkitektur og byutvikling.

og inne i de utvalgte boligene er nesten identisk. Er det virkelig sånn at alle boligkjøpere vil ha det samme?

Reaver trekker frem at både anvendelse og plassering på tomt er avgjørende ved valg av ferdighus.

– Det er nok det aller viktigste å tenke på når man skal kjøpe ferdighus – nemlig hvordan håndtere terrengforhold og plassering av vindu i forhold til utsikt og naboer.

Han viser til at bildene ofte viser flate tom-

ter uten innsyn, noe som sjelden samsvarer med virkeligheten i det norske landskapet.

– **Vinduer bør vurderes nøye** slik at de plasseres for å bevare privatliv i forhold til nabo-bebyggelse, og samtidig åpne for best mulig utsikt til naturen.

– Det er derfor viktig å se etter fleksibilitet til å kunne plassere inngang og vindu i forhold til omgivelsene, sier han.

Almaas har sett spesielt etter fleksibilitet som den viktigste kvaliteten i en bolig, både i planløsning og i mulighetene for tilpassing av huset til tomt og omgivelser.

– Vi mennesker har vidt forskjellige behov og interesser, og det bør være mulig å tilpasse både små og store boliger til hvordan man faktisk ønsker å leve. Hvem skal bo her, nå og i fremtiden? Hva er det man vil ha plass til, ute og under tak, på ulike tider av året?

Almaas anbefaler også sterkt at de som velger kataloghus bør benytte seg av mulighetene for tilvalg og timer sammen med arkitekt.

Arkitekten synes produsentenes kundesider gir generelt lite informasjon både om hvordan husene er bygget, materialenes varighet, vedlikeholdsbehov, energiforbruk og miljø- og klimahensyn.

– Dette gjør det vanskelig å vurdere fremtidige kostnader. Boligkjøperne bør sette seg inn i hvordan huset fungerer i drift de neste 10 årene, og etterspørre vedlikeholdsplan og forventet levetid på ulike materialer og elementer, sier Almaas.

SLIK BLE HUSMODELLENE VURDERT

Vi har tatt kontakt med de største produsentene av eneboliger her til lands, og produsentene som ønsket å bidra har plukket ut den mest populære husmodellen i sitt sortiment.

Informasjonen er innhentet fra produsentene i uke 25 og 26. Vurderingene er basert på plantegninger og bilder som ekspertene har fått tilsendt.

Ekspertene har vurdert husene med utgangspunkt i seks kriterier:

- Planløsning og hvordan rommene er plassert i forhold til hverandre
- Fordeling av kvadratmeter/arealeffektivitet
- Materialvalg
- Form
- Design og utseende, både i interiør og eksteriør
- Forhold inne/ute

NB! Flere produsenter understreker at dagens husmodeller ikke lenger er fastlåste katalogprodukter, og at de i større grad kan tilpasses kundenes behov samtidig som de tilpasses tomt og terreng.

«ADRIA» FRA BOLIGPARTNER

Produsent: BoligPartner **Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024:** Adria (Pulttak)

Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024: 7 **BRA Bruksareal:** 197 m² **P-rom:** 156 m²

Antall rom/antall soverom: 4 **Antall etasjer:** 2 **Pris nøkkelferdig:** 5,5 mill. eksklusiv tomt

Pris per kvadratmeter (BRA): 34.590,-

Andre opplysninger fra produsent: Adria er etstilsikkert og arealeffektivt hus tilpasset den moderne barnefamilien.

– God bruk av kvadratmeter

KAI REAVERS VURDERING:

En sterk firer fra Reaver. Adria har en tydelig plan som er godt gjenomtegnet. Planen viser et tydelig grep med offentlige rom i midten og private rom rundt på sidene. De offentlige rommene fungerer også som sirkulasjonsarealer, noe som skaper bevegelse og liv fremfor kun gangarealer – dette er god bruk av kvadratmeter.

Formspråket er klart og gir variasjon i både innvendige og utvendige rom. Det er varierte uterom i fasaden. Pulttaket gir huset en retning, som muliggjør tilpasning til skrått terreng. Plattinger og balkonger i ulike etasjer mellom ulike veggpartier gir god kontakt mellom inne og ute, og gjør at huset kan tilpasses omgivelsene. Det kan enkelt skapes variasjoner tilpasset ulike tomter. Pulttaket virker ikke nødvendigvis å henge sammen med planen, og ser litt dominerende ut med en uavsluttet tykk kant.

FOTO: BYGGPARTNER / BOLIGPARTNER

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

Terningkast fire også fra Almaas. Dette er et stort hus, med en romslig plan som burde kunne gi gode muligheter for fleksible løsninger, både i forhold til romdeling, bruk av 1.–2. etasje og i orienteringen mot uteplassene. Oppholdsrom i 2. etasje kan gi utsikt, men kan vise seg upraktisk ikke minst i et livsløpsperspektiv. Må man da kjøpe et annet hus, eller er det mulighet for å bytte om, og få mer oppholdsplass i 1. etasje?

Adria har et minimalistisk uttrykk, uten særlig beskyttelse for enkelte av trepanelflatene. Hva slags vedlikehold vil dette kreve over tid?

«VARIG» FRA NORDBOHUS

Produsent: Nordbohus

Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024: Varig

Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024: 15 stk.

BRA Bruksareal: 85,5 m² **P-rom:** 74,6 m²

Antall rom/antall soverom: 2 soverom **Antall etasjer:** 1 etasje

Pris nøkkelferdig: 3.514.000,- Prisen er for Skien. Hver enkelt forhandler har sin egen prisliste ut ifra geografi og markedsområde.

Pris per kvadratmeter (BRA): 41.099,-

FOTO: NORDBOHUS

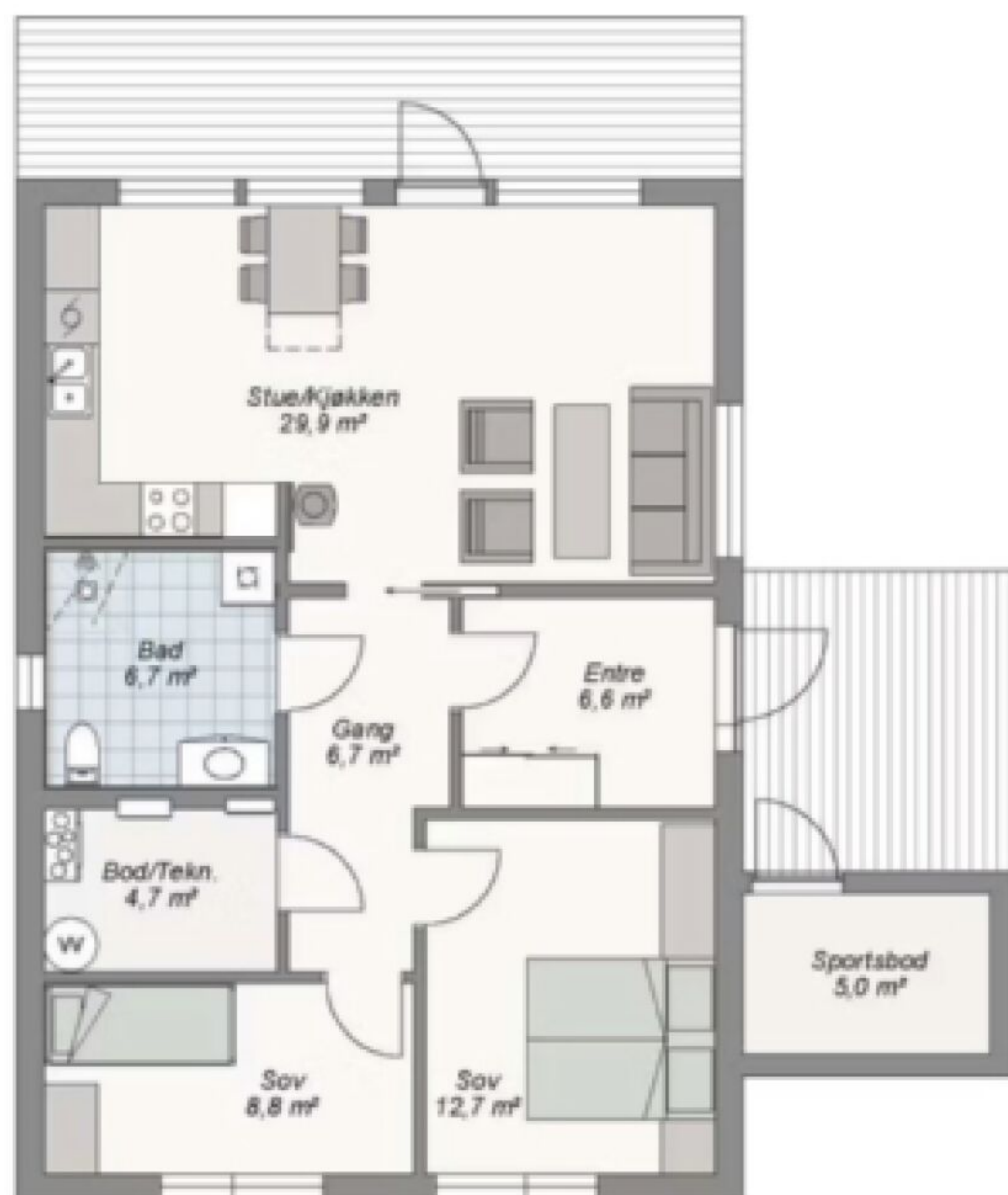
–Mye bortkastet plass

KAI REAVERS VURDERING:

Terningkast tre fra Reaver. Varig har en ok plan og fasade, men enkelte grep fremstår tilfeldige. Gang- og entréarealer virker feilplasserte og kunne vært bedre organisert dersom noen satte seg ned og tegnet seg gjennom dette. Det går over 12 kvadratmeter bort til rare sirkulasjonsarealer med tilfeldige vinkler og halvkorte veggstumper som skyter inn i gangen.

Inngangssituasjonen med utstikk og tilhørende bod gir en god og funksjonell inngang midt i huset. Med et par arkitektfaglige pennestrøk kan man rydde opp i denne gang-/entresituasjonen slik at den blir effektiv og henger sammen med stuen.

Omplanlegging av gang- og entreområdet kunne dermed ha løftet boligen betraktelig. Kjøkkenet, spisestue og stue er litt sammenklemt i ett rom, noe som gjør matlaging litt vel eksponert. Karakter 3 gis grunnet husets potensial med noen få grep, særlig hvis man tegner om entre/gangssituasjonen og ser litt på muligheten for å inndele stuefunksjonene i mer tydelige soner.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

En firer fra Almaas. Her er det også en ganske kompakt planløsning, i en variant med inngang på langsiden. Dette deler planen i to bruksområder – soverom og oppholdsrom. Dette er en naturlig deling i flere av modellene, men det reduserer fleksibiliteten i bruken av rommene, og forutsetter at man har et ganske konvensjonelt plassbehov. Som i flere andre prosjekter er det nedforet himling over soveromsdelen. Her er det mye bortkastet plass, som generelt kanskje kunne brukes til lagringsloft, for eksempel til beredskapslager?

«KARITA» FRA MESTERHUS

Produsent: Mesterhus

Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024: Karita

Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024: 14

BRA Bruksareal: 178 m² **P-rom:** 162 m²

Antall rom/antall soverom: 3, med mulighet for 4 **Antall etasjer:** 2

Pris nøkkelferdig: 5.380.000,-

Pris per kvadratmeter (BRA): 30.225,-

FOTO: MESTERHUS

–Lykkes ikke med de klassiske idealene

KAI REAVERS VURDERING:

Terningkast tre fra Reaver. Det er stor interesse for klassisk arkitektur, og det er fint at Karita forsøker å hente inspirasjon fra klassiske idealer. Dessverre lykkes ikke huset med de klassiske idealene den selv ønsker å fremheve, og derfor skyter huset seg selv litt i foten. Planen har nesten ingenting med fasaden å gjøre – vegger virker plassert helt tilfeldig med vilkårlig avstand fra vinduene, noe som skaper asymmetri. I klassiske hus skal vegger plasseres i forhold til fasaden!

Lav etasjehøyde gir også små, kvadratiske vinduer som bryter med den klassiske estetikken. Et slikt hus bør ha høye vinduer for å henvise tilbake til historien og ha riktige proporsjoner dersom det klassiske er hensikten, ellers blir innsiden veldig rar. Husets lave etasjer og kvadratiske vinduer gjør at det ser ut som en «samentrøkket hamburger» fremfor noe klassisk og flott.

Planløsningen er i tillegg asymmetrisk med disse ulogiske veggplasseringene og rare diagonaler som fragmenterer rommene oppi rare former, som gjør at den klassiske fasaden virker frakoblet planen innvendig.

Mens første etasje bærer noe preg av logikk, fremstår stuen i andre etasje som restareal i stedet for å være et rom som henger sammen med den flotte midtstilte balkongen. Hva er denne stuen til for? Den fremstår som malplassert gangareal som ble igjen til slutt. Et løft i etasjehøydene og en omarbeiding av planen kan gi et bedre resultat og et vakrere hus.

Fasaden bør henge sammen med rommene bak slik at de spiller på hverandres kvaliteter. Planen bør tegnes om når fasaden er ferdigtegnet, av samme person, slik at veggene har lik avstand fra vindusplasseringene.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

En firer fra Almaas. Bestselgeren Karita har en klassisk form, med symmetriske fasader på begge sider, og man kan se for seg at den vil gli fint inn i mange småbyer og villaområder. Løsningen gir full høyde i 2. etasje, men det er ikke oppgitt om takloftet kan brukes til noe.

Den store inngangshallen er kanskje del av den herskapelige estetikken, men her går det med mye plass til et rom der man oppholder seg lite. Med en litt annen plassering av våtrom i 1. et kunne det for eksempel kanskje vært lagt til rette for en utleiedel?

«SPIRE» FRA SYSTEMHUS

Produsent: Systemhus**Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024:** Spire**Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024:** Et sted mellom 10–20**BRA Bruksareal:** 86,8 BRA m² **P-rom:** 73,7 m²**Antall rom/antall soverom:** 2 **Antall etasjer:** 1**Pris nøkkelferdig:** 3.750.000 (Ca snitt på landsbasis. Hver enkelt forhandler har sin egen prisliste basert på lokale kostnader)**Pris per kvadratmeter (BRA):** 43.200 kroner pr. m² minste til største modell

FOTO: SYSTEMHUS

–Godt eksempel på fleksibilitet

KAI REAVERS VURDERING:

En firer fra Reavers. Spire har en god planløsning med tydelig inndeling mellom privat og offentlig sone, og en god kobling mellom inne og ute. Kjøkkenet er diskret plassert inntil våtrommet, et økonomisk grep som er logisk for rørføringene. Kjøkkenet er samtidig godt skjermet fra spisebord og opphold, slik at man kan lage mat uten å være oppi gjestene.

Plasseringen av ekstra inngang ved kjøkkenet er godt løst, og gangarealet er effektivt. Bod 2 kan på sikt overta enkelte baderomsfunksjoner. Fleksible åpninger gir gode muligheter på ulike tomter, og huset gir mye bolig på liten flate.

Oppdeling mellom offentlig og privat del fungerer godt, soverommene føles godt isolerte fra stuedel.

Det ønskes imidlertid at man jobber med med fasadekomposisjonen. Den inntrukne stuedelen skaper et slags hull i fasaden uten at det er helt klart hvorfor dette er nødvendig, og gir vanskelige fasadedetaljer som både virker fordyrende og samtidig gjør stuen og spisestuen litt for liten til sitt formål. Den halvmeteren hadde kommet godt med i planen!

Det anbefales også å se på muligheter for å integrere taket med uterommet. Det korte, uavsluttede taket ser rart ut, og gir lite beskyttelse rundt huset.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

En firer fra Almaas. Spire har en grei kompakt planløsning, men det L-formede hovedrommet gjør at det blir mye gjennomgangsareal i stuen. Det er positivt med egen kjøkkeninn- gang. Modellen kan kjøpes som en minimumsløsning med mulighet for påbygging når man får råd til det. Dette er et godt eksempel på fleksibilitet.

De delvis overdekkede uteplassene, særlig på gavlsiden, forutsetter at regnet faller rett ned. Så fort det kommer vind, får du regn i kaffekoppen og våte sofaputer, avhengig av tomt og klima ...

«TOVE» FRA ÄLVSBYHUS

Produsent: Älvsbyhus

Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024: Vinkelhuset Tove

Antall solgt av denne modellen i 2024: 13 **BRA Bruksareal:** 150 m² **P-rom:** 137,9 m²

Antall rom/antall soverom: 5–6 rom + kjøkken (fleksibel planløsning med mulighet for flere soverom) **Antall etasjer:** 1

Pris nøkkelferdig: kr 3.538.000 inkl. mva. i Trøndelag, Sørlandet, Østlandet.

Pris per kvadratmeter (BRA): kr 23.586

Andre opplysninger fra produsent: Høy ferdighetsgrad – bygger huset innendørs i fabrikk., og det er tett tak første monteringsdag.

FOTO: ÄLVSBYHUS

– Noe må rett og slett være galt her

KAI REAVERS VURDERING:

Terningkast to fra Reaver. Tove er et stort hus som ser lite ut på bildene, med mange små vegger og utydelige planløsninger. Den valgte L-formen er ikke konsekvent gjennomført, og rommene fremstår enten for store eller for små. Det virker som det er noe galt med tegningsprogrammet som er benyttet. Tilfeldig soveromsvegg rett ut mot oppholdsarealene er ett av mange røde flagg.

Det er noe rart med målsettingene på tegningene som gjør at det virker som det er feil plan i forhold til bildet som er vist. For et fotavtrykk på vel 170 m² (BYA, altså målt flate i terreng) er det litt uklart hvor all plassen er blitt av.

Uklare møbleringsforhold og lite presise proporsjoner trekker ned. Huset har potensial, men trenger en helhetlig gjennomgang, og ikke minst at det tegnes profesjonelt.

Enten er møblene kommet forminsket ut av datamaskinen, eller så er rommene altfor svære. Er dette et hus i miniskala, eller et slott med altfor god plass? Det får vi ikke vite i disse tegningene. Noe må rett og slett være galt her.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

En treer fra Almaas. Tove-modellen er et saltakshus med trepanel, med tradisjonell form og detaljering. L-formen deler planen i en oppholds- og en soveromsgdel, med et stort allrom i vinkelen ved kjøkkenet som gir god innendørs romslighet, men det har en upraktisk utgang til uteplassen. Her kunne man hatt store skyvedører, noe som ville gitt bedre bruksmuligheter.

Den tradisjonelle estetikken gir ganske små vinduer mange steder. Ettersom utsikten dermed er begrenset, bør det være mulig å velge plassering og størrelse ut fra tomteforholdene.

Kommentar fra salgssjef Bjørn Kristiansen hos Älvsbyhus: Som en av Nordens største produsenter av modulbaserte eneboliger, produsert i fabrikk, har vi prioritert å gjøre boligen så fleksibel og funksjonell som mulig. Boligen kan med enkle tilvalg, levert av oss, tilpasses slik at vi kan tilby fra 2 til 5 soverom. Ett eller flere av rommene kan potensielt også benyttes som separat oppholdsrom for husets ungdom, eventuelt som kontor eller andre formål. Det er fleksibilitet innenfor det totale arealet.

«LUNNER» FRA BLINK HUS

Produsent: Blink Hus
Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024: Lunner
Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024: 7
BRA Bruksareal: 91,7 eller 97,3 m² (inkl. sportsbod) **P-rom:** 83,4 m²
Antall soverom: 3 **Antall etasjer:** 1
Pris nøkkelferdig: 3.556.000 kr inkludert mva. (gjennomsnittspris – prisen vil variere avhengig av hvor i landet huset bygges).
Pris per kvadratmeter (BRA): 38.779 kroner
Andre opplysninger fra produsent:
Tilfredsstiller Husbankens krav om livsløpsbolig.

FOTO: PROMO MEDIA

–Løsningen har et visst potensial

KAI REAVERS VURDERING:
Terningkast tre fra Reaver. Lunner har et interessant uttrykk og en OK plan, og er vist som potensielle tomannsboliger. Lunner fremstår i visualiseringene som dårlig tilpasset terreng og tomt, der et stort terrenginngrep og en svær asfaltplass ikke utnytter boligens kvaliteter. Det er ikke særlig hyggelig uteområde som fremstår mest som en parkeringsplass. Store inngrep og uklar relasjon til omgivelsene gir derfor et negativt førsteinntrykk som samtidig er svært kostbart å spreng og planere så heftig. Dette kunne blitt løst med enklere terrengtilpasning. Carport og garasje virker ikke integrert i helheten, selv om ideen om tomannsbolig med carport er interessant og god for å holde på nødvendig avstand mellom boligene. Planen er godt løst med tydelige soner. Møblering fungerer godt. Den er effektiv med tydelig soneinndeling. Løsningen har et visst potensial i form av fleksibilitet i ulike terrengsituasjoner, og fleksibiliteten i boligens ytre kan utnyttes bedre slik at terrengtilpasningen blir god. Karakter 3 gis fordi det ikke er så mye galt med huset i seg selv, men det bør tilpasses terrenget bedre.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:
En firer fra Almaas. Huset har en rasjonell plan med inngang i kortenden. Det er vist varianter av plassering av ildsted, noe man bør tenke gjennom ved behov for oppvarming i tilfelle strømbrudd. Det er vinduer høyt oppe på veggen bak den tiltenkte sittegruppen, men hva om man ikke vil ha sittegruppe, eller ønsker å møblere annerledes? Det bør kunne velges alternative vinduer avhengig av tomt, utsyn og plassering av eventuell carport/garasje. Klimatisk kan det være utfordrende at det ikke er noen overdekning over inngangsdøren under den høye gavlen.

«LIVE» FRA HEIM BOLIGSYSTEM

Produsent: Heim Boligsystem

Navn på deres mest solgte/igangsatte ferdighusmodell i 2024: Live

Antall solgt/igangsatt av denne modellen i 2024: 3

BRA Bruksareal: 154 m² **P-rom:** 150 m²

Antall rom/antall soverom: 5/3 **Antall etasjer:** 1

Pris nøkkelferdig: Fra kr 4.850.000,- (Eksklusiv tomt og grunnarbeider)

Pris per kvadratmeter (BRA): kr 31.500,-

Andre opplysninger fra produsent: Live er delt inn i to fløyer for å enkelt skille oppholdsrom fra soveværelser.

FOTO: HEIM BOLIGSYSTEMER

–Halve huset er godt løst

KAI REAVERS VURDERING:

En treer fra Reaver. En Live har noen interessante grep, særlig i uterom og lysforhold. Hesteskoplanen kan fungere godt på enkelte tomter, men innvendig er det utfordringer. Stuen på 60 m² fungerer som «alle rom i ett», samtidig som det finnes en liten TV-stue på kun 10 m² – dette skaper ubalanse. Hvorfor er denne lille TV-stuen der? Hvorfor er resten av stuen så enorm? Dette gir ingen mening. Planens «bro» – en gang mellom fløyene – kan gjøres mer fleksibel for bedre terrengtilpasning, et interessant grep som kan løse mange tomter. Soveromsfløyen er dermed greit løst, og karakter 3 gis på grunn av Heims potensial og kreativitet med å lage hesteskoplan, samt at halve huset er godt løst, mens stuen må tegnes fullstendig om.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

Terningkast to fra Almaas. Stort hus, men dårlig utnyttelse. Huset består av to like store fløyer, med en sentral inngangshall som har noen kvaliteter, men gir store begrensninger i fleksibiliteten, både i bruk og for fremtidige endringer. TV-stuen virker tilfeldig plassert og ødelegger det store oppholdsrommet. Soveromscdelen er ikke rasjonelt ordnet, boden for eksempel tar mye plass på et veldig ulogisk sted. Med 154 m² på ett plan gir løsningen så mye yttervegg at det bør kunne legges til rette for eksempel å skille ut en utleiedel med egen inngang.

Kommentar fra leder Teknisk avdeling Jan Erik Åsen i Heim Boligsystem: Vi er ikke helt uenige i arkitektenes vurdering. Vi synes imidlertid det er noe synsing uten særlig begrunnelse fra deres side (for eksempel kommentaren om boden). «Live» startet som et hus som ble veldig «preget» av kunden det ble tegnet til, men det ble godkjent av både hus-selgere og kunder, og dermed ble det en husmodell.

«FARO» FRA BYGGMANN

Produsent: Byggmann Navn: 220 Faro

Antall solgt/igangsatt i 2024: Har ikke nøyaktig tall, men modellen har blitt bygget en del rundt om i hele landet, og det har i tillegg blitt en «go-to»-modell for produsentens medlemmer når de skal annonsere eller bygge hus.

BRA Bruksareal: 195,0 m² P-rom: 179,5 m²

Antall rom/antall soverom: 7 oppholdsrom, 5–6 soverom, avhengig av om du ønsker kjellerstue

Antall etasjer: 2 Pris nøkkelferdig: 6.500.000,- (ikke inkludert tomtekostnad og graving).

Prisen er for Ørstaområdet, prisen vil variere etter hvor i landet huset skal bygges.

Pris per kvadratmeter (BRA): 33.333,- (basert på oppgitt pris).

FOTO: BYGGMANN

–Husets formspråk bør forbedres

KAI REAVERS VURDERING:

En treer fra Reaver. Faro har en helt ok plan som gir ulike muligheter for opphold og funksjon, men huset er dessverre plassert feil vei i forhold til utsikt og atkomst. Den store båndfasaden er dominerende i uttrykket uten at den virker begrunnet. Dette fremkommer særlig når søyler må legges under den enorme båndfasaden for å bære altan over. Det gjør videre at sportsbod/carportdelen fremstår som en del av selve hovedhuset uten klare grenser mellom det som er hus, det som er altan, og det som er carport.

Med noe arkitektonisk bearbeiding bør huset ta et valg for å enten være ett hus eller flere volumer. Dette gjelder særlig av altan og carport, der husets formspråk bør forbedres. Det finnes fleksibilitet i konseptet som gir det karakter 3.

INGERID HELSING ALMAAS' VURDERING:

En treer fra Almaas. Byggmanns 220 Faro er et stort hus, men med den ganske kompakte formen, og plasseringen av trappen, går mye av planen med til gangareal for å nå frem til alle rommene. Dette gir liten mulighet til å endre planen over tid. Det veldig store oppholdsrommet, på over 60 m², ligger i 2. etasje. Altanen utenfor oppholdsrommet skygger for mye av rommene i første etasje. Med fleksibel plassering av carporten er huset kanskje særlig egnet for eksempel på skrånende tomter, selv om produsentens tegning viser huset plassert på en flat plen.

SPØR HALLGEIR

HAR DU
SPØRSMÅL
TIL VÅR
ØKONOMI-
EKSPERT
HALLGEIR
KVADSHEIM?

dinepenger@dinepenger.no

Dine Penger-abonnenter
kan stille spørsmål til Hallgeir
i egne nettmøter hver uke på
dinepenger.no

ILLUSTRASJONSFOTO: ISTOCK

Leie ut via firma?

Vi ønsker å leie ut hytta vår på fjellet. Stor hytte i attraktivt område (ca 20 i uka i høysesong). Ca 2.5 timer unna. Vil du anbefale utleiefirma (som tar svært høy pris) eller forsøke finn/AirBnb? Og hvor gode er skattefordelene på utleie?

► **SVAR:** Prøv AirBnB først. Mitt inntrykk er at det funker bedre enn Finn for hytteutleie, men det er mulig det avhenger litt fra område til område, og - ikke minst - om dere vil tiltrekke dere utenlandske. Det er blitt enda mer

gunstig skattemessig å leie ut: Du betaler ingen skatt på de første 15 000 (opp fra 10 000 i 2024), og deretter beskattes bare 85 % av inntektene med sats 22 %. Ergo: Dere leier ut for eks i fire uker for totalt 80 000 kr: 12 155 kr i skatt.

Det er i snitt 15 % skatt, og er derfor langt mer gunstig enn f.eks renter (22 %, ingen fribeløp) aksjer (opptil 37,84 % skatt) eller arbeid (opptil 47,4 % skatt på høyere innt.)

FONDS

Holde kapitalbasen?

Takk for glimrende spalte! Jeg vil gjerne ha råd om hvordan investere ca 7 mill som forskudd på arv til barn. Tanken er at barnet skal kunne ta ut avkastning månedlig uten å redusere kapitalbasen, i flere tiår. Hva slags investering - aksjer, fonds, ... men ikke eiendom - gir høyest netto avkastning uten for stor risiko? Kapitalinntekter har jo relativt høy beskatning Det er uansett lang horisont, og noen svingninger i utbetalinger er ok. På forhånd takk for svar, AF.

➤ **SVAR:** Kombinasjonen av lang-siktig sparing, men med en stabil uttakssrate, gjør at jeg ville valgt en kombinasjon av aksjefond og rentefond. F eks 70/30, slik som Oljefondet. Mulig jeg ville brukt investeringskonto i stedet for aksjesparekonto, for kunne ha begge fondstypene på samme konto. Med 7 mill vil en slik portefølje kunne gi 4-5 % netto etter skatt over tid, altså rundt 300 000 årlig. Det gir en solid, om enn noe varierende utbetaling uten å tære for mye på kapitalen.

BOLIG

Selge eller leie ut?

Hei, jeg eier en leilighet i Bergen sentrum (Danmarks plass) med en kompis. Vi kjøpte i lag for 2 år siden og sitter nå ved et veiskille. Vi har bodd i leiligheten siden vi kjøpte den, men jeg tenker nå å finne noe eget med min kjæreste. Spørsmålet mitt er: Bør jeg selge leiligheten nå som jeg får det skattefritt eller bør jeg leie ut. Jeg har råd til å beholde leiligheten selv om jeg taper på den i måneden. Det jeg er mest redd for, er at denne leiligheten skal påvirke kjøp av hus om noen

Skatte fra kjøpsdato?

Dersom man kjøper ny primærbolig og ønsker å leie ut den man eier fra før for å så selge om noen år, må man da skatte av verdistigningen fra kjøpsdato eller verdistigningen etter man kunne solgt den uten skatt, ved evt. fremtidig salg?

➤ **SVAR:** Hele verdistigningen fra kjøpsdato. Men du kan legge til kjøps- og salgskostnader, evt påkostninger etc, men inngangsverdien er uansett ved kjøpsdato.

år og at jeg da ikke får samme gevinst siden jeg da må skatte med seinere skatt.

➤ **SVAR:** Den store fordelene med å selge nå, er jo at du slipper skatt på gevinsten. Om du venter i mer enn 12 mnd, f eks fordi du leier ut din del, blir det skatt ved et seinere salg. Du kan jo selvsagt flytte tilbake for å komme tilbake i skattefrihet ved å bo der 12 mnd før salg, men det er mulig det ikke er særlig praktisk. Hvorvidt du likevel skal ta sjansen på å leie ut og satse på fortsatt boligprisoppgang, henger bla sammen med hvor stor gevinst du allerede har på de to årene du har eid den? Jeg ville satt opp et regnestykke på det, husk at gevinstskatten uansett er «bare» 22 % på et fremtidig salg og at du kan plusse på kostnader som dok.avg ved kjøp og meklerhonorar ved salg + evt

påkostninger underveis. Men så er det jo også et spm om lånet på denne leiligheten vil hemme deg når banken skal vurdere nytt lån ved kjøp med din kjæreste? Selv om du kan vise til utleie, vil det nok kunne ta ned din del av lånesum en del vs om du hadde solgt og fått ut EK.

SKATT

Næring eller privat?

Vurderer å kjøpe en bolig for å leie den ut på langtidsleie 10 måneder i året og 2 måneder med korttidsutleie/airbnb. Hvor går grensen for næring og privat utleie? Har også en annen enhet jeg leier ut kun på langtidsleie og planlegger en egen enhet i mitt private hjem.

➤ **SVAR:** Grensen for næring går normalt ved 4 enheter. Eier du fem, blir det nok definert som næring, med høyere skattesats på overskudd enn dagens 22 %. Men dette er en tommelfingerregel, ingen absolutt lov. Det kan gjøres skjønnsmessige vurderinger i hver enkelt sak. 4 utleieenheter er ikke absolutt. Men jeg tror nok at ditt tilfelle er innenfor. Det er spesielt ved utstrakt AirBnB-virksomhet at antall enheter kan begrenses skattemessig. Har du f eks 3 leiligheter, men alle leies ut ganske intensivt på korttidsutleie, med mye administrasjon, vask, etc, blir det fort vurdert som næring selv om antallet er under 5. Men når det bare er snakk om 2 mnd med en slik intensiv utleie og du ellers eier 1 vanlig + 1 hybel i eget hus, tipper jeg nok de faller ned på at dette ikke er næring. Er du usikker om din utleievirksomhet vil bli regnes som privat eller næring kan du gjerne sende en forespørsel om en bindende forhåndsuttalelse til Skatteetaten.

OLJEFONDET

Har de underprestert?

Jeg ser at over tid ligger avkastningen fra oljefondet godt under et globalt indeksfond. Hvorfor er oljefondet aktivt forvaltet, kunne det ikke bare vært satt opp som et indeksfond?

➤ **SVAR:** Politikerne har bestemt at oljefondet skal ha maks 70 % i aksjer, 30 % i renter (inntil 5 % i eiendom). Dermed ligger fondet etter et vanlig globalt aksjefond når aksjemarkedene går så godt som de siste ti årene, uten at fondets forvaltere har gjort en dårlig jobb. Når det gjelder selve aksje-biten, er den nesten tilsvarende et globalt indeksfond, selv om forvaltningen gjøres aktivt. De har riktig nok muligheten til å gjøre et lite avvik fra referanseindeksen, med mål om meravkastning. I tillegg ønsker man å være en noe mer aktiv eier mtp etikk, ekskludering etc enn en del større globale indeksfond.

Fond med mindre USA-andel

Jeg (38 år) sparer langsiktig i 2 fond, et globalt indeksfond og et fond med mer fokus på bærekraft. Begge har en stor allokering i USA. Vurderer å starte å putte noe penger i et tredje fond med mindre USA-andel. Forslag til et spesifikt fond?

► **SVAR:** KLP Aksje Fremvoksende Markeder Flerfaktor er et godt alternativ.

PENSJON

Kjøpe seg opp?

Dame, 74 år. Har 500.000 i pensjon og betaler 32 prosent skatt. Har 1,2 mill på sparekonto bundet 1 år til 5,2 prosent rente samt buffer på 300.000 til 4,2 prosent rente. Verdipapirfond på 86.000. Eier bolig på et lite tettsted. Kan sikkert få ca 3 mill ved salg. Har startet ASK, 1500 pr måned. Betaler jo en del skatt på pensjon og renter av innskudd. Er sikkert litt forsiktig med å spare i fond. Har selvfølgelig god økonomi nå, men tenker også

hvordan jeg best forvalter pengene til neste generasjon. Er det sikrere å kjøpe leilighet til ca 4 mill et sted med bedre prisutvikling? Eller?

► **SVAR:** Det tviler jeg på. Det er en del kostnader forbundet med salg og så nytt kjøp av leilighet, som spiser opp mye av en evt gevinst. Du har jo en solid buffer på fastrente og vanlig buffer, og har i tillegg truffet godt med selve fastrenten (skulle du gjort det i dag, ville nok tilbudet ligget 0,2-0,3 pp lavere). Det er nok mulig å få noen tideler bedre rente på selve bufferkontoen (de 300 000), sjekk gjerne

finansportalen.no. Å investere i aksjefond (via ASK) er jo med en viss risiko, men med månedlige innskudd, tar du jo ned risikoen noe for dårlig timing. Det er kanskje mulig å investere deler av de 1,2 mill med noe høyere risiko, hvis du primært tenker neste generasjon? F eks en kombinasjon av 50 % globale indeksfond og 50 % rentefond?

PENSJON

Øke lønn?

Min arbeidsplass er blitt kjøpt opp av et annet selskap. Det er sagt at pensjonsavtalen min

på 7 % ryker med oppkjøpet. Alle skal ha lik pensjon i det «nye» selskapet med 5,5%. Hvor mye må jeg gå opp i netto årslønn for å erstatte dette tapet? Tjener kr 750 000 i året pr nå.

► **SVAR:** Da mister du jo et innskudd på ca 11 000 kr per år og siden dette er netto «inntekt» for deg, må det sammenlignes med netto lønnsoppgang. Med 750 000 kr i inntekt, har du en marginalsats på ca 43 % og følgerig må du nok ha nær 20 000 kr i tillegg for å bli kompensert for tap av pensjonsinnskudd. Forutsetter da at tillegget investeres som det ville bli gjort i en pensjonsordning. Det kan også komme andre elementer inn i beregningen, som f eks formuesskatt. Et innskudd i IPS er jo fritatt for formuesskatt, men kommer det i stedet som økt lønn som du i neste omgang investerer, vil dette påføre økt formuesskatt, hvis du er over grensa.

SKATT

Leie ut 8?

Man kan leie ut maks 4 enheter før man må lage et AS. Hva gjelder for ektepar om man eier 50\50. Kan man ha 8? Eller må man ha 4 hver man eier 100%?

► **SVAR:** Ja, faktisk! Men da er det viktig at dere ikke eier 8 felles, men 4 hver for dere. Det betyr at de faktisk administreres hver for seg med separat eierstruktur og dokumentasjon. Hver av dere må leie ut og rapportere hver boenhet uavhengig av den andre — med egne kontrakter, kontoer og regnskap. Merk også at grensen på 4 ikke er skrevet i stein. Det kan gjøres en helhetsvurdering av aktivitetsnivå, omfang og intensitet i utleievirksomheten. Hvis mange av boligene leies ut på AirBnB, nærmest som et mini-hotell, kan det bli sett på som næring selv om antall enheter er under grensen.

Seks gode med

Dine Penger har spurt 20 av de største medlemsorganisasjonene hva de selv mener er de beste medlemsfordelene.

Deretter har vi saumfart nettsidene deres, og funnet seks fordeler du ikke må gå glipp av.

– Brukt riktig kan det være mye penger å spare på å benytte seg av medlemsfordeler, sier Guro Sollien Eriksrud, fagsjef for forbrukerøkonomi i Forbrukerrådet.

De store medlemsorganisasjonene som LO, NAF, Obos og Coop har svært mange medlemsfordeler. Vi har ikke fokus på de helt opplagte medlemsfordelene, som at NAF tilbyr veihjelp, at Obos-medlemmer har forkjøpsrett, og at fagforeningene hjelper deg i en konflikt med arbeidsgiveren.

Her har vi kun fokus på avtaler som organisasjonene har med sine samarbeidspartnere, og som kan spare deg for penger, i noen tilfeller tusenvis av kroner.

– Men medlemsfordeler er ingen garanti for at fordelene er konkurransedyktige, eller det beste du kan oppnå på egenhånd. Sjekk derfor priser og betingelser selv, sier Eriksrud.

Noen medlemsfordeler kan være direkte dårlige. Se to eksempler på neste side

– Her har Dine Penger funnet gode «styr unna»-eksempler, sier Guro Sollien Eriksrud.

PS! Dine Penger har sjekket medlemsfordelene i uke 32. Medlemsfordelene endres jevnlig, spesielt bankrentene.

1 BOLIGLÅN

LO-medlemmer har tilgang på de laveste kollektive boliglansrentene.

Det aller billigste boliglånet til LOs medlemmer, «LO-favorør førstehjemslån» gjennom Sparebank 1-bankene, ligger helt i toppen på Finansportalens boliglansoversikt. Få lånetilbud er billigere.

– Våre boliglansstilbud gir stor besparelse

mot ordinære prislistene i bankene. De beste prisene er fremforhandlet for de som skal inn på boligmarkedet for første gang med «LO-favorør førstehjemslån», sier Jakob Tveit, leder for LO-favorør.

Blant sparebankene med lav rentesats er Sparebank 1 Østlandet, som tilbyr sitt førstehjemslån for LO-medlemmer til en effektiv rente på 5,11 prosent (for et lån på 2 millioner kroner og med en halv million kroner i egenkapital). Ordinær pris på et tilsvarende lån uten LO-fordelene er en rentesats på 5,44 prosent.

Forskjellen på 0,33 prosentpoeng utgjør 375 kroner i måneden, og 4500 kroner i året. For hele nedbetalingstiden på 25 år utgjør forskjellen 112.000 kroner.

For høyere lån, som gjerne mange har, blir forskjellene tilsvarende større.

Sparebank 1 Østlandet er en av flere sparebanker som dessuten betaler kundeutbytte.

– I 2024 tilsvarte gjennomsnittlig kundeutbytte at den egentlige lånerenten var 0,21 prosent lavere enn det medlemmene våre betaler i rente hver måned. I 2025 ga banken et kundeutbytte som tilsvarte 0,25 prosent lavere rente, forteller presseansvarlig Ingrid Wergeland i Fagforbundet, som er en del av LO-familien.

Ca 1 million nordmenn er medlem av LO – Landsorganisasjonen i Norge.

Men husk at spesielt boliglån for en stor grad prises individuelt, og at mange boliglanskunder får renter som er til dels mye lavere enn prislistene.

Derfor er det svært viktig å prute på renten, og sammenligne den nedpruttede renten med det du kan få gjennom organisasjonene du er medlem av. Mange organisasjoner har rentetilbud på boliglån.

2 FORSIKRING

Tekna og Gjensidige har regnet ut at en familie på fire, hvor én av de voksne er Tekna-medlem, kan spare 34.000 kroner i året på å tegne forsikringer med Tekna-avtalen hos Gjensidige, sammenlignet med det Gjensidige kaller en vanlig «fordelskunde».

Et par uten barn kan spare 20.000 kroner, mens en singel kan spare nærmere 10.000 kroner.

FAKTA

MEDLEMSFORDELER

► Dine Penger har sjekket medlemsfordelene i de største foreningene, som LO og de andre store arbeidstakerorganisasjonene, interesseorganisasjonene for bil og bolig, som Huseierne, Obos og de andre store boligbyggelagene, NAF og Elbilforeningen, og i organisasjoner som turistforeningen og pensjonistforbundet.

► Alle disse organisasjonene har et 10-talls medlemsfordeler, langt flere enn de som er omtalt i denne artikkelen.

– Avtalen med Gjensidige er vår suverent beste og mest brukte økonomiske medlemsfordel. Over 70 prosent av medlemmene bruker denne avtalen, forteller kommunikasjonssjef Mona Raa Ravndal i Tekna.

I prissammenligningen er det forutsatt at familiene har de vanligste skadeforsikringene og helseforsikringene, i tillegg til reiseforsikring. Det er spesielt på helseforsikringene Tekna har gode priser.

– Våre medlemmer er en ressurssterk og attraktiv kundegruppe. Vi er flinke til å ta vare både på helsa og tingene våre. Derfor har vi kunnet forhandle frem en veldig god avtale hos Gjensidige, skriver Tekna selv på medlemssidene sine.

Også fagforeningen Delta har en god forsikringsavtale, spesielt for de som er under 35 år.

– De aller best prisede forsikringene er de kollektive avtalene, som på innbo, livsforsikring og ulykkesforsikring for familie, sier markedssjef Celia Lainé i Delta.

Men også på bilforsikring har Delta en svært god avtale. Unge under 35 år får 32 prosent rabatt på bilforsikring hos Gjensidige. Det er en langt høyere prosentrabatt enn NAF tilbyr sine medlemmer. NAF er en av landets største organisasjoner med rundt en halv million bilister som medlemmer. Der får de opptil 24 prosent rabatt på bilforsikring.

Delta og Gjensidige har regnet ut at en familie kan spare 10.000 kroner på medlemspris på forsikringer sammenlignet med det en fordelskunde i Gjensidige må betale.

Medlemsfordeler

KAN VÆRE MYE Å SPARE: De store medlemsorganisasjonene frister med medlemsfordeler. Her er seks gode fordeler du bør vite om, og to du bør styre unna.

3 EGENANDEL PÅ LEIEBIL

Mange som har leid leiebil, har etter en skade fått krav om å betale skyhøye egenandeler, langt mer enn det vi trodde var mulig. NAF har en egen forsikring mot dette for sine medlemmer, som er inkludert i medlemskap med veihjelp.

Forsikringen dekker egenandelskrav på kaskoforsikringen for inntil 25.000 kroner. Det betyr at dersom det oppstår en kaskoskade på leiebilen som du må betale egenandel på, dekker NAF inntil 25.000 kroner av denne egenandelen.

Forsikringen kalles «super CDW».

Også bilutleieselskapene tilbyr «super CDW»-forsikring. Ifølge NAF koster det ca. 150 kroner for hver dag du leier. Med NAF-medlemskap slipper du å kjøpe dette fra leiebilselskapene.

4 BILKJØP

Tekna, legeföreningen og en rekke andre fagforeninger og yrkesorganisasjoner har avtaler på bilkjøp.

En av de aller beste avtalene har Tekna med BMW, hvor medlemmene får fire prosent rabatt på kjøp og leasing av ny elbil fra BMW. Rabatten gjelder både på veiledende priser og kampanjepriser.

BMW iX1 er nå BMWs mest populære bil. Den selges nå til kampanjepris for rundt en halv million kroner, avhengig av utstyrsversjon. Da utgjør rabatten ca. 20.000 kroner.

Mange av oss pruter ved bilkjøp. Derfor må du sjekke om du ved pruting kan få en høyere rabatt enn medlemsrabatten.

Også Pensjonistforbundet har rabattavtaler på biler for sine 250.000 medlemmer.

– Dette er den beste medlemsfordelen vår. Her kan man raskt spare 20.000 kroner, sier Miriam Sandem, ansvarlig for medlemsfordeler i Pensjonistforbundet.

5 DAGLIGVARER

Landets ca. to millioner Coop-medlemmer får minst én prosent kjøpeutbytte. En gjennomsnittsfamilie med to voksne og to barn har ifølge referansebudsjettet til Sifo dagligvareutgifter på rundt 200.000 kroner i året.

Det gir et kjøpeutbytte på ca. 2000 kroner.

– I fjor fikk våre medlemmer totalt 1,4 milliarder kroner tilbake i kjøpeutbytte fra samvirkelagene, sier kommunikasjonsrådgiver Kristin Estil Jacobsen i Coop.

Hun minner også om at flere samvirkelag har høyere kjøpeutbytte enn én prosent.

Men husk at både Rema og Norgesgrup-

BRUK FORDELSPROGRAMMER: Her kan det være mye å spare, spesielt på frukt og grønt. FOTO: AURORA YTREBERG

pen-butikkene også har fordelsprogrammer med bonus og rabatter, spesielt på frukt og grønt.

6 ADVOKATFORSIKRING

LO har en egen advokatforsikring for sine 1 million medlemmer med Help som advokatfirma. Nye medlemmer får nå tilbud om en kollektiv forsikring som koster 78 kroner i måneden.

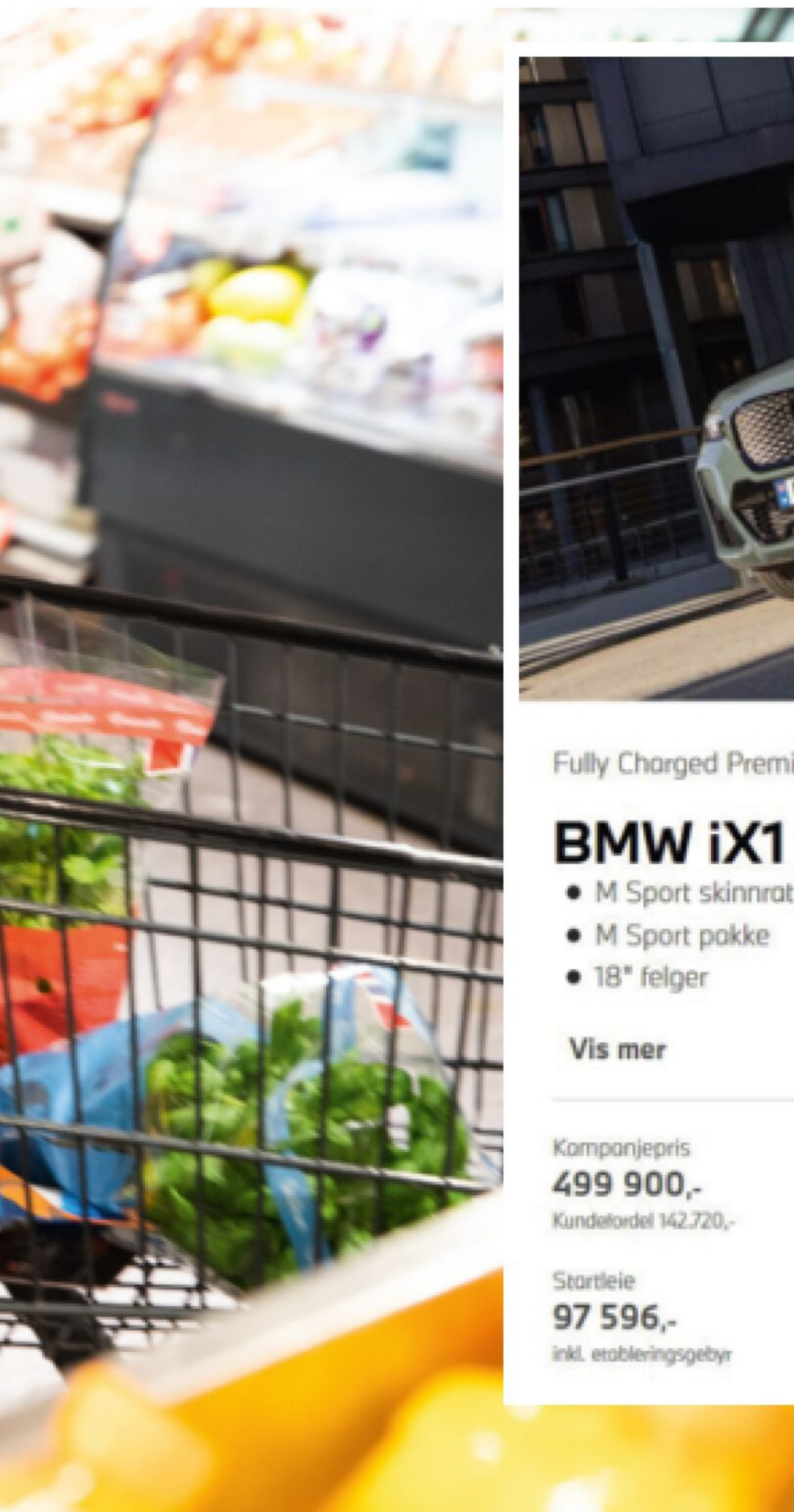
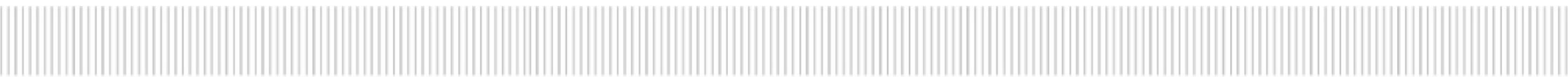
Medlemmer som ikke tegnet forsikringen da de ble medlemmer, eller da forsikringen ble innført i 2021, må betale 210 kroner i måneden.

Advokatforsikringen dekker ubegrenset juridisk rådgivning for konflikter som kan oppstå i privatlivet. Forsikringen dekker også motpartens saksomkostninger på

inntil tre millioner kroner dersom du skulle tape en rettssak.

– Dette er den forsikringen som får mest positive tilbakemeldinger fra medlemmer som har trengt den. Det er ikke uvanlig at en advokat krever rundt 2500 kroner timen. Da er det klart at man kan spare mye om man har denne forsikringen, og man havner i en tvist, sier presseansvarlig Ingrid Wergeland i Fagforbundet, som er en del av LO.

Guro Sollien Eriksrud, fagsjef for forbrukerøkonomi i Forbrukerrådet, synes det er mange gode fordeler. Men hun minner om at tidligere utbytte ikke er en garanti for fremtidig utbytte. Hun påpeker også at kjøpeutbytte på dagligvarer ikke er det viktigste.

MELØE

– Valg av butikk og varer har som regel mye større betydning. Men det er selvsagt lurt å benytte seg av rabatter vi kan få, sier hun.

Ikke alle medlemstilbud er gode. Her er to eksempler, som kanskje vil overraske deg. Den ene er Akademiker-avtalen på boliglån, og den andre er fra en av landets aller største medlemsorganisasjoner, Norges Automobil-Forbund (NAF).

– Her har dere funnet gode eksempler på at tilbud som markedsføres som en «fordel» eller «rabatt» kan være alt annet enn det, sier Eriksrud i Forbrukerrådet.

NAF tilbyr sine medlemmer billån fra 6,1 prosent nominell rente. Med gebyrer blir den effektive renten for et vanlig lån på

Fully Charged Premium edition

BMW iX1 xDrive30

- M Sport skinnratt
- M Sport pakke
- 18" felger

Vis mer

Kampanjepris
499 900,-
Kundefordel 142.720,-

Startleie
97 596,-
inkl. etableringsgebyr

Månedsløse
3 990,-
Vinterhjul/serviceavtale inkl.

Totalpris
241 236,-
36 måneders bindingsid

KAMPANJEPRISER: BMW-avtalen til flere yrkesforeninger gjelder også på kampanjepriser. FAKSIMILE FRA BILIA

400.000 kroner for en bil til 500.000 kroner på hele 7,7 prosent.

Svært mange bilforhandlere har lenge hatt mye lavere kampanjerenter, helt ned mot 0 prosent – altså ingen rente.

De fleste kampanjerentene gjelder i tre år. Dersom du kjøper en gjennomsnittsbil til 500.000 kroner, og låner 400.000 kroner, vil du i løpet av tre år spare ca. 34.000 kroner på å låne med kampanjerente på 0 prosent, sammenlignet med et billån gjennom NAF med effektiv rente på 7,7 prosent, ifølge kalkulatoren til nettstedet bilpriser.no.

Dersom bilen du vil kjøpe tilbys uten lav kampanjerente, kan du låne opp på boliglånet ditt.

Boliglån har en langt lavere rente enn van-

lige billån. Bare husk å betale ned billånet like raskt som du ellers ville gjort.

Dersom du vil låne pengene med pant i bilen, er det et 40-talls lånetilbud fra landets banker som er bedre enn NAFs lånetilbud, ifølge Finansportalen.

NAF selv mener de har det de omtaler som «et bra tilbud» til medlemmene sine.

– NAFs billån er i hovedsak tiltenkt bruktbilmarkedet, sier senior kommunikasjonsrådgiver Nils Sødal i NAF.

Han påpeker at kampanjerentene gjelder nybil.

– Når en forhandler eller importør bestemmer seg for å kjøre nullrente i tre år, gjør de det i stedet for å gi prisavslag på bilen. Kostnadene ved sponsingen av bilfinansieringen blir tatt inn på annet vis, blant annet ved at bilprisen ikke er satt ned, sier Sødal.

I mange år var mange misunnelige på Akademikernes avtale med Danske bank. Den var rett og slett god.

Nå har Akademikerne avtale med Handelsbanken, og avtalen er ikke så god lenger.

Øverst i artikkelen skriver vi om LO-medlemmer som får boligrente på 5,11 prosent.

Et tilsvarende lån med Akademiker-avtalen hos Handelsbanken har en rente på 5,31 prosent. Med samme vilkår er det et 70-talls banktilbud som har lavere rente enn 5,31 prosent, ifølge Finansportalen.

– Er du lege med god sikkerhet og høy lønn, eller advokat med bratt lønnsvekst og solid økonomi, må du ikke la Handelsbankens Akademikerne-avtale bli en sovepute. Avtalen er helt OK for unge kunder, kanskje, men den er slett ikke så god som den var for noen år siden, ifølge Dine Pengers økonomiskspert Hallgeir Kvadsheim. Dessuten mener han det er et problem at banken nødig vil gå utenfor de kollektivt bestemte rentene.

– Dermed kan avtalen bli en dyr tvangstrøye for deg. Du bør heller forhandle en bedre avtale i en annen bank.

Det er organisasjonen Akademikerne Pluss som forhandler medlemsfordelene for 10 av 13 foreninger i sammenslutningen Akademikerne. Administrerende direktør Einar E. Johnson i Akademikerne Pluss vedgår at bankmarkedet har endret seg.

– Konkurransen har blitt hardere om kunder med lav belåningsgrad i forhold til boligverdi. Mest konkurransedyktig er derfor vårt tilbud til de med høy belåningsgrad, sier Johnson.

DINE PENGER

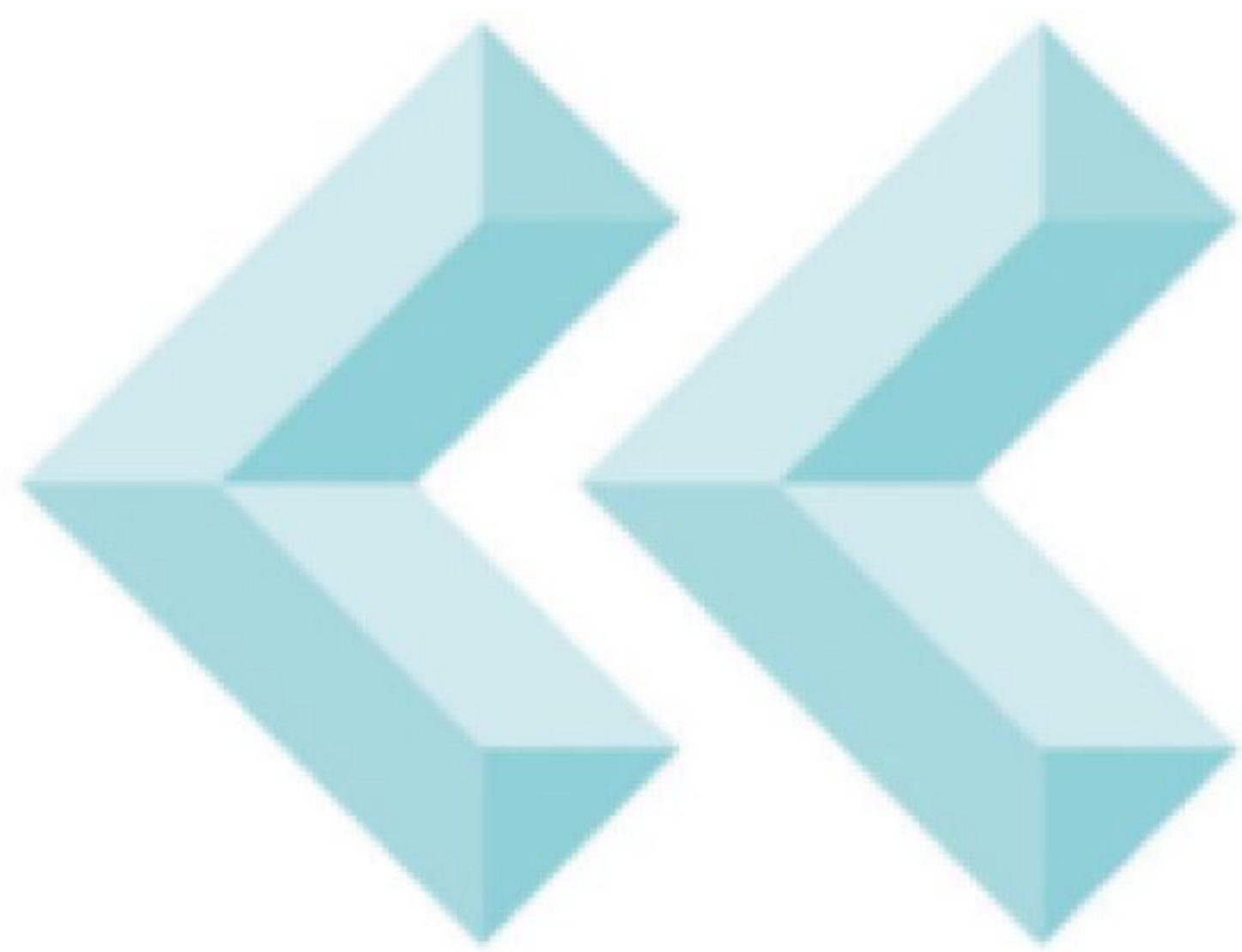
SYNSKIRURGI

TEKST: VEGAR JANSEN

Dette bør du vite før du legger deg under laseren

Stadig flere betaler titusenvís av kroner for å slippe briller og linser. Men hvor trygt er det - og lønner det seg?

Vi anbefaler kun det som er trygt ut fra en nøye individuell vurdering. For eksempel er vi generelt mer tilbakeholdne med linsebytte på nærsynte, da dette kan gi økt risiko for netthinneløsning.

EIRIK SUNDLISÆTER, ØYELEGE HOS ALERIS

Rundt tre av fire nordmenn over 15 år trenger hjelp for å se klart, ifølge en undersøkelse gjort på vegne av Optikerbransjen. For de fleste betyr dette avhengighet av briller eller kontaktlinser.

Men stadig flere speider også mot en mer permanent løsning: Kirurgi.

– Vi har sett en jevn og markant vekst i etterspørselen siden 2021, opplyser Eva Halvorsen, norgessjef i Memira, som kaller seg Nordens største aktør innen synskirurgi. I Norge utfører de over 10.000 slike behandlinger i året – der omtrent 70 prosent er linsebytter og 30 prosent er laserbehandling.

Det finnes flere grunner til å ønske seg fri fra brillene: Forfengelighet, bekvemmelighet og praktiske hensyn, for eksempel ved trening og annen fysisk aktivitet.

Det kan også handle om penger. Selv om en operasjon koster mange titalls tusen kroner, slipper du samtidig unna andre utgifter – til stadige nye brillepar og undersøkelser hos optikeren, eller det faste månedlige trekket fra kontoen for deg som har abonnement.

Men kan det lønne seg i lengden?

Vi er levende skapninger som både vokser og eldes. Ettersom synet utvikler seg gjennom hele livet, vil også de fleste før eller senere få problemer med å se skikkelig, får vi vite av Bente Monica Aakre, førsteamanuensis ved Nasjonalt senter for optikk, syn og øyehelse ved Universitetet i Sørøst-Norge.

Mens vi gjerne begynner livet som langsynte, vil de fleste vokse av seg synsfeilen etter hvert. Noen blir også nærsynte i løpet av denne vokseprosessen, men mange klarer seg uten briller en god stund, forteller hun til VG via e-post.

Deretter kommer «alderssyntheten» snikende.

– **Gradvis blir linsen i øyet mindre fleksibel** og gjør det vanskeligere å fokusere skarpt på det som er nærme. Når vi har kommet oss til rundt 50 år, trenger de fleste egne briller til slikt som lesing eller skjermarbeid, forklarer Aakre.

Det er vanskelig å tallfeste nøyaktig hvor mange som lar seg operere i håp om å kunne legge brillene i skuffen for godt.

Dette er valgfrie inngrep som ikke inngår i den offentlige helsetjenesten, og klinikkene som utfører slike operasjoner, er ikke pliktige til å rapportere dette inn.

Men bare hos Memira er det altså snakk om over ti tusen operasjoner i året, der omtrent 70 prosent er bytte av øyets linse. Dette indikerer at de fleste av pasientene er

over femti år, ettersom det som oftest er alderen som avgjør hva slags behandling man kan få.

– **For personer under 45 år** er synskorrigerende laser den vanligste behandlingen. Det innebærer

at vi endrer hornhinnens form ved hjelp av laser for å rette opp synsfeil, får vi vite av øyelege Eirik Sundlisæter hos Aleris.

I tillegg er det viktig at man har et relativt stabilt syn over tid.

– Vanligvis regner man synet som stabilt hvis brillestyrken ikke har endret seg med

EVA HALVORSEN

EIRIK SUNDLISÆTER

mer enn 0,5 dioptrier i løpet av det siste året. For de fleste skjer dette en gang mellom 20- og 30-årsalderen. Så vi anbefaler ikke å gjøre en slik behandling for tidlig, men heller ikke å utsette unødvendig lenge. Da vil personen kunne ha glede av operasjonen i så mange år som mulig, forklarer Sundlisæter.

De som har passert 45, blir oftere vurdert for nye linser i stedet for laser, selv om dette også er veldig individuelt.

– **For personer over 50 år** er linsebytte vanligst. Da bytter vi ut øyets naturlige linse med en kunstig linse.

Grunnen til dette ligger i at laserbehandling ikke løser hovedproblemet med alderssynhet, altså at den naturlige linsen i øyet blir stiv og gjør det vanskelig å fokusere nærme. Linsebytte forhindrer dessuten grå

stær senere i livet.

Sundlisæter forteller også at ikke alle som ønsker seg en synskorrigerende operasjon, vil kunne få det.

– Vi anbefaler kun det som er trygt ut fra en nøye individuell vurdering. For eksempel er vi generelt mer tilbakeholdne med linsebytte på nærsynte, da dette kan gi økt risiko for netthinneløsning. Derfor har vi først en samtale hvor vi ser på hvilke alternativer som kan være aktuelle ut ifra alder, syn og personlige preferanser, deretter en fysisk konsultasjon der vi undersøker øyet grundig og avklarer andre forhold ved helsen. Til slutt snakker vi om hva som er viktigst for deg, for så å komme med en anbefaling.

At klinikkene er restriktive med hvem de opererer på, fører til at det ikke er så mange som angir på behandlingen.

– **De aller fleste som får utført** denne typen kirurgi er fornøyde, flere studier viser at over 90 til 95 prosent er fornøyde. Graden av fornøydhet henger nøye sammen med hvilke forventninger man hadde. Jeg vet at i Norge ønsker ikke klinikkene å operere de som har urealistiske forventninger til operasjonen, og de er nøye med å informere godt, opplyser Bente Monica Aakre ved nasjonalt senter for optikk, syn og øyehelse ved USN.

FAKTA

LINSEBYTTE – MER VANLIG ENN DU KANSKJE TROER

Å legge seg under kniven for å bytte ut øynenes naturlige linselementer med kunstige, høres for mange både skummelt og sprøtt ut.

Men fordi grå stær rammer svært mange – bare de blir gamle nok – er dette trolig verdens mest utførte inngrep. For dersom tilstanden ikke behandles, vil synet vanligvis bli stadig mer uskarpt og tåkete, og i verste fall føre til blindhet.

I Norge spanderer helsemyndighetene titusvis av slike operasjoner hvert år, og verden over er det millioner av mennesker som hvert år nærmest får «nye øyne» på denne måten.

De private klinikkene bruker den samme teknologien som benyttes under vanlig grå stær-kirurgi, men tilbyr også mer avanserte linser som kan fokusere på flere avstander. Det betyr at man på en måte kan «operere inn» brilleglasset eller kontaktlinser i øyet.

SLIPPER DETTE: Kontakt-
linser er praktisk, men krever
korrekt bruk og oppfølging.
FOTO: LINDA NÆSFELDT

TØRRE ØYNE: I hvert fall for en stund – er en kjent bivirkning etter synskorrigerende kirurgi. FOTO: ISTOCK

Selv om en operasjon kan være snarveien til å slippe brillene, er det også et inngrep i kroppen – og som ved alle inngrep er det en mulighet for komplikasjoner.

– Det kan forekomme noen bivirkninger, som tørre øyne og glorie. Det kan også være en liten risiko for infeksjon, forteller Sundlisæter.

Flere av bivirkningene er midlertidige, eller blir i det minste mindre fremtredende etter en stund. Men et inngrep vil aldri være fullt reversibelt – som det er å ta av seg brillene.

– Nedsatt mørkesyn og blendingsproblemer er også en kjent ulempe etter kirurgi, både etter laserkirurgi og implanterte linser. Dette problemet er større hos unge voksne med store pupiller. Flere og flere unge er også plaget med tørre øyne, og dette er en kontraindikasjon fordi symptomene blir verre etter slike inngrep, påpeker Aakre.

Hun advarer også mot å la seg operere i et annet land bare for å spare penger.

– Norske klinikker holder høy kvalitet og er trygge. Jeg vil på det sterkeste fraråde å reise til utlandet for å få utført denne typen kirurgi. Hvis det skulle skje komplikasjoner,

og det gjør det jo av og til, så er det veldig viktig å kunne dra tilbake til klinikken for oppfølging.

Vi mennesker har brukt krummede glassplater for å korrigere synsfeil i hundrevis av år. Brillen er ikke bare den tradisjonelle måten å fikse synet på – det er også det trygge alternativet. Det gir ingen irreversible bivirkninger, og uten inngrep er det ingen fare for komplikasjoner. Dessuten kan de kjapt tas av og på, eller enkelt byttes ut hvis synet ditt forandrer seg. Det er det jo også en god mulighet for, skal vi tro Aakre.

En annen fordel er at det å bytte briller kan bety bytte av stil. Ulike innfatninger og glass gjør at brillene kan betraktes som en del av bekledningen, ikke bare som et rent optisk hjelpemiddel.

Men jo da, briller har sine klare ulemper: De har nesten alltid gjemt seg bort når du virkelig trenger dem, og selv det dyreste brilleeparet kan få riper i glassene eller en knekt innfatning.

For ikke å nevne at det sjelden er gøy å til stadighet tørke brillene rene for fingermerker, støv, dråper og dugg.

Ikke alle føler seg så kule med briller heller, og for visse aktiviteter er de dessuten ikke spesielt godt egnet, som under sportsaktiviteter eller ved bruk av VR.

Heldigvis finnes det alternativer i moderne og myke kontaktlinser, men heller ikke slike linser løser alle problemer. I verste fall kan også feil bruk resultere i permanente skader på øyet.

– Kontaktlinser i seg selv fører ikke til øyenskade. Men feil bruk kan gjøre det. Det er derfor utrolig viktig å bruke linsene slik de er ment. De må byttes som foreskrevet, rengjøres nøye og man må jevnlig gå til kontroll, påpeker Aakre.

Fordi synskirurgi som gjør deg brillefri ikke er medisinsk nødvendig, er det kun private klinikker som utfører denne typen operasjoner. Det betyr at du må betale hele gildet selv.

Totalsummen vil være avhengig av behandlingssted, type inngrep, samt individuelle behov og ønsker. Men at de fleste klinikker tilbyr en avbetalingsløsning sier jo sitt – for ofte er det snakk om flere titalls tusen kroner per øye.

Betyr det at en synsoperasjon kun er et

IKKE BARE ULEMPER: Lesebriller er en nødvendighet for mange voksne. Fordelen er at de kan byttes ut hvis synet ditt forandrer seg. FOTO: HELGE MIKALSEN

luksusvalg? Ikke nødvendigvis. Hverken briller, kontaktlinser eller optikertjenester er gratis heller. Siden de fleste nordmenn trenger optiske hjelpemidler for å fungere godt nok i hverdagen, er synet ellers en livslang utgiftspost for mange.

Andre må uansett opereres for grå stær, og det er ofte lange ventetider på operasjon. Ved å bytte linser privat kan man unngå hele helsekøen og dessuten få en mer avansert linse som tillater fokusering på flere avstander.

Avslutningsvis skulle vi gjerne stilt med et oversiktlig regnestykke for å sammenligne kostnader for vanlig brille- og kontaktlinsebruk med synskorrigerende kirurgi. Men siden både øyehelse og preferanser varierer så veldig, blir det vanskelig.

Dessuten har vi ikke vært i stand til å finne noen offisielle tall på hva folk i snitt bruker på optiske hjelpemidler. Optikerkjedene er heller ikke spesielt villige til å røpe hvor mye den typiske kunden typisk legger igjen i kassa hvert år. Men nå skal det innrømmes at valgmulighetene er store.

– Prisen på glassene bestemmes av om det er behov for enstyrke, progressive, om

det er høye eller lave styrker, type overflatebehandling – om det er herding for å unngå riper, anti-refleks for å hindre reflekser – og generell kvalitet. Innfatningens kostnad vil også variere ut fra kvalitet og merke. Her er det mye å velge mellom, og prisene vil også variere i stor grad, får vi vite av Tina Alvær, som er daglig leder i Optikerbransjen.

I tillegg vil byttefrekvensen ha mye å si. Ifølge en forbrukerundersøkelse fra 2024 bytter folk briller hvert tredje år i snitt – de fleste fordi synet har forandret seg, eller fordi de gamle er slitte eller ødelagt.

Uansett er det ingen tvil om at det er penger å tjene på at tre fjerdedeler av den voksne befolkningen trenger hjelpemidler for å se bra. Både Alvær og tall fra SSB kan fortelle at de mange norske brillebutikkene til sammen omsetter varer og tjenester for rundt seks milliarder kroner i året.

Stadig mer av omsetningen til optikerkjedene kommer for øvrig av at det nå er mulig å snarere leie brillene enn å kjøpe dem – også kjent som brilleabonnement. Dette sørger i det minste for at folk vet hva brilleholdet faktisk koster.

FAKTA

VANLIGE SYNSFEIL

NÆRSYNTHE

► En synsfeil som gjør det vanskelig å se klart på avstand, mens det som er nært ofte er tydelig. Dette skjer fordi øyet fokuserer lyset litt for langt fremme, foran netthinnen.

LANGSYNTHE

► Det motsatte av nærsynthet: Du ser gjerne godt på avstand, men nærsyn blir slitsomt – spesielt med alderen. Lyset treffer litt for langt bak i øyet, og bildet blir uklart.

SKJEVE HORNHINNER

► Øyet har en ujevn form – litt mer som en amerikansk fotball enn en rund ball. Det gjør at lyset bøyes skjevt, og bildet på netthinnen blir uklart eller forvrengt – både på nært og langt hold.

ALDERSSYNTHE

► Når vi blir eldre, stivner linsen inne i øyet. Da blir det vanskeligere å fokusere på ting som er nært, som en mobilskjerm eller bok. Dette starter som regel når vi er et sted mellom 40 og 50 år.

Tekst: ANDERS IHLE TOVAN

Foto: SHUTTERSTOCK

Dette må du aldri si

Særlig to ting er det dumme du kan gjøre.

Selv om mange rekrutterere har lagt bort de mest klisjéfylte intervju-spørsmålene, er det fortsatt kandidater som får dem:

«Hva er dine styrker?» og «Hvorfor slutter du i forrige jobb?»

To spørsmål som gjerne forbindes med svette håndflater og stive smil i intervjusituasjoner. Men hvor nyttige er de egentlig? Er det lov å være ærlig om en krangete sjef? Og må du virkelig ha ferdig innøvde styrker på rams for å trenge gjennom nåløyet?

VG har snakket med to eksperter om hva som faktisk fungerer i intervjurommet – og hva som kan koste deg jobben.

Partner og headhunter Cecilie Kleppe i rekrutteringsselskapet Mosaïque mener det først og fremst handler om hvordan du svarer – ikke bare hva du sier.

– Det dumme du kan gjøre er å snakke veldig negativt om nåværende eller tidligere arbeidsgiver, sier Kleppe.

Hun forteller at både hun selv og kundene hennes reagerer negativt når kandidater kommer med lange, detaljerte forklaringer om hvorfor en tidligere jobb ikke fungerte, spesielt hvis det er preget av bitterhet eller frustrasjon.

– Det kan være helt greit å si at dere ble enige om at det var best å gå hver til sitt. Da forstår vi konteksten, uten at man må utbrodere alt, sier hun.

Mosaïque rekrutterer for en rekke selskaper, særlig i Stavanger-regionen, og opplever at det sjelden er behov for å grave så mye i fortiden. Det viktigste er hva kandidaten vil nå, ikke hva de forlater.

– Når vi spør hvorfor du er interessert i denne jobben, får vi ofte også svar på hvorfor du vurderer å forlate den gamle. Men det er en mer konstruktiv og fremtidsrettet inngang, sier Kleppe.

Det klassiske spørsmålet «Hva er dine styrker?» er heller ikke blant de mest brukte i rekrutteringsbransjen, ifølge Kleppe. Men det hender fortsatt at det dukker opp, særlig i mer formelle eller interne prosesser.

– Du må i hvert fall være forberedt. Å si «jeg vet ikke» eller «jeg har ikke tenkt så mye på det» gir inntrykk av at du ikke er forberedt eller ikke har reflektert over hva du kan bidra med, sier hun.

Kleppe anbefaler kandidater å tenke mer konkret: Hva har du gjort? Hva liker du å gjøre? Hva har du fått til?

– Hvis du har jobbet med regnskap i 15 år, er det en styrke. Det handler ikke om å skryte, men å gjøre det tydelig for andre hva du kan, sier hun.

Om du har vært i konflikt med sjefen eller kollegaer, bør det håndteres varsomt. Kleppe anbefaler å være ærlig, men ikke utbroderende. – Du kan si noe sånt som: «Vi kom ikke helt overens, og ble enige om at det var best å avslutte samarbeidet». Da viser du modenhet uten å dra inn detaljer som kan skade inntrykket, sier hun.

Intervjuere har som regel forståelse for at ikke alle passer sammen, og Kleppe sammenligner det med referansesjekker:

– Vi tar alltid referanser, men de gir ikke hele bildet. Kanskje det var pandemi, hjemmekontor og dårlig onboarding. Det er mange faktorer som påvirker hvordan man lykkes i en jobb. Det gjelder å se hele bildet, sier hun.

Bård Idås, partner og daglig leder i rekrutteringsselskapet FRAM, bekrefter at spørsmål som «Hva er dine styrker?» og «Hvorfor sluttet du i din forrige jobb?» fortsatt forekommer, selv om han selv sjelden bruker dem.

– I stedet gjennomfører vi kompetansebaserte intervjuer med fokus på tidligere erfaringer, og bruker en strukturert metodikk basert på jobbanalyse og tilpassede spørsmål, forklarer Idås.

Men han er samtidig tydelig på hva som gjelder når slike spørsmål først kommer:

– Det viktigste er å svare ærlig, konkret og positivt. Du trenger ikke dele alt, men det du sier må være sant. Referanser sjekkes, og gode svar viser hva du faktisk har gjort, hvordan du reflekterer over erfaringene dine, og hvordan det er relevant for rollen du søker.

Ifølge Idås svarer mange kandidater ganske generelt når de blir spurt om sine styr-

ker, gjerne med ord som «strukturert», «kreativ» og «lagspiller».

– Det er positivt, men lite konkret. Det samme gjelder formuleringen «jeg ønsket nye utfordringer» når folk blir spurt om hvorfor de sluttet i forrige jobb. Det er nøytralt, men kan virke vagt dersom det ikke underbygges, sier han.

På spørsmålet om styrker, er det dumme du kan gjøre å svare med floskler, uten å gi eksempler, eller å trekke frem noe som ikke er relevant for jobben.

Da kan det virke som om du ikke har forberedt deg, eller ikke har tenkt over hva du faktisk kan bidra med.

Men det aller mest fatale, ifølge Idås, er å snakke negativt om tidligere arbeidsgiver eller kolleger.

– Ikke snakk stygt om tidligere leder! Det kan få deg til å fremstå som negativ eller lite profesjonell.

Idås har flere konkrete råd for hvordan man gir gode, troverdige og relevante svar i intervjuet:

Vær konkret: Knytt styrker til faktisk erfaring.

Eksempel: «I min forrige stilling tok jeg initiativ til et samarbeidsprogram mellom HR- og kommunikasjonsavdelingen. Det bidro til bedre samhandling, og medarbeidertilfredsheten økte med 10 prosent.»

Vis selvinnsikt: Anerkjenn at styrker kan ha en bakside.

Eksempel: «Jeg er detaljorientert, noe som gjør at jeg leverer høy kvalitet. Men jeg jobber med å vite når noe er godt nok, slik at jeg ikke bruker for mye tid på finpuss.»

Unngå puggesvar: Ikke kopier stilingsutlysningen. Vis heller hvordan du faktisk har brukt de relevante egenskapene i praksis.

Hold en positiv tone: – Når du forklarer hvorfor du sluttet i forrige jobb, fokuser på hva du ser frem til, ikke hva du vil bort fra.

Snakk sant – men balansert:

– Du trenger ikke fortelle alt, men det du sier må være sant. Vi merker fort når kandidater pynter for mye, sier han.

– Gode svar er konkrete, relevante, positive, reflekterte og ærlige. De viser arbeidsgiver hva du faktisk kan bidra med i den nye rollen, avslutter Idås.

DINE PENGER

GUIDEN

MED HALLGEIR KVADSHEIM

Vil du følge min enkle fonds-
portefølje, Oljefondets, Pål
Ringholms, legenden Ray
Dalios All weather portfolio –
eller hva med Warren Buffett?
Her får du oppskriften – med
konkrete fondsanbefalinger.

Lag din drømme- portefølje

A spare langsiktig kan gjøres fryktelig enkelt – og veldig komplisert. Noen foretrekker å sette alt på ett globalt indeksfond, mens andre fordeler pengene over en rekke ulike fond, obligasjoner, råvarer, gull, krypto og eiendom. Bare Nordnet tilbyr over 2000 fond og ETF-er.

Valget er ditt. Det fins ingen klar fasit på hva som er mest lønnsomt over tid. Men en grunnregel i smart sparing er at du sprer pengene. Diversifisering, som det heter.

REDUSERE, DIVERSIFISERE?

Det motsatt av diversifisering er å satse alt på én aksje. Det gjør deg jo veldig sårbar for utviklingen i dette ene selskapet. Har du ti ulike aksjer, har du redusert risikoen betydelig.

En børsnedgang i ett selskap, kan bli utjevnet av en oppgang i et annet selskap du eier. I et globalt indeksfond eier du aksjer i hele 1300 selskaper – som til sammen representerer 85 prosent av verdens børsverdier. Det er en svært god diversifisering.

Men hva hvis verdens børser stuper? Da blir du dratt med ned okke som. Skal du skape mer stabilitet, må du eie noe som ikke reagerer like mye som et børskrakk, som for eksempel obligasjoner eller gull. Men du får ikke i pose og sekk. I en sterk børsoppgang, vil en slik balansert portefølje tape overfor naboen som har satset 100 prosent på aksjer.

GRATIS LUNSJ

Du har sikkert hørt det før: Dess høyere risiko du tar, dess høyere avkastning kan du få. Men denne sammenhengen er ikke linær. Hvis du tegner en graf med risiko på x-aksen og avkastning på y-aksen, vil ikke grafen stige jevnt 45 grader. Den blir etter hvert avtagende.

Du kan rett og slett ta før høy risiko. Sagt på en annen måte: Årelang forskning viser at det er mulig å redusere risikoen i sparingen din uten å redusere forventet avkastning. Det blir ofte omtalt som den eneste gratis lunsjen i finans, utledet blant annet av Nobelpris-vinner Harry Markowitz.

Mye av moderne finansteori handler nettopp om å finne den perfekte kombinasjonen av sparing. Men som du vil se av de ulike ekspertenes anbefalinger, er det en viss uenighet om hvordan denne fordelingen konkret skal være.

Oljefondet velger for eksempel å ha 70 prosent i aksjer, 30 prosent i renter og inntil 5 prosent i eiendom.

IKKE FOR ALLE

Men disse anbefalingene passer ikke for alle og bør ikke følges slavisk. Mens Oljefondet

Mye av moderne finansteori handler nettopp om å finne den perfekte kombinasjonen av sparing. Men som du vil se av de ulike ekspertenes anbefalinger, er det en viss uenighet om hvordan denne fordelingen konkret skal være.

har inntil 70 prosent aksjer, er Ray Dalio og Pål Ringholm helt nede på 30 prosent.

Litt skyldes selvsagt at Oljefondet har evighetens perspektiv, mens de to ekspertenes anbefaling passer mer til et vanlig livs levealder. Men svakheten med en slik fordeling er at man ser på sparing relativt isolert.

Helt forståelig, men hvis vi konsentrerer

oss om pensjon, må vi inkludere flere elementer:

- Folketrygden: En tilnærmet risikofri statsobligasjon.
- Jobbpensjon: I privat innskuddspensjon kan du velge risiko selv, men i offentlig pensjon er det valgt for deg. Mye obligasjoner, lite risiko

OLJEFONDSJEF:
Nikolai Tangen.
FOTO: NTB

➤ Privat sparing: Her velger du selv risiko, med mindre du overlater til banken å aldersjustere sparingen (høy risiko i 30-årene, avtagende utover 50-årene)

Er du statsansatt, er kanskje allerede 80 prosent av pensjonssparingen din i praksis som en renteplassering. Sikker, rimelig forutsigbar. Da kan du med fordel ta en langt

høyere risiko enn kun 30 prosent aksjer for de siste 20 prosentene av din pensjonssparing.

Jobber du derimot i det private og har en innskuddspensjon med 100 prosent aksjeandel, kan du vurdere litt lavere risiko privat, iallfall når du nærmer deg uttak. Med mindre du kjører 100 prosent aksjer til du

dør, som tidligere spareøkonom Bjørn Erik Sættem i Nordnet har vist godt tallgrunnlag for.

Man må også huske at de aller fleste nordmenn har eiendom som den største formuesposten. Det skiller oss fra de aller fleste europeere. Den er ikke like likvid som din finansformue, men et viktig element for egen pensjon, både i form av mulig opplåning og mulig salg/nedskalering.

Derfor blir de amerikanske anbefalingene gjerne mer diversifiserte, da amerikanernes pensjon i mindre grad er «fundet» av stat eller arbeidsgiver.

MITT UTVALG

Merk at for enkelte kategorier, slik som brede globale obligasjonsfond, fins det en rekke fond som passer. Jeg har imidlertid valgt ett fond, gjerne på basis av kostnader og rating.

I tilfeller med marginale forskjeller, har jeg alternert på anbefalingene (typisk for globale obligasjons- eller indeksfond) For å følge fordelingen slavisk, vil det i enkelte tilfeller være nødvendig å kjøpe ETF-er eller ETC-er, det vil si børshandlede fond.

Skal du for eksempel følge gullprisen uten å kjøpe fysisk gull selv, finnes det ingen ordinære aksjefond som speiler prisen, men du kan finne ETF-er og ETC-er som gjør dette.

OLJEFONDET – FOR EVIGHETEN

Vårt eget Oljefond – eller Statens Pensjonsfond Utland som det egentlig heter – får ikke lov til å investere som de selv vil. Investeringsmandatet er politisk bestemt.

Fondet kan for eksempel ikke investere på Oslo Børs, heller ikke i unoterte selskaper, selv om Nikolai Tangen ivrer for å endre nettopp dette. Likevel følger selve fordelingen en nokså allmenn regel innen investering:

- 70 % globale aksjer
- 30 % obligasjoner
- Maks 5 % i kommersiell eiendom

Tidligere var det 60/40 som var «gullstandarden» for langsiktig sparing, men i 2010 ble det tillatt å investere inntil 5 prosent i eiendom, og i 2017 ble fordelingen aksjer/renter forskjøvet til dagens 70/30.

Det har man tjent betydelig på de siste åtte årene, da aksjemarkedet har overgått renter med svært god margin. Det er fastsatt strenge etiske retningslinjer for fondet, som blant annet retter seg mot produkter som ikke anses som etisk akseptable for fondet, som tobakk, cannabis, visse typer våpen og kull, og mot selskaper som har grove etiske normbrudd.

- 70 % DNB Global Indeks
- 30 % ODIN Kreditt
- Evt. inntil 5 % i KLP Eiendom Global Indeks eller First Nordic Real Estate

PÅL RINGHOLM –
BLI RIK-PORTEFØLJEN

Her er en soleklar bokanbefaling: Investeringsdirektør I Formue, Pål Ringholm, som i flere år ble kåret til landets beste kreditanalytiker av Kapital, har skrevet en aldeles nydelig bok om sparing: «Bli rik».

Den er kanskje mest for deg som er litt over snittet interessert i investeringer, men har noen veldig interessante – og konkrete – investeringsanbefalinger. Kjernen i boken er nettopp fordelene med å diversifisere sparingen din.

Ringholm har en mye mer oppdelt spa-reportefølge enn en del av de andre anbefalingene. Blant annet trekker han inn gull, råvarer og «alternative investeringer», som infrastruktur. Dermed blir det også mer utfordrende å finne konkrete fondsanbefalinger som følger denne fordelingen, men jeg har gjort et forsøk. I utgangspunktet er hans fordeling grovt forklart:

- 50 % renter
- 30 % aksjefond
- 10 % eiendom
- 10 % alternative investeringer

Her kan vi jo velge følgende:

- 50 % KLP Obligasjon Global
- 30 % Kron Indeks Global
- 10 % First Nordic Real Estate
- 10 % iShares Global Infrastructure UCITS ETF

HER ER EN ENDA MER DETALJERT FORDELING AV HANS ANBEFALINGER:

Fordeling	Fond
30 % Globale obligasjoner	KLP Obligasjon Global
15 % Likviditetsfond	Storebrand Likviditet
5 % Høyrentefond	Kraft Høyrente
15 % Globale indeksfond	Kron Indeks Global
5 % Global SMB	KLP AksjeGlobal SC Flerfaktor
5 % Norden	First Veritas
5 % Fremvoksende markeder	KLP AksjeFremvoksende Markeder Flerfaktor
10 % Eiendomsfond	Odin Eiendom
2 % Gull	SPDR Gold Shares.
2 % Infrastruktur	iShares Global Infrastructure UCITS ETF
2 % Peer to peer lending	Funding Partner eller Kameo*
4 % PE/Hedge fond	DNB Fund Private Equity Retail *

**For det to sistnevnte kategoriene er det vanskelig å finne gode alternativer for vanlige sparere i Norge. Folkefinansieringsplattformer er ikke helt riktig treff, man kan evt. ha høyrentefond i stedet for. Hedgefond er svært strengt regulert i Norge og vanskelig tilgjengelige for vanlige privatinvestorer, mens det er noe lettere for PE i fond-i-fond løsninger som DNBs.*

RIKING: Ray Dalio. FOTO: REUTERS

RAY DALIO – ALL WEATHER PORTFOLIO

Ray Dalio grunnla verdens største hedgefond, Bridgewater Associates, i 1975. Til forskjell fra ordinære aksjefond, som primært eier enkeltaksjer, kan et hedgefond bruke en rekke mer avanserte strategier for å få best mulig avkastning, deriblant shorting (selger aksjer de ikke har), gearing (lånefinansiering) og derivater. De kan også eie i mange ulike aktivaklasser, slik som aksjer, renter, valuta, råvarer etc.

Han er blitt en av verdens rikeste mennesker, og har blant annet gitt ut boken «Principles», som både handler om hans ledelses- og investeringsfilosofi. Hans «All Weather Portfolio» har nesten 30 års jubileum, og designet for å prestere i så vel økonomisk oppgang som nedgang, inflasjon og deflasjon.

Det betyr samtidig at du blir liggende «bakpå» når markedene går så bra som de har gjort de siste fem årene, men forhåpentligvis vil avkastningen være jevnere.

Her er hans typiske fordeling:

- 30 % aksjer (US)
- 40 % langsiktige statsobligasjoner
- 15 % mellomlange obligasjoner
- 7.5 % gull
- 7.5 % råvarer (bredt)

KONKRETE VALG:

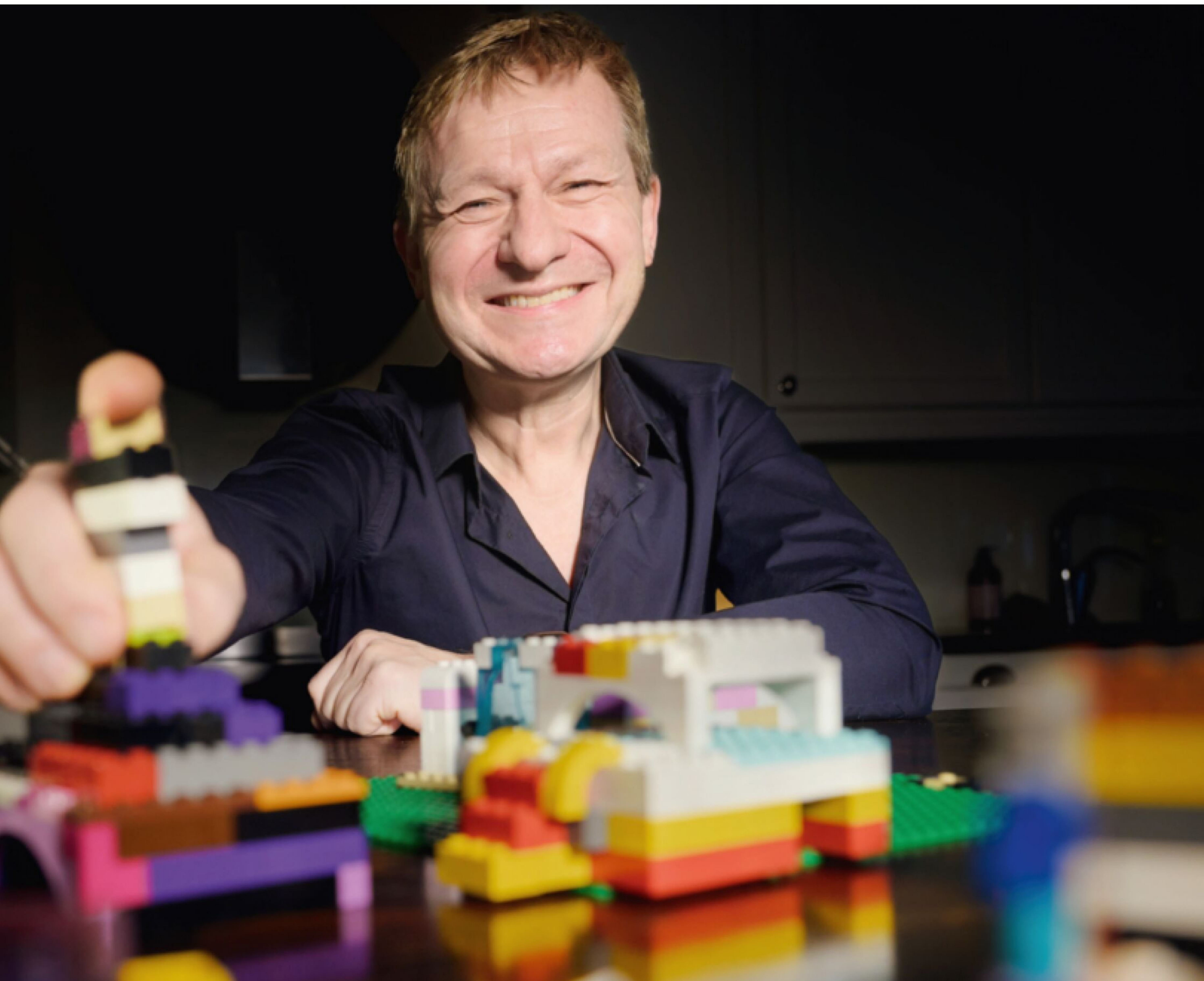
Du kan faktisk kjøpe en ETF som følger oppskriften direkte: SPDR Bridgewater All Weather ETF (ALLW), som ble lansert i mars i år. Jeg har ikke funnet den via ordinære norske fondsplattformer, men er tilgjenge-

EKSPERT: Pål Ringholm.
FOTO: NAINA HELEN JAMA

lig hos f eks Nordnet i Sverige. Eventuelt konstruere selv:

- 30 %: iShares Core S&P 500 ETF eller DNB USA Indeks
- 40 %: KLP Obligasjon Global
- 15 %: KLP Obligasjon 3 år
- 7,5 %: Direkte gulleksponering via for eksempel iShares Gold Trust eller SPDR Gold Shares. Indirekte: VanEck Gold Miners ET
- 7,5 %: WisdomTree Enhanced Commodity UCITS ETF

JOHN C. BOGLE – THREE-FUND PORTFOLIO

John Bogle er mannen som introduserte indeksfond for vanlige sparere. Han var en forkjemper for denne kostnadseffektive fondstypen og grunnla The Vanguard Group, som er en av verdens største fondsforvaltere, spesielt godt kjent for sine indeksfond. Han anbefalte en enkel og kostnadseffektiv indeksbasert portefølje.

Den klassiske 3-fondsporteføljen består av tre brede, indeksbaserte fond:

- USA: Bred eksponering mot det amerikanske aksjemarkedet (fra store til små selskaper).

- Global – utenfor USA, inkludert både utviklede og fremvoksende markeder.

- Amerikansk obligasjonsmarked – for stabilitet og inntektsstrøm via obligasjoner.

Et prinsipp fra Bogle-tilnærmingen er også den såkalte «100 minus alder»-regelen: Aksjeandel = 100 – alder (eller 110/120 – alder for de mer risikovillige)

La oss si at du er 40 år. Da vil fordelingen ifølge Bogle typisk kunne være:

- 30 % DNB USA Indeks
- 30 % KLP AksjeVerden Indeks
- 40 % ODIN Kreditt

INDEKSFONDETS FAR:
John C. Bogle FOTO: AP

RIKING:
Warren Buffett.
FOTO: REUTERS

WARREN BUFFETT – RÅD TIL VANLIGE INVESTORER

Buffett er kanskje verdens mest kjent investor. Orakelet fra Oklahoma er blitt en av verdens rikeste menn, men har en livsstil som Olav Thon og Ingvar Kamprad ville nikket gjenkjennende til. Han har det meste av verdiene i investeringsselskapet Berkshire Hathaway og har anbefalt en svært enkel portefølje for ikke-profesjonelle investorer:

- 90 % i S&P 500-indeksfond
- 10 % i kortsiktige statsobligasjoner

KONKRETE VALG:

- 90 % i iShares Core S&P 500 ETF eller KLP AksjeUSA Indeks
- 10 % KLP Likviditet eller iShares Short Treasury Bond ETF

DAVID SWENSEN: YALE-MODELLEN

David Swensen var investeringssjef ved Yale University og dermed ansvarlig for å forvalte og investere Yales gavemidler og investeringsfond, som nå utgjør over 40 milliarder dollar! Han hadde en institusjonell tilnærming til forvaltning, men folkelig gjorde den i bøker og den har blitt populær også blant private investorer.

Her er hans typiske fordeling:

- 30 % innenlands aksjer
- 15 % internasjonale aksjer
- 20 % REITs (eiendom)
- 15 % statsobligasjoner
- 15 % TIPS (inflasjonsbeskyttede obligasjoner)
- 5 % råvarer

KONKRETE VALG:

- 30 %: Holberg Norge
- 15 %: KLP AksjeGlobal Indeks
- 20 %: Vanguard Real Estate ETF eller FIRST Nordic Real Estate
- 15 %: KLP Statsobligasjon
- 15 %: iShares TIPS Bond ETF
- 5 % WisdomTree Enhanced Commodity UCITS ETF

HARRY BROWNE – PERMANENT PORTFOLIO

Harry Browne var en økonom og investeringsrådgiver som foreslo en enkel, statisk portefølje ment for å være trygg i alle økonomiske forhold. Ideen kom som en reak-

sjon på 1970-tallets uforutsigbare økonomiske klima med høy inflasjon, så stagflasjon, iblandet både børskrakk og skarp renteoppgang.

Fordeling:

- 25 % aksjer
- 25 % langsiktige statsobligasjoner
- 25 % gull
- 25 % kontanter eller kortsiktige obligasjoner

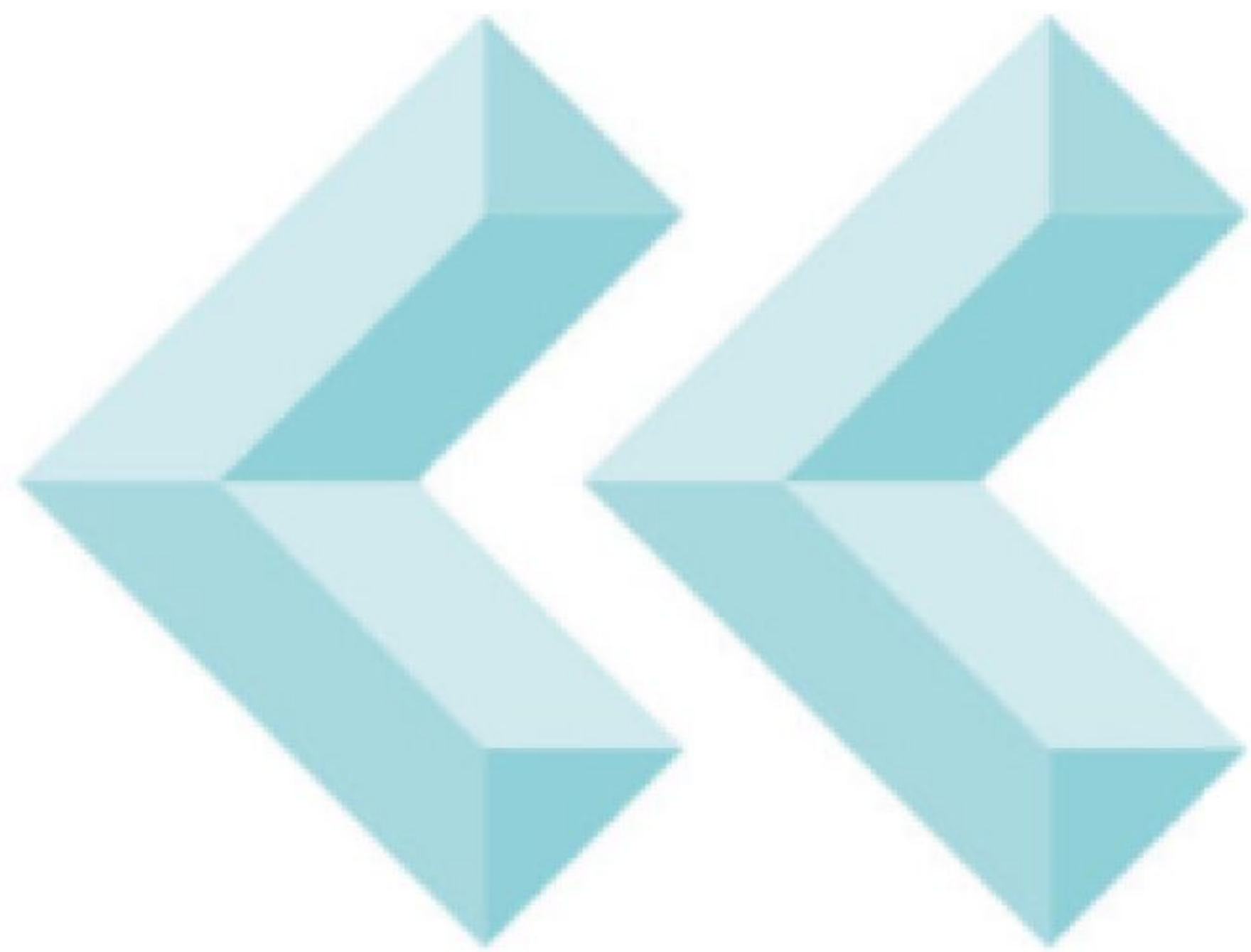
KONKRETE VALG:

- 25 % KLP AksjeGlobal Indeks
- 25 % KLP Statsobligasjon
- 25 % iShares Gold Trust
- 25 % Holberg Likviditet

MIN EGEN

Til forskjell fra de andres porteføljer, har jeg som forutsetning at du allerede har det meste av pensjonssparingen din i Folke-trygd og jobbpensjon. Da kan du tillate en mye høyere risiko i «ekstra»-sparing. Derfor inkluderer jeg ikke rentepapirer i denne fordelingen.

Men ønsker du likevel å ha 10–20 prosent obligasjoner, kan du gjerne gjøre bruk av rebalansering (se avsnittet under). Jeg inkluderer to viktige markeder som ikke er

Til forskjell fra de andres porteføljer, har jeg som forutsetning at du allerede har det meste av pensjonssparingen din i Folketrygd og jobbpensjon. Da kan du tillate en mye høyere risiko i «ekstra»-sparingen.

med i et vanlig bredt globalt indeksfond: Fremvoksende markeder og SMB (små og mellomstore bedrifter).

- 75 % Global indeks
- 15 % Fremvoksende markeder
- 10 % Global SMB

KONKRETE VALG:

- 75 % DNB Global Indeks
- 15 % KLP Aksje Fremvoksende Markeder Flerfaktor
- 10 % KLP AksjeGlobal SC Flerfaktor

SLIK GJØR DU REBALANSERING

Noen velger å ha 10–20 prosent rentefond (obligasjons- eller pengemarkedsfond) i miksen og resten aksjefond for å kunne rebalansere ved kraftige børsfall eller -oppganger. Hvis du holder aksjeandelen på ca. 80 prosent, vil du bytte rentefond mot aksjefond når børsen faller og motsatt når den stiger. Kjøpe i regnvær, selge i solskinn.

EKSEMPEL:

Du har 100.000 kroner plassert i aksjefond (80.000) og rentefond (20.000). Børsen stuper 10 prosent. Da er plutselig fordelingen mellom aksje- og rentefond 78/22. Da må du kjøpe for 2000 kroner ekstra i aksjefond og selge for samme beløp i rentefond for å gjenoppta balansen på 80/20.

En slik «snitting» kan virke fristende på papiret, men er vanskeligere i praksis. Den fordrer oppfølging og gjerne aktiv bruk av ETF-er (børshandlede fond), for å handle til kjente kurser. I tillegg fungerer det best når avkastningen relativt raskt kommer tilbake til det «gylne» snitt, noe som slett ikke alltid er tilfelle. Her er et mulig oppsett for en slik 80/20-portefølje

- 60 % DNB Global Indeks
- 10 % KLP Aksje Fremvoksende Markeder Flerfaktor
- 10 % KLP AksjeGlobal SC Flerfaktor
- 15 % Skagen Avkastning
- 5 % Heimdal Høyrente

GIR RÅD:

Dine Pengers
økonomiekspert
Hallgeir Kvadsheim.

FOTO: NAINA HELEN JÅMA

Tekst: ANE BJØRNARSDATTER BAKKEN

- Hvor ville du investert 100 000 i dag og hvorfør?

Dine Penger har gjennom sommeren snakket med en rekke profiler og eksperter innen økonomi og karriere.

KJERSTIN BRAATHEN

– Jeg ville brukt 80 prosent på aksjefond. De ville jeg fordelt mellom et globalt fond, et Europa-fond, et Norge-fond og noen sektorfond. Avhengig av risikovilje kan man velge indeksfond eller aktive fond.

Deretter ville Kjerstin Braathen fordelt 10 prosent i et pengemarkedsfond som kaster greit av seg, har lav risiko og er likvid - dersom man skulle trenge pengene raskt.

– De siste 10 prosentene ville jeg plassert i et høyrente obligasjonsfond. Jeg er veldig forsiktig med enkeltaksjer på grunn av jobben jeg har, men hadde jeg hatt en annen jobb ville jeg kanskje satset noe av beløpet på aksjer i selskaper jeg synes er spennende. Om man er ny i spare- og investeringsuniverset, er det en morsom måte å lære seg børs og selskaper på.

– Hva er ditt forhold til penger – har det endret seg med årene?

– Jeg vokste opp i en familie som drev en liten klesbutikk i Lillestrøm. Der lærte jeg tidlig at mandager til lørdager ble avsluttet med oppgjør i kassen, og det ble veldig tydelig hvordan vi tjente pengene som skulle gå til å betale varer, ansatte, leie av lokaler og annet, sier konsernsjefen i DNB.

– Året etter videregående fikk jeg hjelp hjemmefra til å finansiere et år med språkstudier i Frankrike. Jeg førte en detaljert oversikt over alt jeg brukte som jeg regelmessig sendte hjem til foreldrene mine.

Hun tror begge opplevelsene har gitt henne et grunnleggende syn på penger som lærte henne viktigheten av å ikke bruke mer enn man har.

– Dette har egentlig ikke endret seg med årene, til tross for at min privatøkonomi har endret seg og jeg er privilegert som har jobben jeg har i dag.

– Hva er det beste økonomirådet du har fått?

– Når det gjelder sparing og investeringer pleier min kollega Håkon Hansen ofte å sitere Warren Buffett: «Time in the market beats timing the market».

Hun sier noe av det vanskeligste med sparing er å sitte stille i perioder hvor markedene er urolige.

– Langsiktighet er ofte den viktigste nøkkelen for å få best mulig avkastning på sparepengene.

– Hva er det modigste du har gjort i din karriere – og hvordan gikk det?

– Jeg er et ja-menneske og prøver alltid å være positiv til muligheter, selv om de virker usikre der og da. I retrospekt synes jeg kanskje det å reise alene til Frankrike for å studere på fransk – som jeg ikke kunne et ord av – i et land jeg aldri tidligere hadde vært i, var noe av det mest krevende og mest lærerike jeg har gjort.

Braathen beskriver opplevelsene som beintøff i starten.

– Etter hvert gikk det veldig bra, og er absolutt en erfaring jeg aldri skulle vært foruten.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag – hva hadde du valgt og hvorfor?

– Klisjeen er jo å studere noe man har interesse for. Men dette passet meg ikke så godt da jeg var ung. Jeg hadde jo ikke peiling på hva jeg hadde lyst til å gjøre, og synes det var et frustrerende råd å få.

Dette tror hun gjelder mange.

– Min tilnærming både til utdanning og jobb har vært å prøve ting som kan gi andre muligheter, men virkelig gå «all-in» og forsøke å like det man tester. Går det bra er det topp, og går det dårlig er det ikke verre enn at man prøver noe nytt året etterpå. Jeg har opplevd begge deler.

Uavhengig av retningsvalg tror hun det er nyttig å se etter muligheter som kan kombineres med teknologi.

– I fremtiden vil dette være en naturlig del av de aller fleste jobber.

– Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

– Det var i butikken til foreldrene mine. Her fikk jeg lov til å prise varer, rydde på lageret og observere hvordan de ansatte jobbet med kunder.

Hun sier hun spesielt husker hvordan kunder som ønsket å reklamere ble tatt imot.

– De fikk for eksempel ofte pengene tilbake selv om plagget ikke var vasket i tråd med merking. Prinsippet er at en fornøyd kunde forteller historien til mange andre, og en misfornøyd kunde sannsynligvis forteller det til enda flere.

– Hva bruker du gladelig penger på – og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gladelig penger på opplevelser med familien. I fjor var vi på biltur i Europa. Det var kjempegøy, og en av de beste måtene å få mye familietid selv med tenåringer. Ellers bruker jeg en del penger på klær og betaler nok litt ekstra av og til hvis jeg finner noe fint «på veien», heller enn å tråle rundt i butikker for å forsøke å gjøre en god deal.

Hun sier det er lite hun nekter å bruke penger på, men påpeker at hun hater å kaste mat.

– Hva er din verste økonomitabbe?

– Da jeg jobbet i shipping mistet jeg en gang en viktig deal fordi jeg skrudde av mobiltelefonen. Jeg tenkte at kunden skulle mønne litt gjennom natten og gå for de betingelsene vi ønsket, men resultatet ble det motsatte. Da jeg våknet hadde kunden funnet en annen løsning. En dyrekjøpt erfaring som lærte meg å aldri ta kunden for gitt.

– Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

– Her trekker jeg gjerne fram mine foreldre, som har lært meg hva det betyr å ha god arbeidsmoral med fokus på å få jobben gjort og ikke gi opp hvis jeg møter motstand.

I tillegg trekker hun frem Rune Bjerke:

– Han har inspirert meg til å være modig, og til å se verdien av et mangfoldig team og hvor viktig det er å bygge en kultur for læring og endring.

DNB-SJEF: Kjerstin Braathen er konsernsjef i DNB, og har over 20 års fartstid i konsernet med ulike lederroller. Hun har erfaring fra Hydro Agri International, og har en mastergrad i ledelse. FOTO: NTB

- Bruker penger på livet uten å skjemmes

Storingsrepresentanten vet hvor han ville plassert 100.000 kroner.

Mímir Kristjánsson er storingsrepresentant for partiet Rødt, og har tidligere vært nyhetssjef i Klassekampen og redaktør i Manifest Tidsskrift. I tillegg har han gitt ut flere bøker.

- Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

- Jeg ville investert dem i å betale ned gjeld på huset mitt. Det er egentlig den eneste formen for investering jeg kjenner til - å ta opp gjeld og betale den ned.

- Hva er ditt forhold til penger? Har det endret seg med årene?

- Jeg har et løssluppent forhold til penger og bruker opp det jeg har, nesten uansett hvor mye eller lite det er.

Kristjánsson sier han aldri har klart å spare.

- Jeg vet ikke om selve forholdet til penger har endret seg så mye, men etter at jeg fikk bedre råd, så kjøper jeg jo dyrere ting.

- Hva er det beste økonomirådet du har fått?

- Det er vel det gamle uttrykket: «Er dette noe å gjøre seg til kjeltring for?». Det er en fin huskeregel hver gang man skal fylle ut reiseregninger på Stortinget.

- Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?

- Det modigste jeg har gjort i min karriere, er å slutte på dagen i jobben som nyhetssjef i Klassekampen til fordel for det ulønnede vervet som ordfører kandidat for Rødt i Stavanger.

Storingsrepresentanten forklarer at han på dette tidspunktet hadde en liten jente hjemme, og plutselig sto uten inntekt.

- Det ordnet seg ved at de ringte fra Farmen Kjendis, faktisk. Dermed kom det litt penger inn på konto. Så det var jo en rimelig privilegert i-landskrise, for å si det forsiktig.

- Hvis du skulle tatt en utdanning i dag, hva hadde du valgt og hvorfor?

- Jeg er egentlig veldig fornøyd med å ikke ha tatt noen utdanning utover videregående, og vil anbefale det til alle.

Han påpeker at folk tar altfor mye utdanning.

- Men skulle jeg gjort noe annerledes, ville jeg tatt et samfunnsnyttig fagbrev - og valgt militæret framfor sivil tjenesten.

- Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

- Det var som telefonselger, og det lærte jeg veldig mye av - faktisk noe jeg bruker i politiken. Kanskje mest av alt lærte jeg å være skamløs.

- Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?

- Jeg bruker penger på livet uten å skjemmes: å drikke, spise, reise og kose meg. Til gjengjeld bruker jeg utrolig lite på utseende. Jeg klipper meg hos kjæresten, og har vel knapt klær å gå i.

- Hva er din verste økonomitabbe?

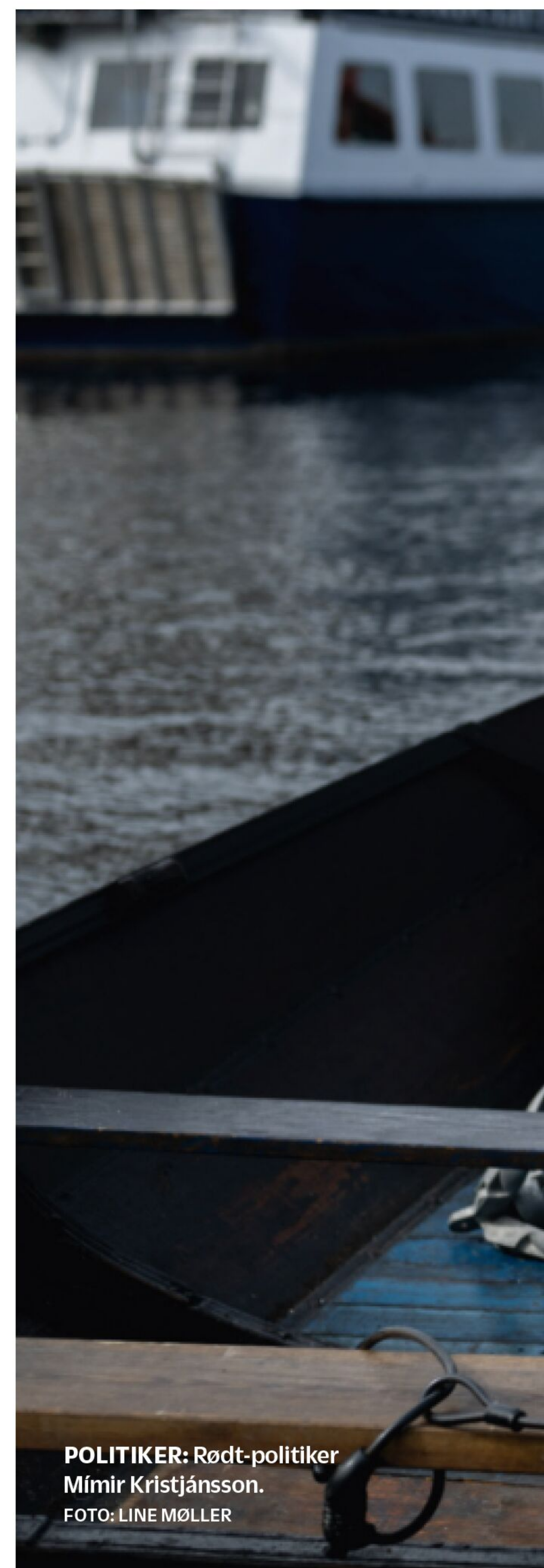
- Det var å bli politiker for Rødt, og ikke for eksempel for Høyre. Ikke bare må vi betale store deler av det vi tjener på Stortinget i partiskatt, men vi får heller ingen tilbud om lukrative styreverv.

Kristjánsson forteller også om en gang han ble tilbudt Ether - en kryptovaluta som har steget mye i verdi - gratis av en venn.

- Jeg takket nei fordi jeg mente det var umoralsk. Det viste seg å være lite klokt økonomisk sett.

- Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

- Robin Hood. Den boka elsket jeg som barn, og prosjektet med å ta fra de rike og gi til de fattige driver jeg med den dag i dag, egentlig.

POLITIKER: Rødt-politiker Mímir Kristjánsson.
FOTO: LINE MØLLER

JAN PETTER SISSENER

FORVALTER: Jan Petter Sissener er hovedeier i Sissener AS, og har over 40 års erfaring fra finans. FOTO: LINE MØLLER

Styrer unna norske investeringer

Den erfarne finansmannen takker nei til penger som ikke er verdt det.

Jan Petter Sissener er porteføljeforvalter og hovedeier i Sissener AS. Han har over 40 års erfaring fra verdipapirmarkedet, og har bygd opp flere meglerhus. Sissener har tidligere hatt lederroller i Alfred Berg Kapitalforvaltning, Orkla Finans, SEB og Carnegie.

– Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag, og hvorfor?

– Jeg ville investert i et globalt aksjefond. Det norske markedet er dessverre lite egnet for investeringer, og globale fond gir en form for sikring mot økte importpriser på nødvendige varer.

– Når det går bra i Norge, har man det gjerne bra uansett. Men hvis det går dårlig, svekkes kronen ofte betydelig – og da gir globale fond en naturlig valutasikring, forklarer han.

– Hva er ditt forhold til penger – har det endret seg med årene?

– Penger er en nødvendighet for å leve, og de var også avgjørende for å kunne bygge infrastruktur og ta vare på familien min. Etter hvert som dette kom på plass, og barna

har flyttet ut, har forholdet mitt til penger endret seg.

– Mange penger er det ikke verdt å tjene

– Hva er det beste økonomirådet du har fått?

– Jeg fikk en gang et råd fra Jens P. Heyerdahl: Det finnes mange penger det ikke er verdt å tjene. Det har jeg tenkt mye på – og brukt aktivt gjennom hele livet.

– Hva er det modigste du har gjort i din karriere – og hvordan gikk det?

– Da jeg startet for meg selv med Sirius Securities i 1994.

Senere samme år ble selskapet kjøpt opp av Orkla Finans.

– Det ble en kort, men hyggelig reise.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag, hva hadde du valgt og hvorfor?

– Jeg hadde valgt en utdanning med en spesialistretning.

Sissener forklarer at nesten alle i dag har en bachelorgrad i en eller annen form, noe som gjør det vanskelig å skille seg ut.

– Derfor er det viktig å kunne tilby noe

mer til fremtidige arbeidsgivere – som å være spesialist på et område.

– Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

– Min første ordentlige jobb var hos Einar Vestnes AS. Der lærte jeg gleden av å jobbe mye – og at jeg hadde et behov for mer faglig tyngde, som jeg den gangen hadde lite av.

– Hva bruker du gladelig penger på – og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gladelig penger på mat, drikke og ferier med familien.

Men noe vil han ikke bruke penger på: – Jeg bruker ikke penger på miljøtiltak uten effekt.

– Hva er din verste økonomitabbe?

– Å prøve meg som boligutvikler.

– Hvilken bok, podkast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

– Karrieremessig må det være min kone.

– Hvilken sektor tror du kan gjøre det godt i tiden fremover?

– Kraft, energi og nettutbygging. Veien til fremgang og velstand går gjennom billig og effektiv energi.

- Gir garantert avkastning

Programlederen fra «Luksusfellen» har en klar formening om hva den yngre garde bør gjøre nå.

På TV hjelper hun folk med å få orden på økonomien. Hun er også gründer og leder av Inkassoregisteret, og har gitt ut flere bøker om økonomi og sparing. Hun har økonomiutdannelse fra Handelshøyskolen BI.

- Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

- Jeg ville nok satt halvparten av pengene i mitt langsiktige globale indeksfond. Resten ville jeg investert i aksjer og i litt krypto.

- Hva er ditt forhold til penger - har det endret seg med årene?

- Jeg har alltid vært glad i både å tjene penger, men også å bruke dem. Det kan være alt fra å dra på tur, til konserter og festival. De siste årene har forbruket fått et større familiepreg.

I tillegg har sparing blitt høyere prioritert, sier Drange. - Nå er det viktig for meg at pengene får en god avkastning slik jeg har et godt grunnlag i en urolig verden.

- Hva er det beste økonomirådet du har fått?

- Å starte med BSU da jeg fikk min første jobb som 17-åring, og tjente mer enn frikortsgrensen. Dette ga meg muligheten til å komme tidlig inn på boligmarkedet.

Drange var ikke helt overbevist om at moren hadde et poeng da hun «tvang» henne til å fylle opp BSU-kontoen, men er i dag glad for morens press. - Vilårene for BSU-sparing var bedre før, men det er fremdeles garantert avkastning. Hvis man er flink til å passe på at renten er konkurransedyktig, er dette fremdeles den beste sparemåten for unge.

- Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?

- Å begynne å jobbe med TV. Jeg hadde i utgangspunktet en plan om å bli revisor, men begynte heller å jobbe i «Luksusfellen» etter studiene.

Dette var aldri planen, men nå 10 år senere er hun takknemlig for at hun fikk sjansen. - Opprydning i folks privatøkonomi er krevende, men det gir oss også muligheten til å sette fokus på denne problematikken.

- Hvis du skulle tatt en utdanning i dag, hva hadde du valgt og hvorfor?

- Jeg skulle gjerne hatt mer IT-kompetanse, gjerne i kombinasjon med økonomi. For tre år siden startet jeg en fintech-startup, Inkassoregisteret, sammen med Luksusfellen-kollega Hallgeir Kvadsheim.

De er i dag systemleverandør for blant

annet NAV og har mange utviklere på laget. - Noen IT-fag på NTNU hadde gjort hverdagen min lettere, og meg tryggere i jobben.

- Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

- Det var på et sykehjem på en demensavdeling. Jeg lærte mye om både eldreomsorg og en verdig alderdom. Dette var en veldig fin første jobb, og jeg er utrolig takknemlig for at jeg fikk muligheten.

Hennes inntrykk er at det er vanskeligere for dagens ungdom å få denne typen jobber, noe hun syns er synd.

- Det er viktig å komme tidlig ut i jobb for å lære. I den første jobben lærer man om mye nytt, som arbeidskontrakter, lønns slipper, frikort, skattekort og alt som har med privatøkonomi å gjøre.

- Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?

- Måltider på gode restauranter, reise, konserter og opplevelser med familien bruker jeg gjerne penger på.

På andre områder er hun mer «gnien».

- Alt fra plastposer, mobilabonnement og ikke minst renter til banken. Jeg er over snittet opptatt av at boliglånsrenten vår ikke er for høy. Det er viktig å ikke betale for mye for noe.

- Hva er din verste økonomitabbe?

- Det er enkelt å gjøre et bomkjøp innimellom, eller å starte et abonnement som ikke blir brukt. Jeg gjør det jeg kan for å unngå det, men kjøpte nylig en brukt vogn som knakk. Selv om det var kjipt, har jeg nå lært mye om forbrukerrettigheter ved bruktkjøp.

- Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

- Jeg vil varmt anbefale den svenske *Generasjon Skuldsatt* - en ny podcast presentert av vår svenske Lyxfellan-kollega Magdalena.

HELOMVENDING: Lene Drange skulle bli revisor - ble programleder.

FOTO: JANNE MØLLER-HANSEN

Ville investert i fem fond

To spesielle råd har gitt spareøkonomen friheten til å leve slik hun ønsker. I dag holder hun seg primært til én type fond.

I januar 2025 tok Else Sundfør over som spareøkonom i Nordnet. Hun er utdannet maskiningeniør, og tok en utradisjonell vei inn i finansverdenen, blant annet gjennom konsulentarbeid i McKinsey. De siste årene har hun gjort seg bemerket i sosiale medier med kontoen @InvestNorway, hvor hun deler konkrete råd og innsikt om sparing og investering. I 2023 ble hun kåret til Årets spare- og investeringsprofil.

– Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag – og hvorfor?

– Per i dag har jeg en stor andel plassert i norske utbytteaksjer, så denne gangen ville jeg valgt fond. Jeg har allerede en bufferkonto til uforutsette utgifter, BSU er brukt opp, og årets IPS-innskudd er gjort. Med en tidshorisont på 20–30 år, stabil økonomi og høy risikotoleranse, ville jeg uten problemer plassert hele beløpet i aksjefond.

Sundfør sier hun primært holder seg til indeksfond – først og fremst på grunn av de lave kostnadene.

Slik ville Sundfør plassert 100.000 kroner
50 prosent i globalt indeksfond
20 prosent i small cap-indeksfond
10 prosent i nordisk indeksfond
10 prosent i europeisk indeksfond
10 prosent i teknologi indeksfond

– Hva er ditt forhold til penger – og har det endret seg med årene?

– Mitt forhold til penger er avslappet – men ekstremt organisert. Jeg er avslappet fordi jeg vet at jeg har nok. Og jeg har nok fordi jeg har vært strategisk og strukturert.

Sundfør låner aldri mer enn nødvendig, har høy betalingsevne og et stramt budsjett. I tillegg setter hun av en solid andel til sparing og investering hver måned.

– Slik har det ikke alltid vært. For seks år siden tok jeg grep. Jeg satte meg tydelige mål, la en konkret investeringsplan – og begynte å betale meg selv først. Jeg kunne brukt alt på dyre ferier og opplevelser, men valgte å sløse litt og spare mest.

Det valget har gitt resultater. I dag har hun en økonomisk trygghet som gir frihet til å jobbe og leve slik hun ønsker.

– Hva er det beste økonomirådet du har fått?

To råd har virkelig festet seg – og endret måten jeg tenker på:

- Lev under evne, ikke etter inntekt.
- Et sitat om Monopol: «Tenk deg at du spiller Monopol uten å kjøpe eiendommer eller gjøre investeringer som gir inntekt. Du bare går rundt og samler 4000 kroner ved start, gir pengene dine til de rike og prøver å holde deg ute av fengsel. Det er sann de fleste lever livet sitt.»

– Hva er det modigste du har gjort i karrieren – og hvordan gikk det?

– Noen ganger er det modigste du kan gjøre å si ifra. Jeg var nyutdannet feltingeniør på en borerigg da en erfaren kollega jobbet med utstyr han ikke hadde full kontroll på. Jeg så at waiere var i ferd med å ryke – og at han kunne bli truffet av utstyr dersom disse skulle løsne. Jeg ropte strengt at han måtte komme seg vekk. Sekunder senere røk alt.

Mannen overlevde uten skrammer. – Jeg er evig takknemlig for at jeg turte å si ifra – selv med stor senioritetsforskjell. Det lærte meg at det alltid er riktig å si ifra når noe ikke stemmer, uansett hvem du snakker med.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag – hva hadde du valgt?

– Jeg burde kanskje si en tyngre utdanning i finans, men jeg ville nok startet med fagbrev i elektrofag. Elektrikere er dyre – og det er en meget praktisk ferdighet som alltid trengs. Deretter ville jeg gått inn i Forsvaret og utdannet meg som ingeniør, før jeg fant veien inn i samme løp som jeg har gått: fra borerigg, via McKinsey, til drømmejobben som spareøkonom i Nordnet.

– Jeg er veldig fornøyd med veien jeg har gått og ville aldri vært foruten noen av erfaringene den har gitt meg.

– Hva var din første jobb – og hva lærte du av den?

– Hvis man ser bort fra at jeg vasket huset til mormor hver fredag fra jeg var 11 til jeg ble 19, var min første betalte jobb i et firma som 14-åring hos Confecta AS. Jeg delte ut smaksprøver på mørk sjokolade på MENY. Der lærte jeg at et smil og litt positivitet tar deg langt.

– Hva bruker du gladelig penger på – og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gjerne penger på reiser og opplevelser. Men enn så lenge nekter jeg å bruke penger på business-klasse på fly.

Hun forklarer at tanken på å bruke så store summer på et flysete – når hun heller kan investere pengene – gir henne frysninger.

– Jeg er forberedt på at dette kan endrer seg med alderen, men enn så lenge er jeg veldig lykkelig på økonomiklasse.

– Hva er din verste økonomitabbe?

– Jeg har heldigvis unngått de virkelig store tabbene som forbrukslån, belåne meg til pipa eller å mangle nødvendige forsikringer. Men jeg tapte én gang 15.000 kroner på en aksje jeg kjøpte på anbefaling fra en kompis. Den falt rett etter kjøpet.

Sundfør understreker at lærdommen var viktigheten av en gjennomtenkt strategi og å aldri ta imot investeringsråd uten egen analyse.

– Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

– «The Intelligent Investor» av Benjamin Graham endret livet mitt. Den vekket interessen for sparing og investering, inspirerte meg til å starte Instagram-kontoen *InvestNorway*, og førte til at jeg skiftet totalt karriere – fra feltingeniør på borerigg til spareøkonom. Jeg endret tankesett, fikk en ny forståelse for penger og lærte hvordan man bygger formue som langsiktig investor.

FORNØYD: Else Sundfør
er fornøyd med sin litt
utradisjonelle karrierevei.
FOTO: HELENE MARIUSSEN

–Jeg er nok litt miljøskadet...

Investeringsdirektøren jakter alltid mest mulig verdi for pengene – enten det er aksjer, mat eller snacks.

Robert Næss er investeringsdirektør i Nordea Investment Management, hvor han forvalter flere av deres fond. Han er utdannet dataingeniør og har en master i økonomi fra Norges Handelshøyskole.

– **Hvor ville du investert 100.000 i dag og hvorfor?**

– Hvis pengene kan stå noen år, ville jeg plassert alt i aksjefond. Er det kortsiktig, under ett år, ville jeg valgt høyeste sparerente.

Han investerer kun i fond han selv forvalter, og styrer unna amerikanske teknologigiganter. – Jeg unngår Nvidia, Apple og Amazon. Nvidia er verdsatt til over 40.000 milliarder kroner. Selv om etterspørselen er høy nå, klarer slike selskaper sjelden å beholde den posisjonen over tid.

Han tror også at Trumps tollherjinger kan svekke USA på sikt.

– Trump reverserer Bidens grønne satsing, mens Kina investerer tungt i fornybar energi, elbiler og kunstig intelligens. Kinesiske aksjer er lavt priset, så jeg ville trolig valgt et fond for fremvoksende markeder, sier han.

– **Hva er ditt forhold til penger - har det endret seg med årene?**

– Jeg har alltid vært opptatt av penger. Som barn føltes det stort å ha penger, selv om de fort ble brukt opp på snop, tegneserier og småbiler. Jeg trodde jo mer penger man hadde, desto lykkeligere var man.

Etter et langt liv med investeringer innrømmer han at han er litt miljøskadet. – Jeg jakter alltid mest mulig verdi for pengene – enten det er aksjer, mat eller snacks. Jeg sjekker alltid prisen før jeg kjøper noe og er opptatt av å få mest mulig for pengene, sier han.

– **Hva er det beste økonomirådet du har fått?**

– Jeg har nok fått mange gode råd, men én hendelse festet seg: Da jeg var sju år, fikk jeg lommepenger til ferien og brukte alt med én gang. Da jeg ba om mer, var mamma klar: «Nei, du har fått det du får.» Det var tøft der og da - jeg hylte og gråt - men i ettertid tror jeg det gjorde meg mer ansvarlig.

– **Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?**

– Da jeg begynte i Nordea lanserte jeg ideen om at det kan være en god idé å kjøpe de kjedeligste aksjene i verden. Ingen andre gjorde det da, og det viste seg å bli en suksess.

– **Hvis du skulle tatt en utdanning i dag; hva hadde du valgt og hvorfor?**

– Jeg utdannet meg først som dataingeniør, deretter ved NHH, og til slutt tok jeg kursdelen av doktorgraden. Det ble litt tilfeldig, men i dag er jeg veldig glad for valgene.

Han trekker frem et nytt studieprogram ved Universitetet i Bergen: – «Informasjonsteknologi og økonomi» kombinerer økonomi, programmering og matte. Hadde jeg fått plass, ville jeg valgt det.

– **Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?**

– Min første jobb etter studiene var som analytiker. Jeg trivdes, men det var også tøffe tak. Sjefene ville at jeg skulle ringe forvaltere og diskutere analyser, men noen bare la på. Det var tungt der og da, men er noe jeg har tatt med meg videre. I dag prøver jeg alltid å møte folk med respekt – selv når de ringer for å selge noe jeg ikke trenger.

– **Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?**

– Jeg bruker gjerne penger på ferie og på den nærmeste familien. Men leter alltid etter de beste tilbudene på fly og hotell.

Han innrømmer en svakhet for McDonald's.

– Det går mye i burgere og softis til lunsj. Jeg bruker alltid appen for å få best pris, og har nesten dårlig samvittighet når jeg mandag kjøper fem glutenfrie burgere og en softis for ukens tre første dager for 150 kroner.

Selv med en romslig økonomi liker han ikke å betale unødvendig mye. – Nå er jeg på ferie i Spania, kjøper jeg aldri brus i kiosken – jeg venter til jeg finner et supermarked.

– **Hva er din verste økonomitabbe?**

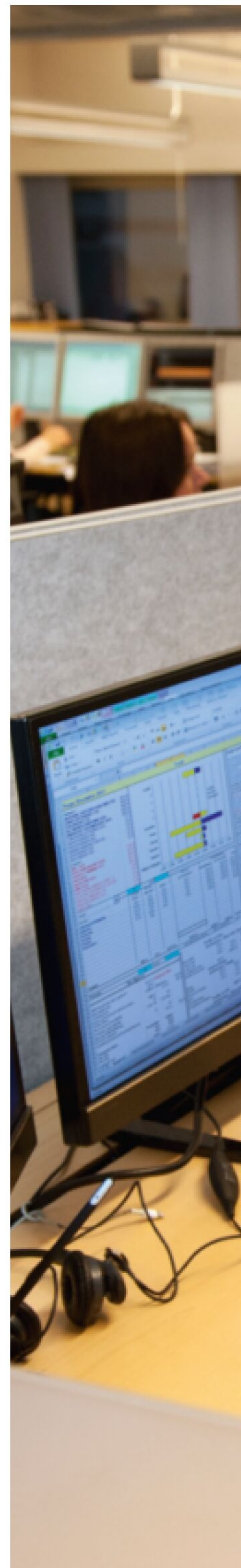
– Min første aksjeinvestering på videregående endte i null. Jeg har også kjøpt en båt som sank – og som ikke var forsikret. I tillegg skifter jeg ofte bil, og hadde en periode dobbel bilforsikring.

Den mest kostbare tabben handler likevel om egne aksjeinvesteringer: – Jeg valgte å valutasikre det første fondet jeg forvaltet. Det har gitt god avkastning, men hadde jeg valgt usikret fond, ville gevinsten vært langt høyere. Jeg har tjent mye – men det kunne blitt mye mer.

– **Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?**

– Jeg hører på podcaster og lydbøker to timer om dagen mens jeg løper til og fra jobb. Når tempoet er rolig, får jeg full konsentrasjon og lærer mye.

Han forteller at han ofte dykker ned i temaer han ikke kan fra før. – Da laster jeg ned alt jeg finner av podcaster og bøker om emnet. Etter noen dager føler jeg meg som en liten ekspert. Det gir en skikkelig god følelse – og er nyttig i jobben.

DROPPER USA: Robert Næss
unngår investeringer i flere
amerikanske selskaper.
FOTO: EIVIND SENNESET

– Opplevelser en viktig investering

FIKK RÅD FRA FAR: Maria Ervik Løvold skulle gjerne hatt mer IT-utdanning.

FOTO: STIG B. FIKSDAL

Ville valgt en annen utdanning.

Maria Ervik Løvold er konserndirektør for personmarked i DNB, og har tidligere hatt tilsvarende rolle for bankens teknologitjenester. Hun er jurist fra Universitetet i Oslo, og har tidligere jobbet som advokat.

– **Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?**

– Jeg ville nok delt pengene mellom ulike indeksfond og litt på sparekonto. Så hadde jeg etter hvert tatt pengene på konto og reist så sakte og lenge jeg hadde tid og råd til. For meg er opplevelser en viktig investering.

– **Hva er ditt forhold til penger – har det endret seg med årene?**

– Min far var bankmann i bygda der jeg vokste opp, så jeg har jo fått mange gode, økonomiske råd fra ham hele veien.

Ett av rådene var at hun måtte jobbe fra ung alder og tjene penger selv. – De rådene tok jeg til meg, men i voksen alder må jeg jo si at jeg – dessverre – er aller mest glad i å bruke penger, både på mat og drikke og på opplevelser.

– **Hva er det beste økonomirådet du har fått?**

– Kjøpe bolig! Jeg var så heldig å kunne kjøpe meg en leilighet i Oslo for mange år siden, og det ga meg en god start på privatøkonomien. Ellers var lærermor svært opptatt av at jeg skulle ta en utdanning, for å lære å lære, et godt økonomiråd det også.

– **Hvis du skulle tatt en utdanning i dag; hva hadde du valgt og hvorfor?**

– Jeg ville blitt ingeniør.

Hun mener at alle unge burde fått obligatoriske IT-fag i grunnskolen i dag. – Jeg tror det ville ha hjulpet oss til å ta nye verktøy, teknologier og løsninger i mer fortløpende bruk, selv om ikke alle trenger å kunne programmering selv. God teknologiforståelse har vist seg å være veldig viktig for meg i de ulike jobbene jeg har hatt, og det tror jeg kan gjelde for mange.

– **Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?**

– Min første jobb var på Coop Mega Nordfjordeid. Her ble jeg som kassemedarbeider faktisk fruktansvarlig en hel sommer, fordi butikksjefen så at jeg tok ansvar der det trengtes uten å bli bedt om det. Da lærte jeg alltid å ta ansvar der du er, uansett om problemstillingen formelt sett ligger på ditt bord eller ikke.

– **Hva er din verste økonomitabbe?**

– Jeg skulle ha startet med fondssparing lenge før jeg gjorde det, og jeg kunne med fordel redusert månedskostnaden på taxi – selv om jeg riktignok nå tar mye sparkesykkel.

– **Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?**

– Oj, det er vanskelig å si, jeg både leser og hører på podcaster hele tiden, og sjangere og temaer har variert opp gjennom tidene. Men om jeg må velge noe, så kommer jeg alltid tilbake til Siri Hustvedt og podcasten til Ezra Klein i New York Times. Ellers blir hun mest påvirket av flinke venner og kolleger rundt seg.

KARRIERESKIFTE: Hun er siviløkonom fra Norges Handelshøyskole, og har en master i samfunnsøkonomi fra Universitetet i Oslo. Tidligere har hun erfaring fra DNB Markets og Norges Bank, og var fra 2015 til 2021 sjeføkonom i Handelsbanken. FOTO: DAM

Ville vurdert investering i gull

Sjeføkonomen trekker frem to sektorer: - Svært gode utsikter.

Kari Due-Andresen har over 20 års erfaring fra finans- og samfunnsøkonomisk analyse, og er i dag administrerende direktør og sjeføkonom i Akershus Eiendom.

- Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

- Det kommer litt an på hvor lang horisont investeringen skulle ha. Dersom det var lang horisont, for eksempel sparing til pensjon, ville jeg nok puttet pengene i et globalt aksjefond.

Hvis tidshorisonten var kort, ville hun ha gått for noe med lavere risiko enn aksjer.

- Jeg ville hatt mer eksponering mot renter og kjøpt litt gull, kanskje.

- Hva er ditt forhold til penger - har det endret seg med årene?

- Jeg har alltid vært glad i å spare, og å ha god kontroll på hva som går inn og ut. Da jeg var mindre, pleide jeg å spare mesteparten av sommerferiepengene mine og kjøpe smågodt for alt sammen den siste uka med ferie.

- Det beste økonomirådet du har fått?

- Den som sparer, han har...

- Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?

- Det var da jeg sa opp jobben min i DNB Markets for å sette meg på skolebenken igjen.

Due-Andresen var på det tidspunktet utdannet siviløkonom, men innså at hun ville jobbe med samfunnsøkonomi. - Det viste seg å være et veldig riktig valg for min del.

- Hvilken sektor ville du styrt unna nå, og hvor ville du satset?

- På kort sikt tror jeg turbulensen og usikkerheten i markedene vil være høy, så jeg ville satset på noen relativt trygge alternativer. Når det gjelder sektorer, så tror jeg forsvar og helse har svært gode utsikter de kommende årene.

- Hvis du skulle tatt en utdanning i dag; hva hadde du valgt og hvorfor?

- Jeg er veldig fornøyd med min kombinasjon av økonomi/finans og samfunnsøkonomi, og ville gjort nøyaktig det samme om igjen.

- Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

- Min første jobb var en sommerjobb på

Drammen Energiverk hvor jeg jobbet som linjerydder og hogde busker og trær. Jeg lærte at hvis man sparer pengene sine, kan man kjøpe seg litt kulere ting.

Med pengene kjøpte hun sitt første stereoanlegg fra HiFi-klubben.

- Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?

- Jeg bruker gladelig penger på ferier og opplevelser som gir gode minner, men er ikke så glad i å shoppe uten mål og mening.

- Hva er din verste økonomitabbe?

- Jeg glemmer aldri når jeg jobbet i butikk som ung og ga tilbake vekslpengen på en tusenlapp istedenfor på en hundrelapp. Kunden hastet fornøyd ut, uten å si noe, med altfor mye vekslpengen.

- Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

- Jeg tror faktisk det er Øystein Dørum. Han var den kule sjefen for makrogjengen da jeg jobbet i DnB Markets som finansanalytiker på starten av 2000-tallet. Jeg syns det virket så gøy å jobbe for Dørum, og skjønte at det var samfunnsøkonomi som var tingen for meg.

Holder seg unna gamm

«Magnificent Seven» har lenge vært et sikkert førstevalg.

Kyrre Knudsen er sjeføkonom i Sparebank 1 Sør-Norge, og har tidligere erfaring fra Finansdepartementet, Norges Bank og Equinor. Han er utdannet siviløkonom fra Norges Handelshøyskole, og har en master i samfunnsøkonomi fra Universitetet i Oslo.

– Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

– I tråd med min investeringsfilosofi ville jeg investert 85 prosent i aksjefond. Jeg ville valgt en bred, global eksponering, men med en bevisst undervekt mot amerikanske aksjer.

Han forklarer at amerikanske selskaper fortsatt er høyt priset, og at markedet er preget av høy konsentrasjonsrisiko.

– I stedet ville jeg overvektet europeiske aksjer og fremvoksende markeder.

De resterende 15 prosentene ville Knudsen fordelt på aktiva med lavere risiko.

– Jeg ville satt fem prosent i high yield-obligasjoner, fem prosent i pengemarkedsfond, og beholdt de siste fem prosentene som kontanter. Min erfaring er at det alltid er bra å ha litt tørt krutt.

– Hvilken sektor ville du styrt unna i tiden fremover?

– Jeg prøver å styre unna det som er høyt priset. For øyeblikket gjelder det særlig de syv store i USA, også kalt «Magnificent Seven». Dette er kallenavnet til syv av de største teknologiselskapene på det amerikanske aksjemarkedet. De syv selskapene er Apple, Microsoft, Alphabet, Amazon, Nvidia, Meta og Tesla.

– Hva er ditt forhold til penger – har det endret seg med årene?

– Jeg har alltid hatt et nært forhold til penger, og likte allerede som barn å tjene egne penger, for eksempel ved å pante flasker.

Han mener det er viktig å gjøre noe man trives med, men at det også er en fordel å tjene på det.

– Som nyutdannet jobbet jeg i Finansdepartementet og tjente litt over 200.000 kroner i året. Jeg kunne knapt valgt en jobb med lavere lønn, men det er fascinerende hvor raskt man tilpasser seg inntekten.

Knudsen sier forholdet til penger har endret seg med årene.

– Før handlet det mest om balanse mellom inntekt og kostnader. Etter hvert som inntekten øker, blir det mulig å spare mer – for eksempel for å hjelpe barna inn på boligmarkedet. Man blir etter hvert en slags egen kapitalforvalter.

Hva er det beste økonomirådet du har fått?

– Å begynne tidlig med investering i aksjefond. Det er da man virkelig ser effekten av langsiktig sparing.

Han understreker også viktigheten av å tilpasse risiko etter egen profil.

– Jo høyere risiko, jo større potensial for avkastning – men også større svingninger. For meg har det vært viktig å trene på å tåle nettopp disse svingningene.

– Og kanskje viktigst av alt: prøv å unngå å gjøre dumme ting – det kan være vel så avgjørende som å gjøre smarte.

– Hva er det modigste du har gjort i din karriere – og hvordan gikk det?

– Det må ha vært da jeg forlot det som kanskje var verdens sikreste jobb i Norges Bank for å begynne i SR-Bank i august 2008, bare én måned før finanskrisen.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag, hva hadde du valgt og hvorfor?

– Med tanke på utviklingen innen kunstig intelligens, ville jeg valgt noe innen det feltet. Med min bakgrunn i tall og datainnsamling er det særlig interessant å se hvordan KI utfordrer og forbedrer nettopp disse områdene. Det hadde vært spennende å se hvordan man i enda større grad kan bruke disse verktøyene.

– Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

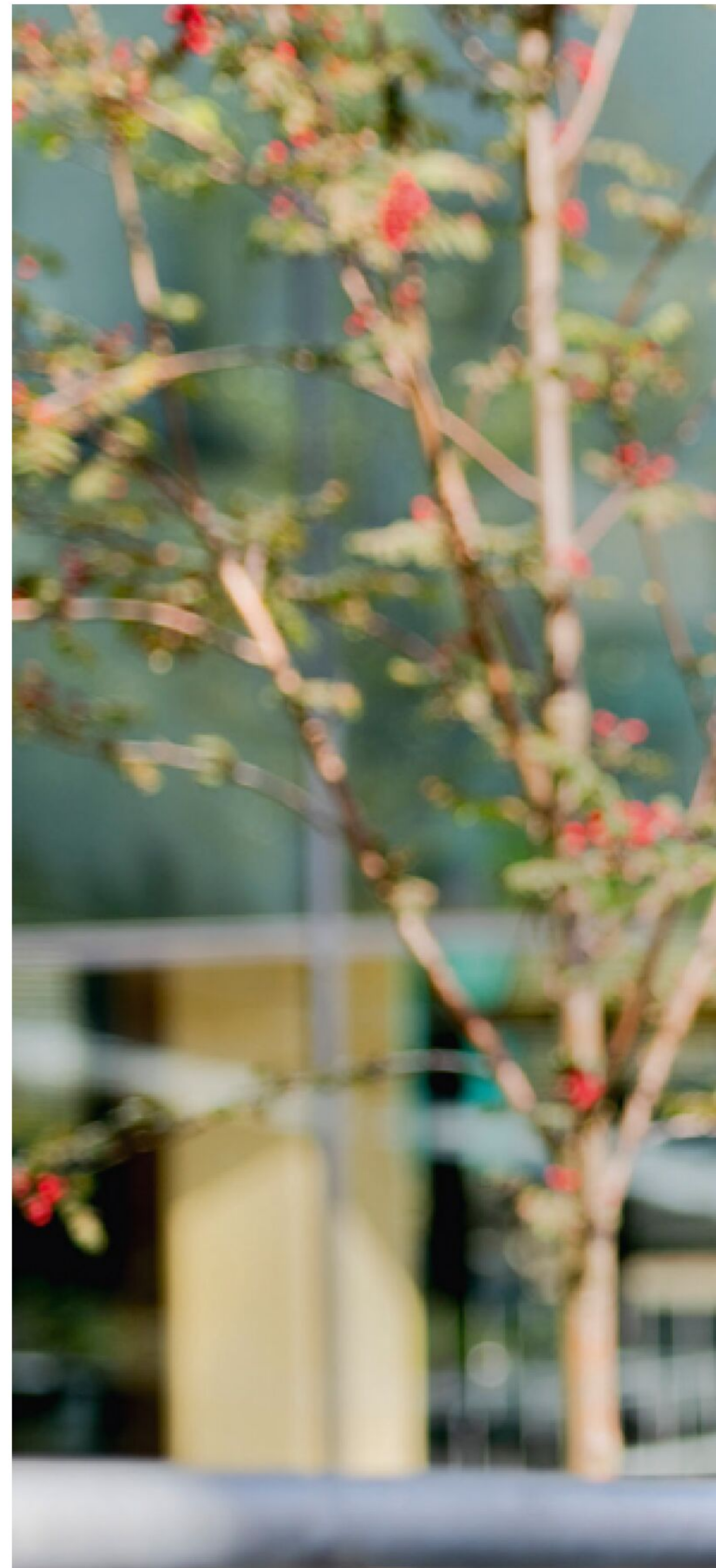
– Min aller første jobb var å plukke stein bak en traktor, for noen få kroner i timen. Jeg var full av sand og jord i fjeset, og lærte at arbeid iblant kan være ganske hardt.

Hans første «skikkelige» jobb var i Finansdepartementet.

– Der erfarte jeg hvor verdifullt kunnskap er. Jeg møtte tidlig den daværende finansministeren, som faktisk var interessert i det jeg kunne. Selv om man er ung og uerfaren, har man likevel noe å bidra med.

– Hva bruker du gladelig penger på – og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gladelig penger på bursdagsgaver, ferie og ting som er gøy for hele familien. Akkurat nå nekter jeg å kjøpe ting jeg allerede har – jeg har nemlig shoppestopp.

IKKE SÅ FANTASTISK LENGER: Kyrre Knudsen i Sparebank

Shoppestoppen startet da Knudsen oppdaget hvor mye av garderoben han sjelden brukte.

– Det har blitt et litt morsomt prosjekt å gå gjennom skapet. Nå tar jeg heller klær til skredder enn å kjøpe nytt.

ammel vinneroppskrift

1 Sør-Norge ville undervektet amerikanske aksjer. FOTO: SPAREBANK 1

– **Hva er din verste økonomitabbe?**

– Da jeg jobbet i Norges Bank, utstedte jeg en stor statsobligasjon hvor jeg hadde utelatt en null eller to på papiret – og det var snakk om milliarder. Det føltes som en enorm tabbe der og da, men heldigvis lot det

seg raskt rette opp. Likevel var det naturligvis ingen god følelse. Ellers har båt nok aldri vært en særlig god investering...

– **Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?**

– Alle økonomer burde lese *Thinking, Fast*

and Slow av Daniel Kahneman. Økonomistudiet bygger ofte på modeller med «rasjonelle aktører», og boken utfordrer nettopp hva rasjonalitet egentlig innebærer. Den er både viktig og fascinerende – og gir dyp innsikt i hvordan hjernen vår faktisk fungerer.

DINE Penger

THEA OLSEN

HAR ET KLART RÅD: Thea Olsen startet i Handelsbanken i januar 2024. Hennes beste økonomiråd er å komme seg inn på boligmarkedet.
FOTO: HANDELSBANKEN

– Fikk meg en dyr lærepenge

Forbrukerøkonomen misliker følelsen av å ikke strekke til økonomisk.

Thea Olsen er forbrukerøkonom i Handelsbanken, og har tidligere erfaring fra Danske Bank og fra TV 2. Hun er utdannet journalist, og har økonomiutdannelse fra Handelshøyskolen BI.

– Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

– Stod jeg foran et boligkjøp, ville jeg investert 100.000 kroner i boligmarkedet. Hvis jeg allerede var på boligmarkedet og ikke hadde behov for pengene de neste syv årene, ville jeg ha satt pengene i et globalt indeksfond.

Ved sistnevnte alternativ ville hun satt opp en fast spareavtale.

– På den måten ville jeg fordelt den store summen ut over året slik at jeg unngår å time markedet.

– Hva er ditt forhold til penger - har det endret seg med årene?

– Jeg har nok et fornuftig forhold til penger. Jeg bruker særdeles lite penger på meg selv. Når det er sagt, er det ikke sånn at jeg ikke bruker penger. Det gjør jeg så absolutt, men det meste av det jeg bruker penger på går til barna, hus, hjem og andre faste utgifter. Skeier jeg ut, er det stort sett på hagesentre.

Olsen misliker følelsen av å ikke strekke til økonomisk, og sier hun gjør mye for å unngå å sette seg selv i de situasjonene.

– Jeg er ikke noe spinke-og-spare-person, og liker å bruke penger på det som gjør meg glad, men jeg tror ikke jeg hadde sovet spesielt godt om natten dersom jeg stod uten en buffer, eller ikke var godt forsikret.

– Hva er det beste økonomirådet du har fått?

– Hvor viktig det er å komme seg inn på boligmarkedet. Onkel Øystein gav meg et godt råd en gang i forbindelse med boligkjøp, der han rådet meg til å kjøpe en bolig som jeg kunne bli boende i i lang tid.

Hun forklarer at et lengre tidsperspektiv er viktig for å unngå å bli tvunget til å selge på et dårlig tidspunkt i boligmarkedet.

– Noen kan eksempelvis bli tvunget til å selge bolig ved familieførøkelse eller annen endring i livssituasjon. Ved lengre tidshorisont minimerer du den risikoen.

– Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?

– Jeg føler ikke jeg kan si at jeg har vært så modig. Jens Stoltenberg derimot, han har vært modig han. Tenk å takke ja til en jobb som generalsekretær i NATO. Eller min mann, som jobber i politiet – som er villig til å ofre livet sitt for andre. Da er man modig da. Jeg tror heller jeg kan si at jeg har vært mye utenfor komfortsonen og har

jobbet hardt. Det har ført meg et godt stykke på veien i arbeidslivet.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag; hva hadde du valgt og hvorfor?

– Jus? Eller kanskje gartnerutdanning. Jeg elsker jo hageliv.

– Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

– Som 14-åring begynte jeg å jobbe som kameraassistent i NRK. Relativt tidlig i livet fikk jeg erfare viktigheten av teamarbeid, og se hvor hardt alle sammen jobbet mot et felles mål. Det var en god erfaring å ta med seg videre i arbeidslivet.

– Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gladelig penger på klær og utstyr som barna må ha, pluss hus og hage. Jeg «nekter» å bruke penger på noe jeg allerede jeg har.

– For eksempel: har jeg én veske, så trenger jeg ikke en til. Har jeg ett par joggesko, så holder det med det ene paret til de er ødelagt. Jeg bruker særdeles lite penger på klær, sko, sminke og annet «støsj» til meg selv.

– Hva er din verste økonomitabbe?

– I mitt første studieår, for rundt 20 år siden, var jeg ikke klar over at man måtte melde ifra til Lånekassen om at jeg ikke bodde hjemme. Jeg leide en leilighet i Oslo.

Selv om hun kunne dokumentere at hun ikke hadde bodd hjemme, fikk hun ikke omgjøringsstipend - noe hun egentlig hadde rett til. – Det var snakk om en relativt stor sum, som jeg den gang gikk glipp av.

– Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

– Jeg vokste opp i en samfunnsengasjert familie, med en far som var journalist. (Knut Olsen i NRK, red. anm.) Pappa elsket å kjøre debatter på hjemmebane og oppfordret oss til å bruke stemmen.

Hjemme hos dem var det aldri skummelt å si sine egne meninger.

– Pappa var en unik formidler – i mine øyne - en kunstner med ord. Selv om pappa gikk bort da jeg var 23 år gammel, er han den som har påvirket og formet karrieren min mest. Det var et ubeskrivelig stort tap å miste pappa, og jeg tror ikke det går an å beskrive hvor mye jeg savner ham.

I voksen alder har hun møtt mange flinke fagfolk.

– Utenom pappa, er Petter Halvorsen i Corporate Communications den som har påvirket meg i størst grad i karrieren. Han har på mange måter blitt min mentor i arbeidslivet, og er en av de jeg har lært mest av faglig.

SVEND EGIL LARSEN

TRADER: Larsen lever av å kjøpe og selge aksjer. Han tror kunstig intelligens vil gjøre det godt fremover.

FOTO: MARIE VON KROGH

Aksjetraderen er klokkeklar på hvilke aksjer han styrer unna.

Svend Egil Larsen er aksjetrader, noe som innebærer at han lever av å kjøpe og selger aksjer. Da Dine Penger møtte ham i 2023, tjente han 86.000 kroner innen intervjuet var over.

– Hvor ville du investert 100.000 kroner i dag og hvorfor?

– Jeg ville anbefalt et globalt indeksfond for å være på den sikre siden.

Dersom man har råd til å tapene pengene, er svaret hans et annet:

– Da ville jeg prøvd meg på et mer risikofylt fond, gjerne et sektorfond som DNB Fund Disruptive Opportunities.

– Hva er ditt forhold til penger - har det endret seg med årene?

– Jeg liker penger, men liker enda bedre å tjene dem. Jeg setter pris på å gjøre et godt kjøp og handler gjerne på tilbud. Det verste jeg vet, er å betale for mye.

– Hvilken sektor tror du kan gjøre det godt i tiden fremover, og hvilken styrer du unna?

– Jeg er kjempebull på KI-sektoren, og spesielt fysisk KI. Det vil si «dippedutter» som gjør ting med input fra kunstig intelligens, som roboter og andre maskiner.

Derimot ville han holdt seg langt unna bransjer som står i fare for å bli erstattet av KI.

– Her tenker jeg på IT-konsulenter, programmerere, utviklere, advokater, revisorer og konsulentbransjer.

– Har du en all time favoritt-aksje?

– Jeg har egentlig ikke én favoritt-aksje,

– Jeg liker penger, men liker enda bedre å tjene dem

men jeg fulgte tett med på, og tradet, en aksje som het MicroVision.

Han begynte å handle aksjen mens han studerte i USA på midten av 90-tallet.

– Selskapet skulle revolusjonere en bransje, men kom liksom aldri helt i mål. Den finnes fortsatt der ute, med ticker MVIS, sier han.

– Hva er det beste økonomirådet du har fått?

– Jeg driver jo med aksjer og investeringer, så det beste rådet jeg har lest meg til er ABCDEF: «At besidde contanter, det er finessen». Det handler om viktigheten av alltid å ha penger i bakhånd.

– Hva er det modigste du har gjort i din karriere - og hvordan gikk det?

– Det var da jeg sluttet i min faste jobb for å starte for meg selv som trader. Det har gått sånn passe bra, vil jeg våge å hevde.

– Hvis du skulle tatt en utdanning i dag; hva hadde du valgt og hvorfor?

– Da hadde jeg gått for noe innen AI og robotics - noe jeg ikke selv har hjerne til, dessverre.

– Hva var din første jobb, og hva lærte du av den?

– Min første skikkelige jobb var som regnskapsmedarbeider i et oljeserviceselskap i Stavanger. Der lærte jeg at regnskap ikke var noe jeg ønsket å jobbe med resten av livet.

– Hva bruker du gladelig penger på - og hva nekter du å bruke penger på?

– Jeg bruker gjerne penger på ferier og opplevelser, men jeg nekter å betale fullpris for Norgeia.

– Hva er din verste økonomitabbe?

– Den verste er nok en investering i noe som het Monitor Oil.

Selskapet gjorde det dårlig, og han tapte mye penger på investeringen.

– Strategien gikk fra tro til håp - en håpløst case.

– Hvilken bok, podcast eller person har påvirket deg mest i karrieren?

– *Reminiscences of a Stock Operator*: En bok som beskriver strategien til Jesse Livermore som levde for 100 år siden.

KOMMENTAR

Børsene bygger fallhøyde

Kan investorenes optimisme overleve møtet med høsten?

Det globale børs klimaet i august 2025 minner sterkt om det rådende temaet i store deler av 2023 og 2024. Sentrale ingredienser er kunstig intelligens – ispedd forventninger til særlig Den amerikanske sentralbankens rentesetting.

Trump's tollsatser er ikke borte. Men handelspolitikk spiller for øyeblikket ikke lenger en førstefolin. Overskriftene om tollene er blitt sjeldnere enn tidligere i år. Investorer flest synes å ha slått seg midlertidig til ro med satsene og avtalene Trump så langt har annonsert.

I det siste har også rentesignalene fra verdens desidert førende sentralbank blitt tydeligere. USAs sentralbanksjef Jerome Powell vedgår at høye lånekostnader kan skade arbeidsmarkedet fremover. Markedet har priset inn en svært høy sannsynlighet for et nytt rentekutt «over there» i september. Det forventes også minst ett ytterligere kutt i år.

På vei ut av sommeren svever dermed de fleste børser nær tidenes topper. I skriven de stund er verdens ledende børsindeks, S&P 500 i New York, opp nesten 10 prosent for året. På det europeiske kontinentet går det enda sterkere. Frankfurts indeks Dax30 er opp over 22 prosent.

Også energitunge Oslo Børs holder godt stand. Til tross for at oljepriisen er nesten tosfifret ned i 2025, går andre sektorer godt. Hovedindeksen er opp over 16 prosent så langt i år.

Kongsberg Gruppen har bidratt godt til årsoppturen. Selskapet har tatt plass som Oslo Børs' tredje mest verdifulle. Samtidig har forventningene til selskapets inntjening og ordrebok vokst raskt. Selv relativt gode kvartalstall i sommer skuffet dermed investorene. Aksjen er vesentlig ned siden toppene i juni.

SINDRE HEYERDAHL
BØRSKOMMENTATOR

Det er flere enn Kongsberg som har bygget fallhøyde. Oppgangen i det brede markedet er sårbar for brutte forventninger.

For at den sterke børsoptimismen ikke mister dampen, må de amerikanske teknologigigantene stadig levere sterk inntjeningsvekst. Hvis ikke vil flere stille spørsmål ved tek-kjempenes radikalt økte kapitalutgifter til kunstig intelligens.

Samtidig bør ikke prisveksten i USA blusse for sterkt opp igjen. For tiden ser det ut som et flertall av de amerikanske rentesetterne er usikre på Trump-tollenes effekt på importert inflasjon. En leir tror stadig at tollene bare vil gi et engangsløft til prisnivået.

Skulle flere bli overbevist om at inflasjonen mer varig er på vei opp, vil trolig rentesiktene snu markant. Et slikt scenario vil bli globalt tonesettende. Det kan raskt utfordre børsoppgangene.

Børsene kan også utfordres av tollnyheter direkte. For hvor permanente er egentlig tollsatserne Trump nå har annonsert? Selv om USA har inngått avtaler med en rekke land, og ensidig bestemt satsen for andre land som Norge, er mye stadig uavklart. Få avtaler er konkretisert til mer enn en side eller fire. Djevelen kan ligge i detaljene.

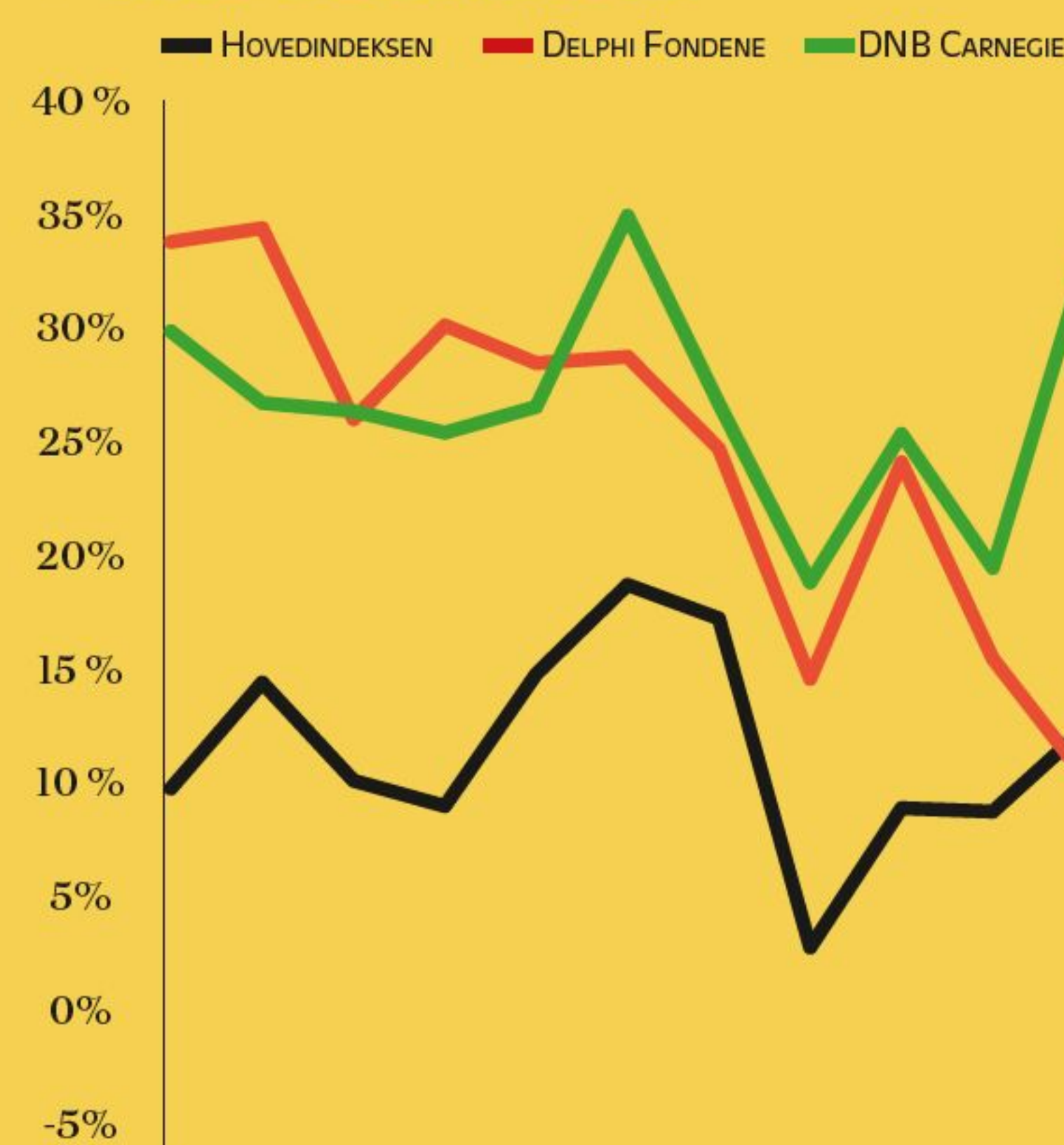
I tillegg gjenstår opplagt en avtale mellom verdens to desidert største økonomier. Hva avtalen mellom USA og Kina ender med, er vanskelig å forutse.

For tiden ser det jevnt over lyst ut på børsene. Optimismen virker standhaftig. KI-bølgen er sterk. 2025 kan bli nok et godt børsår.

Samtidig vet vi at høsten ofte blir ruglete for aksjer. Og fallgruvene skal vi aldri glemme. Nå, som før, bør investeringene rustes for mange ulike utfall.

AVKASTNING

> SISTE TOLV MÅNEDER

> SISTE TOLV MÅNEDER

DNB Carnegie og Delphi Fondene er foran Oslo Børs de siste 12 månedene. Mens Hovedindeksen er opp 15,32 prosent, er DNB Carnegie opp 41,75 prosent og Delphi Fondene er opp 15,6 prosent.

OSLO BØRS

15,32% AVKASTNING

DELPHI FONDENE

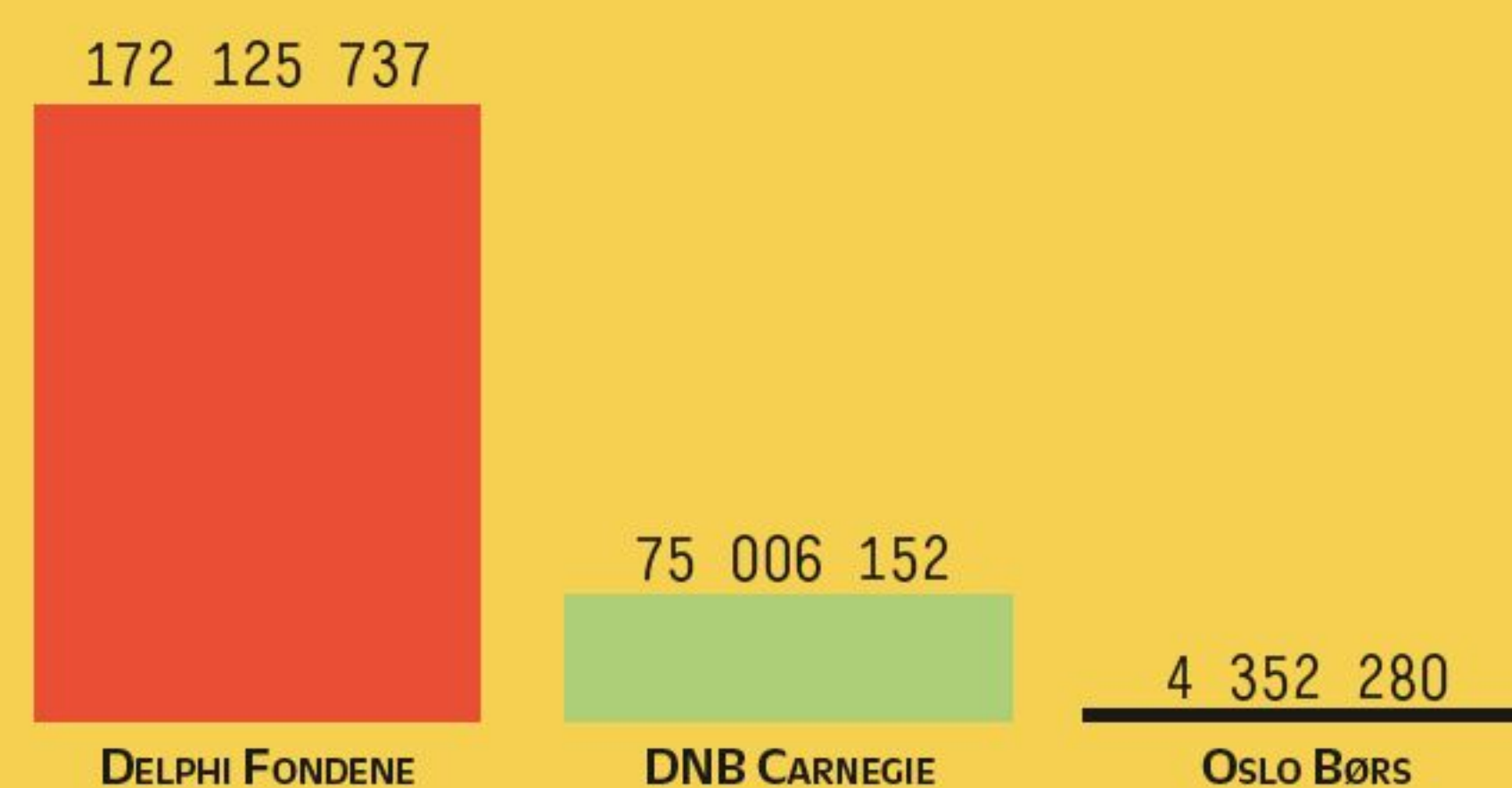
15,59% AVKASTNING

DNB CARNEGIE

41,72% AVKASTNING

> 1987-2025

Delphi Fondene og DNB Carnegie har gjort det bedre enn Oslo Børs denne perioden. DNBs teoretiske portefølje verdi er nå 75 millioner, Delphis verdi er på 172 millioner og 100.000 kr plassert i børsindeks er blitt til 4,3 millioner kroner.

Aksjeekspertene startet med 100 000 kroner og har anbefalt nye aksjer hver måned i Dine Pengers spalter. Søylene viser akkumulert verdi og verdistigningen siden november 1987.

AKSJERÅD

OBS: I forbindelse med oppkjøpet av Carnegie har DNB Markets endret navn til DNB Carnegie. Navnebyttet skjedde 12. mai 2025.

DNB
CARNEGIE

5,3

DNB Carnegie har hatt en avkastning på 5,3 prosent siden 28. juli, i en periode hvor Børsen er opp 2,27 prosent.

PAUL
HARPER,
AKSJESTRATEG

«Men det er nettopp når det er mest rolig at noen uventede hendelser dukker opp og får stor betydning.»

	DATO ANBEFALING	KURS ANBEFALING	KURS 28. JULI	KURS 25. AUG	% ENDRING FRA SIST	ENDRING FRA ANBEFALING
BEHOLDNES						
STOREBRAND	07/04/2025	114.2	148.1	156.5	5.67	37.04
HAFNIA	05/05/2025	49.81	57.22	60.3	5.38	21.06
NORWEGIAN AIR SHUTTLE	02/06/2025	13.35	15.9	17.16	7.92	28.54
ODFJELL DRILLING	28/07/2025	73.3	73.3	80	9.14	9.14
MOWI	28/07/2025	196.8	196.8	207	5.18	5.18
SELGES						
YARA INTERNATIONAL	29/7/2024	308.3	385.4	372.2	-3.43	20.73
SATS	02/06/2025	36.25	37.3	38.65	3.62	6.62
LINK MOBILITY	28/07/2025	30.05	30.05	32.7	8.82	8.82
KJØPES						
NORDIC SEMICONDUCTOR	25/08/2025	165.3		165.3		
SPAREBANK 1 MIDT-NORGE	25/08/2025	194		194		

Knuser børsen og krymper porteføljen

Vi har kommet oss gjennom rapporterings-sesongen for andre kvartal uten de store overraskelsene. Indeksutviklingen har så langt i år vært vesentlig bedre enn inntjeningsutviklingen. Oslo Børs er opp rundt 16 prosent hittil i år, mens inntjeningsestimatenes er ned 12 prosent. Dermed er gapet i ferd med å nærme seg 30 prosent – et uvanlig høyt nivå.

Selv om prising i seg selv ikke er noen timingindikator, betyr det at vi får en større nedsiderisiko dersom negative nyheter dukker opp. Samtidig kan en del av fremtidig avkastning allerede være tatt ut på forskudd.

Basert på signalene fra Fed-sjef Jerome Powell, er det klare tegn på at det kommer et rentekutt i september i USA. Spørsmålet er om rentekuttet kommer som følge av det vedvarende presset fra Donald Trump, eller er det de økonomiske realitetene som er avgjørende.

Det er nok litt begge deler. Vi har sett noen svakere makrotall, spesielt de siste jobbtallene. Samtidig er det mulig å lage et

ganske sterkt faglig resonnement for at man gjerne kunne ventet en liten stund til før man kuttet renten. Bortsett fra jobbtallene, peker andre makroindikatorer i retning av at det bare er litt svakere vekst og ikke en ordentlig oppbremsing i økonomien.

Det er ingen åpenbare, kortsiktige trusler mot den amerikanske økonomien utover effekten av høyere tollsatser. Men det er nettopp når det er mest rolig at noen uventede hendelser dukker opp og får stor betydning.

KI-investeringene er et interessant case. Nå utgjør de mellom 2 og 3 prosent av BNP i USA, og det betyr at utviklingen ikke lenger bare er et selskapsfenomen for Nvidia og de andre store IT selskapene, men også et makrospørsmål. Hvis investeringsnivået plutselig bremser, vil det merkes på veksten i økonomien. Håpet er at effektivitetsgevinstene av KI etter hvert vil ta over som vekstmotor – men om de uteblir, kan det gi en kraftig oppbremsing når investerings-takten flater ut.

Oljeprisen har overraskende nok ligget ganske stabilt mellom 65 og 70 dollar fatet siden juni, til tross for økt produksjon fra Opec. Jeg vurderer det som mer sannsynlig at prisen trekker ned enn opp, men vi har ikke sett en tydelig trend de siste månedene.

Vi reduserer antallet aksjer i porteføljen fra åtte til syv.

Link Mobility leverte litt svakere tall enn ventet, så der tar vi gevinst nå. Vi tar også gevinst i SATS, hvor kursmomentumet har flatet noe ut. Vi tar også gevinst i Yara.

Nordic Semiconductor leverte bedre enn ventet, og vi tar aksjen inn i porteføljen. Den andre aksjen vi tar inn er SpareBank 1 Midt-Norge. Forventningen til rentekutt i Norge er blitt justert litt ned igjen, og nå er ikke markedet like sikker på at det kommer rentekutt neste møte og priser litt større sannsynlighet for ett kutt i år heller enn to. Det er også et relativt defensivt selskap, og når vi reduserer fra åtte til syv selskaper er det greit å ha den i porteføljen.

DELPHI
FONDENE

2,9

Delphi har hatt en avkastning på 2,9 prosent siden 28. juli, i en periode der Børsen er opp 2,27 prosent.

«Vi tar tilbake DNB, som fortsetter å levere god inntjening på høye rentemarginer.»

	DATO ANBEFALING	KURS ANBEFALING	KURS 28. JULI	KURS 25. AUG	% ENDRING FRA SIST	ENDRING FRA ANBEFALING
BEHOLDES						
STOREBRAND	10/02/2025	130.9	148.1	156.5	5.67	19.56
GJENSIDIGE FORSIKRING	10/03/2025	229.4	273	286.8	5.05	25.02
VEND SER. A	28/07/2025	409.8	409.8	399.2	-2.59	-2.59
NORDIC SEMICONDUCTOR	28/07/2025	138.3	138.3	165.3	19.52	19.52
VEIDEKKE	28/07/2025	167.2	167.2	162.2	-2.99	-2.99
EUROPRIS	28/07/2025	96.7	96.7	98.9	2.28	2.28
SELGES						
KONGSBERG GRUPPEN	12/2/2024	120.4	305	296.25	-2.87	146.05
TELENOR	10/03/2025	142.1	157.5	165.8	5.27	16.68
YARA INTERNATIONAL	28/07/2025	385.4	385.4	372.2	-3.43	-3.43
KJØPES						
DNB BANK	25/08/2025	274.4		274.4		
BW LPG	25/08/2025	162.8		162.8		
DOF GROUP	25/08/2025	101		101		

Flere endringer etter sterk børs måned

Den verste tollusikkerheten har lagt seg, noe som har fått fart på markedene både her hjemme og ikke minst i USA.

Børsene har vist seg overraskende sterke siden sist vi snakket sammen. Lokomotivet går ekstra sterkt i USA, hvor flere av de store indeksene er oppe og snuser på all time highs. Der har mer klarhet rundt tollnivåene, en stimulerende budsjettpakke og signaler fra Jerome Powell om mulige rentekutt løftet stemningen. Det vi særlig legger merke til, er at oppgangen har god bredde – det er ikke bare noen få store selskaper som drar lasset, men hele markedet som stiger.

Selv om toll er i seg selv negativt for handelen, så er det egentlig usikkerheten som har vært det verste for børsene. Så nå som man har fått lagt denne usikkerheten litt bak seg, så tør bedriftseierne å ta beslutninger igjen, og dermed tar både den økonomiske aktiviteten og børsene seg opp igjen.

Også i Europa og Asia har børsene fått seg et løft. I Kina ser vi at eksportbedriftene klarer å finne nye kjøpere selv om handelen

med USA har falt på grunn av de høye tollnivåene Trump har ilagt dem, og også den kinesiske pengepolitikken stimulerer til høy aktivitet.

Europa har vært noe tregere, men flere indikatorer peker nå i riktig retning. Her hjemme i Norden har Oslo Børs faktisk vært blant verdens beste så langt i år, drevet av bank, finans og konsum. Mens Danmark har falt tilbake på grunn av svake nyheter fra børsjempen Novo Nordisk, men også Ørsted og Pandora.

Oljeprisen kom marginalt tilbake, blant annet på grunn av positivitet rundt Russland/Ukraina-krigen. Trump har jo snakket om å stramme til sanksjonene, men russisk olje finner fortsatt veien til kjøpere i India og Kina, og lagernivåene er høye. Kort sagt ser vi få positive signaler i oljemarkedet akkurat nå.

Ser vi på Oslo Børs, så klarer sjømataksjene seg ok, men selskapene tjener lite med dagens priser. Men både bank, finans, konsum og shipping er fortsatt sterke områder her hjemme.

Vi gjør flere endringer i porteføljen også denne måneden. Først tar vi gevinst i Kongsberg Gruppen, som har vært en solid bidragsyter lenge, men vi ser at dynamikken har endret seg innenfor forsvar. Vi selger også Telenor – etter en lang og stødig opptur synes vi aksjen nå er blitt litt vel dyr. Til slutt tar vi ut Yara, som vi tok inn i sist rundt, men hvor bildet i gjødselmarkedet ser ut til å være i endring etter at kinesiske produsenter igjen begynner å eksportere.

Inn i porteføljen kommer tre nye selskaper. Vi tar tilbake DNB, som fortsetter å levere god inntjening på høye rentemarginer. Vi kjøper også BW LPG, som har en veldig spennende posisjon inn mot høysesongen i shipping. Kontraktsdekningen er god, og vi ser begrenset nedsiderisiko. Til slutt tar vi inn DOF Group. De har sikret seg en stor ordrebok med langsiktige kontrakter, de har levert bedre resultater enn ventet, og står nå foran flere år med sterk kontantstrøm og høye utbytter.

DINE PENGERS RANGERING	DP- TERNING	DP- INDEKS	AVKASTNING		GEBYRER		MINSTE INNSKUDD (i NOK)
			SISTE 12 MND.	ÅRLIG SNITT SISTE 5 ÅR	MAKS KJØP + SALG	ÅRLIG FORVALT.	

INDEKSFOND

GLOBALE INDEKSFOND							
KRON INDEKS GLOBAL	ⓘⓘ	1.00	13.52		0.00	0.15	100
KLP AKSJEGLOBAL INDEKS P	ⓘⓘ	1.03	14.73	16.23	0.00	0.18	100
DNB GLOBAL INDEKS A	ⓘⓘ	1.03	14.43	16.19	0.00	0.20	100
KLP AKSJEVERDEN INDEKS P	ⓘⓘ	0.99	14.82	15.08	0.00	0.20	100
STOREBRAND GLOBAL INDEKS A	ⓘⓘ	1.05	13.46	16.15	0.40	0.25	100
STOREBRAND INDEKS - ALLE MARKEDER	ⓘⓘ	1.02	13.70	15.30	0.40	0.30	100
SPAREBANK I INDEKS GLOBAL N	ⓘⓘ	1.07	13.81		0.00	0.30	0
KLP AKSJEGLOBAL SC INDEKS P	ⓘⓘ	1.00	10.41	12.55	0.00	0.33	100
HANDELSBANKEN GLOBAL INDEX CRIT (A) NOK	ⓘⓘ	0.95	14.35	14.11	0.00	0.40	
HANDELSBANKEN GLOBAL SMB INDEX CRITERIA	ⓘⓘ	0.90	10.43	10.67	0.00	0.60	

NORSKE INDEKSFOND							
KLP AKSJENORGE INDEKS P	ⓘⓘ	1.02	19.00	13.50	0.00	0.18	100
NORDNET NORGE INDEKS	ⓘⓘ	1.06	20.94	15.29	0.00	0.19	100
ALFRED BERG INDEKS R (NOK)	ⓘⓘ	1.02	18.83	13.41	0.00	0.19	25,000
DNB NORGE INDEKS	ⓘⓘ	1.01	18.96	13.47	0.00	0.20	100
STOREBRAND INDEKS - NORGE	ⓘⓘ	1.02	18.76	13.46	0.40	0.20	100

ANDRE INDEKSFOND							
KLP AKSJENORDEN INDEKS P	ⓘⓘ	0.97	-6.85	9.48	0.00	0.18	100
NORDNET SVERIGE INDEX	ⓘⓘ	1.09	5.47	9.29	0.00	0.19	
NORDNET SUOMI INDEKSI	ⓘⓘ	1.19	19.66	9.05	0.00	0.19	15
KLP AKSJEUSA INDEKS P	ⓘⓘ	1.04	14.49	17.77	0.00	0.20	100
HANDELSBANKEN USA INDEX CRITERIA	ⓘⓘ	1.02	14.75	17.36	0.00	0.20	0
KLP AKSJEEUROPA INDEKS P	ⓘⓘ	1.01	11.37	13.28	0.00	0.20	100
HANDELSBANKEN EUROPA INDEX CRITERIA	ⓘⓘ	0.95	10.48	12.76	0.00	0.20	0
KLP AKSJEASIA INDEKS P	ⓘⓘ	1.21	18.66	10.35	0.00	0.20	100
NORDNET DANMARK INDEKS A	ⓘⓘ	1.22	-9.95	4.63	0.00	0.20	100
DNB KLIMA INDEKS A	ⓘⓘ	0.98	13.01		0.00	0.20	100
DNB USA INDEKS A	ⓘⓘ	1.04	14.93	17.79	0.00	0.21	100
DNB NORDEN INDEKS A	ⓘⓘ	0.98	0.41	9.64	0.00	0.21	100
DNB BARNEFOND	ⓘⓘ	1.05	2.19	10.65	0.00	0.21	100
DNB GLOBAL MATERIALESEKTOR INDEKS A	ⓘⓘ	0.99	-0.42	10.27	0.00	0.22	100
DNB GLOBAL INDUSTRISEKTOR INDEKS A	ⓘⓘ	0.95	19.33	17.76	0.00	0.23	100
DNBEUROPA INDEKS A	ⓘⓘ	1.01	10.12	13.15	0.00	0.24	100
KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKED INDEKS P	ⓘⓘ	0.99	16.27	7.29	0.00	0.28	100
DNB GLOBAL EMERGING MARKETS INDEKS A	ⓘⓘ	0.96	17.67	7.02	0.00	0.36	100
HANDELSBANKEN NORDEN INDEX CRITERIA	ⓘⓘ	0.91	-7.89	8.48	0.00	0.40	0
STOREBRAND INDEKS - NYE MARKEDER	ⓘⓘ	1.03	15.62	8.43	0.40	0.40	100
HANDELSBANKEN EM INDEX	ⓘⓘ	0.98	16.99	7.61	0.00	0.60	0

LAG DIN EGEN PORTEFØLJE

Dersom du ønsker å sette sammen en egen fondsportefølje, kan det for eksempel gjøres med disse vinnerfondene:

- 25% [GLOBALE INDEKSFOND – KRON INDEKS GLOBAL](#)
- 25% [GLOBALE AKSJEFOND – KLP AKSJEGLOBAL SC FLERFAKTOR P](#)
- 20% [NYE MARKEDER – KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKEDER FLERFAKT P](#)
- 10% [NORSKE FOND – FONDSFINANS UTBYTTE A](#)
- 10% [EUROPEISKE FOND – SPAREBANK I UTBYTTE C](#)
- 10% [BRANSJEFOND – NORDEA CLIMATE AND ENVIRONMENT EQ FUND](#)

Husk at historisk avkastning eller suksess ikke er noen garanti for fremtidig avkastning eller suksess.

I TABELLEN:
● **Indeksfond.** Har som regel lave gebyrer. Gir avkastning lik markedet det er inne i, forsøker ikke å slå markedet.
△ **Kort historikk.** Fondet har eksistert i mindre enn fem år. Dermed er ikke vårt terningkast solid begrunnet.
ⓘⓘ **Hva betyr terningkastene?** Terningkast 1: Selg, fondet er utvilsomt dårlig forvaltet. Terningkast 2: Selg, fondet er neppe bra nok. Terningkast 3: Selg fondet dersom du finner fond med terning 5 eller 6 i samme region/bransje, eller du vil bytte region/bransje. Forhold som taler for likevel ikke å selge: Stor gevinst og som er opptjent over mange år slik at du har du opparbeidet stor effekt av skjermingsfradrag og skattefritak på gevinst, som vil utløses ved salg. Terningkast 4: Følg med på fondet ekstra nøye. Nedgraderes det til terningkast 3, bør du lete etter et bedre fond. Terningkast 5: Behold. En del aksjefond vipper mellom 5 og 6. Terningkast 6: Behold.

DINE PENGERS RANGERING	DP- TERNING	DP- INDEKS	AVKASTNING		GEBYRER		MINSTE INNSKUDD (i NOK)
			SISTE 12 MND.	ÅRLIG SNITT SISTE 5 ÅR	MAKS KJØP + SALG	ÅRLIG FORVALT.	

AKTIVE AKSJEFOND

NORSKE FOND							
FONDSFINANS UTBYTTE A	ⓘⓘ	1.53	31.92	21.03	0.00	1.20	10,000
SPAREBANK I NORGE VERDI C	ⓘⓘ	1.49	25.77	21.09	0.00	1.50	500
FONDSFINANS NORGE A	ⓘⓘ	1.39	21.14	19.66	0.00	1.00	10,000
HOLBERG NORGE	ⓘⓘ	1.27	25.30	17.47	0.00	1.50	1,000
STOREBRAND VERDI A	ⓘⓘ	1.25	20.58	17.36	0.00	1.50	100
KLP AKSJENORGE AKTIV P	ⓘⓘ	1.24	23.08	17.09	0.00	0.75	100
FIRST OPPORTUNITIES	ⓘⓘ	1.18	26.74	18.44	0.00	1.65	1,000
ODIN NORGE C	ⓘⓘ	1.15	21.23	15.86	0.50	1.50	3,000
ALFRED BERG AKTIV R (NOK)	ⓘⓘ	1.15	22.46	15.84	0.00	1.50	100
DNB NORGE A	ⓘⓘ	1.13	22.54	15.81	0.00	1.15	100
ALFRED BERG GAMBAC R (NOK)	ⓘⓘ	1.13	23.47	15.81	0.00	2.00	100
DNB SMB A	ⓘⓘ	1.09	29.58	19.82	0.00	1.16	100
LANDKREDITT UTBYTTE A	ⓘⓘ	1.09	27.76	14.74	0.00	1.30	300
ALFRED BERG NORGE R (NOK)	ⓘⓘ	1.09	20.87	14.34	0.00	1.20	100
DANSKE INVEST NORGE II	ⓘⓘ	1.08	22.45	15.03	1.80	1.25	50,000
DANSKE INVEST NORGE I	ⓘⓘ	1.07	22.17	14.72	2.30	1.55	1,000
PLUSS AKSJE (FONDSFORVALTNING)	ⓘⓘ	1.07	16.16	14.58	0.00	1.20	50,000
ARCTIC NORWEGIAN VALUE CREATION A	ⓘⓘ	1.06	24.93	14.44	0.00	1.59	1,000
PARETO AKSJE NORGE A	ⓘⓘ	1.05	19.04	15.39	1.50	1.50	500
PARETO AKSJE NORGE B	ⓘⓘ	1.03	18.91	15.68	1.50	1.80	500
ALFRED BERG HUMANFOND R (NOK)	ⓘⓘ	1.03	20.86	14.29	0.00	1.25	300
DNB NORGE SELEKTIV A	ⓘⓘ	1.02	13.69	15.33	0.00	1.15	100
STOREBRAND NORGE	ⓘⓘ	1.02	21.22	14.45	0.40	1.50	100
PLUSS MARKEDSVERDI (FONDSFORVALTNING)	ⓘⓘ	1.02	18.53	13.99	0.00	0.90	50,000
SBANKEN FRAMGANG SAMMEN	ⓘⓘ	1.01	20.83	14.27	0.00	1.20	300
EIKA NORGE A	ⓘⓘ	0.97	18.65	13.71	0.00	1.50	100
NORSE UTBYTTE	ⓘⓘ	0.94	22.31	16.74	0.00	2.00	50,000
HANDELSBANKEN NORGE	ⓘⓘ	0.92	29.20	13.20	0.00	1.50	0
DELPHI NORGE	ⓘⓘ	0.91	10.82	11.65	0.40	1.50	100
ARCTIC NORWEGIAN EQUITIES CLASS A	ⓘⓘ	0.90	18.17	11.60	0.00	2.01	1,000
C WORLDWIDE NORGE	ⓘⓘ	0.88	16.47	10.87	0.50	1.30	1,000
STOREBRAND NORGE FOSSILFRI	ⓘⓘ	0.81	21.52	9.68	0.40	1.50	100
FORTE NORGE	ⓘⓘ	0.78	6.92	8.52	0.00	1.93	100
STOREBRAND VEKST	ⓘⓘ	0.77	13.65	9.28	0.40	1.50	100
DANSKE INVEST NORGE VEKST	ⓘⓘ	0.71	10.90	8.58	2.30	1.75	1,000
FORTE TRØNDER	ⓘⓘ	0.71	3.26	7.90	0.00	1.93	100
△ HEIMDAL UTBYTTE	ⓘⓘ	1.51	31.01		0.00	1.25	100

NORDISKE FOND							
VIBRAND NORDEN	ⓘⓘ	1.78	14.52	19.85	2.10	2.00	1,000
FIDELITY FDS - NORDIC (SEK)	ⓘⓘ	1.25	11.46	16.24	5.25	1.93	
FONDSFINANS NORDEN	ⓘⓘ	1.24	12.05	13.70	0.00	1.50	10,000
HOLBERG NORDEN	ⓘⓘ	1.22	8.01	14.03	0.00	1.50	1,000
NORDEA NORDIC SMALL CAP	ⓘⓘ	1.13	18.72	12.66	0.00	1.60	100
DNB NORDIC SMALL CAP RETAIL A	ⓘⓘ	1.11	6.63	12.34	5.00	1.55	0
ALFRED BERG NORDIC GAMBAC R (NOK)	ⓘⓘ	1.08	8.20	11.80	0.00	2.00	100
PARETO NORDIC EQUITY B NOK	ⓘⓘ	1.01	2.35	10.52	1.50	1.71	0
LANDKREDITT NORDEN UTBYTTE A	ⓘⓘ	1.00	8.36	9.11	0.00	1.30	300
HANDELSBANKEN NORDEN SELEKTIV	ⓘⓘ	0.98	-0.87	10.02	0.00	1.85	0
EIKA NORDEN	ⓘⓘ	0.98	-0.56	9.28	0.00	1.50	100
FIRST VERITAS	ⓘⓘ	0.98	10.19	11.37	0.00	1.25	1,000
ARCTIC NORDIC EQUITIES CLASS A	ⓘⓘ	0.97	3.19	9.08	0.00	1.66	1,000
C WORLDWIDE NORDEN	ⓘⓘ	0.96	-0.77	9.69	0.50	1.40	1,000
HANDELSBANKEN MICROCAP NORDEN	ⓘⓘ	0.96	14.31	9.21	0.00	1.87	250,000
SWEDBANK ROBUR NORDENFOND (SEK)	ⓘⓘ	0.95	0.65	8.87	0.00	1.25	1
HANDELSBANKEN NORDEN	ⓘⓘ	0.91	0.21	8.16	0.00	1.50	0
ODIN NORDEN C	ⓘⓘ	0.90	1.95	9.00	0.50	1.50	3,000
HANDELSBANKEN NORDISKE SMB	ⓘⓘ	0.88	8.53	7.06	0.00	1.60	0
DNB NORDEN A	ⓘⓘ	0.85	0.65	6.74	0.00	1.16	100
SWEDBANK ROBUR SMÅBOLAGSFOND NORDEN A	ⓘⓘ	0.84	9.06	5.19	0.00	1.25	1
EIKA ALPHA	ⓘⓘ	0.82	10.61	15.39	0.00	2.50	100
DNB GRØNT SKIFTE NORDEN A	ⓘⓘ	0.80	-2.17	5.74	0.00	1.16	100
DELPHI NORDIC	ⓘⓘ	0.80	-0.39	5.66	0.40	1.50	100

DINE PENGERS RANGERING	DP- TERNING	DP- INDEKS	AVKASTNING		GEBYRER		MINSTE INNSKUDD (I NOK)
			SISTE 12 MND.	ÅRLIG SNITT SISTE 5 ÅR	MAKS KJØP + SALG	ÅRLIG FORVALT.	

SVENSKE FOND							
CARNEGIE SVERIGEFOND A	👍👍	1.05	7.20	10.15	0.00	1.41	0
SWEDBANK ROBUR SVERIGEFOND (SEK)	👍	0.91	3.97	7.79	0.00	1.25	1
ODIN SVERIGE C	👍	0.89	6.40	7.87	0.50	1.20	100

EUROPEISKE FOND							
SPAREBANK 1 UTBYTTE C	👍👍	1.22	18.09	17.12	0.00	1.50	500
HANDELSBANKEN EUROPA TEMA	👍	0.78	17.05	6.00	0.00	1.60	0
HANDELSBANKEN EUROPA SELEKTIV	👍	0.75	1.01	7.89	0.00	1.85	

GLOBALE FOND							
KLP AKSJEGLOBAL SC FLERFAKTOR P	👍👍👍	1.34	9.14	15.83	0.00	0.45	100
FIRST GLOBALT FOKUS	👍👍	1.27	24.11	27.08	0.00	1.25	1,000
STOREBRAND GLOBAL MULTIFACTOR	👍👍	1.18	14.10	17.35	0.40	0.75	100
DNB GLOBAL A	👍👍	1.11	11.74	16.46	0.00	0.85	100
STOREBRAND GLOBAL VALUE	👍👍	1.10	5.56	17.09	0.40	0.75	100
NORDEA WORLD FUND	👍👍	1.10	13.31	17.00	0.00	1.00	100
FORTE GLOBAL	👍👍	1.08	14.16	15.61	0.00	1.98	100
KLP AKSJEGLOBAL FLERFAKTOR P	👍👍	1.06	10.75	13.94	0.00	0.27	100
SKAGEN FOCUS A	👍👍	1.04	10.40	14.95	1.30	1.60	250
PLUSS UTLAND AKSJE (FONDSFORVALTNING)	👍👍	1.02	8.63	16.14	0.00	1.20	50,000
PARETO GLOBAL B	👍👍	1.01	8.32	15.09	1.50	1.60	500
STOREBRAND GLOBAL ESG	👍👍	1.01	11.85	15.74	0.40	0.40	100
SPAREBANK 1 VERDEN VERDI C	👍👍	1.01	10.40	12.95	0.00	1.50	500
ALFRED BERG GLOBAL R (NOK)	👍👍	1.00	23.17	15.86	0.00	1.00	100
EIKA GLOBAL A	👍👍	1.00	5.36	14.37	0.00	1.50	100
KLP FRAMTID P	👍👍	1.00	16.79	13.76	0.00	0.22	100
PARETO GLOBAL A	👍	0.97	8.64	14.54	2.00	1.30	500
LANDKREDITT AKSJE GLOBAL A	👍	0.97	12.42	12.71	0.00	1.10	300
KLP MER SAMFUNNSANSVAR P	👍	0.96	12.46	14.67	0.00	0.18	100
STOREBRAND GLOBAL ESG PLUS	👍	0.94	11.73	14.48	0.00	0.40	100
SKAGEN SELECT 100	👍	0.93	8.51	11.71	1.30	1.50	250
FIDELITY FDS - GBL FOCUS A (USD)	👍	0.90	24.72	10.42	5.25	1.91	2,500
C WORLDWIDE STABILE AKSJER	👍	0.90	6.82	10.11	0.50	1.60	1,000
DELPHI GLOBAL	👍	0.89	23.45	16.08	0.40	1.50	100
NORDEA GLOBAL STARS FUND	👍	0.88	8.24	11.50	5.00	1.79	
DNB GLOBAL LAVKARBON A	👍	0.87	9.80	12.52	0.00	0.56	100
HOLBERG GLOBAL A	👍	0.85	7.67	13.38	1.30	1.50	1,000
DNB FUND - PRIVATE EQUITY RETAIL B	👍	0.82	19.76	15.97	5.00	1.58	0
HANDELSBANKEN GLOBAL TEMA	👍	0.82	8.46	11.77	0.00	1.40	0
SKAGEN GLOBAL A	👍	0.80	9.30	12.63	0.30	1.00	250
STOREBRAND GLOBAL SOLUTIONS	👍	0.78	10.20	11.28	0.40	0.75	100
SWEDBANK ROBUR SMALL CAP GLOBAL A	👍	0.77	11.71	6.53	0.00	1.25	1
ODIN GLOBAL C	👍	0.74	-0.28	10.06	0.50	1.51	3,000
C WORLDWIDE GLOBALE AKSJER	👍	0.73	0.39	9.54	0.50	1.40	1,000
FRAM GLOBAL	👍	0.65	17.67	7.09	0.00	2.00	5,000

NORDAMERIKANSKE FOND							
NORDEA NORTH AMERICAN DIVIDEND	👍👍	1.07	10.23	15.78	0.00	1.20	100
NORDEA I - NORTH AMERICAN ALL CAP FUND	👍	0.96	8.45	14.03	5.00	1.79	
HANDELSBANKEN AMERIKA TEMA	👍	0.93	13.01	15.94	0.00	1.60	0
HANDELSBANKEN AMERIKA SMB TEMA	👍	0.89	4.27	10.13	0.00	1.50	0
ODIN USA C	👍	0.81	2.03	11.68	0.50	1.50	3,000

NYE MARKEDER							
KLP AKSJE FREMVOKSENDE MARKEDER FLERFAKT P	👍👍👍	1.41	17.23	12.28	0.00	0.40	100
SKAGEN KON-TIKI A	👍👍	1.10	18.45	9.91	0.30	2.00	250
ODIN EMERGING MARKETS C	👍👍	1.07	16.43	8.19	0.50	1.51	3,000
NORDEA EMERGING MARKET	👍👍	1.05	14.98	8.68	0.00	1.60	100
NORDEA STABLE EMRG MRKTS (RETAIL)	👍	0.97	17.87	11.10	5.00	2.12	
HANDELSBANKEN VEKSTMARKED TEMA	👍	0.92	17.28	6.32	0.00	1.60	0
DNB GLOBAL EMERGING MARKETS	👍	0.90	13.57	5.64	0.00	1.13	100
HOLBERG VEKSTMARKEDER A	👍	0.79	23.32	3.31	1.30	2.00	1,000
NORDEA I - EMERGING STARS EQUITY FUND	👍	0.78	14.29	2.53	5.00	1.81	
C WORLDWIDE EMERGING MARKETS	👍	0.78	5.14	2.23	0.50	1.50	1,000

JAPANSKE FOND							
NORDEA JAPAN FI	👍👍	1.19	21.53	10.97	0.00	1.00	100
HANDELSBANKEN JAPAN TEMA	👍	0.95	20.86	6.95	0.00	1.60	0

DINE PENGERS RANGERING	DP- TERNING	DP- INDEKS	AVKASTNING		GEBYRER		MINSTE INNSKUDD (I NOK)
			SISTE 12 MND.	ÅRLIG SNITT SISTE 5 ÅR	MAKS KJØP + SALG	ÅRLIG FORVALT.	

KINESISKE FOND							
NORDEA CHINA	👍	0.92	35.57	-3.28	0.00	1.85	100
HANDELSBANKEN ASIA SMB	👍	0.55	15.20	2.39	0.00	1.85	0

INDISKE FOND							
NORDEA INDIA	👍👍	1.05	-8.57	18.78	0.00	1.85	100
DNB FUND - INDIA RETAIL A	👍	0.84	-13.48	12.44	5.00	1.69	0
CARNEGIE INDIENFOND A	👍	0.75	-13.58	10.01	0.00	2.22	0

ASIATISKE FOND EKSKL. JAPAN							
NORDEA ASIA EX JAPAN EQUITY FUND	👍	0.97	11.66	4.89	5.00	1.87	
DNB ASIAN MID CAP	👍	0.94	14.45	3.85	5.00	1.58	0
HANDELSBANKEN ASIA TEMA	👍	0.91	20.03	5.86	0.00	1.50	0
C WORLDWIDE ASIA A	👍	0.88	16.83	4.38	0.50	1.60	1,000

LATINAMERIKANSKE FOND							
NORDEA LATIN AMERIKA	👍	0.95	9.40	9.71	5.00	2.07	
HANDELSBANKEN LATIN AMERIKA	👍	0.85	13.35	7.13	0.00	1.60	0

ØSTEUROPEISKE FOND							
HANDELSBANKEN EMEA TEMA	👍👍	1.09	20.14	9.96	0.00	1.66	0

NORSK / INT. FOND							
SKAGEN VEKST A	👍👍👍	1.33	6.64	16.00	2.30	1.00	250
HEIMDAL TINDE	👍	0.89	7.06	12.66	0.00	1.25	100
EIKA SPAR A	👍	0.87	8.05	12.86	0.00	1.50	100
△ DNB GRØNT SKIFTE NORGE A	👍👍	1.11	26.51		0.00	1.16	100
△ ODIN BÆREKRAFT C NOK	👍	0.77	-0.30		0.00	1.50	3,000

ANDRE REGIONALE/INTEJ. FOND							
DNB AKTIV 100	👍👍	1.03	12.60	13.78	0.00	1.20	100
BOREA AKSJE	👍	0.96	15.85	14.12	0.30	1.95	3,000

BRANSJEFOND

BRANSJEFOND – EIENDOM							
SWEDBANK ROBUR FASTIGHET (SEK)	👍👍	1.16	-3.48	5.59	0.00	1.25	1
ODIN EIENDOM C	👍👍	1.02	-6.74	2.70	0.50	1.50	3,000
SKAGEN M2	👍	0.93	1.18	5.06	4.00	1.50	250
△ FIRST NORDIC REAL ESTATE	👍	1.12	-3.06	6.76	0.00	1.25	

BRANSJEFOND – FINANS							
EIKA EGENKAPITALBEVIS	👍👍	1.05	37.02	21.58	0.00	1.50	100
DNB FINANS A	👍	0.91	28.61	21.31	0.00	1.15	100

BRANSJEFOND – HELSE							
DNB HEALTH CARE A	👍	0.93	-16.00	6.21	0.00	1.15	100
ARCTIC AURORA LIFESCIENCE CLASS A	👍	0.83	-24.70	4.54	0.00	2.12	1,000
FONDSFINANS GLOBAL HELSE	👍	0.79	-17.94	3.03	0.00	1.00	10,000
C WORLDWIDE HEALTHCARE SELECT	👍	0.79	-18.79	2.02	0.50	1.70	1,000

BRANSJEFOND – TEKNOLOGI							
DNB TEKNOLOGI	👍👍	1.25	25.08	21.32	0.00	1.15	100
DNB TELECOM	👍👍	1.21	26.32	12.37	0.00	1.17	100

ØVRIGE BRANSJEFOND							
NORDEA CLIMATE AND ENVIRONMENT EQ FUND	👍👍	1.86	8.22	11.95	5.00	1.79	
DNB MILJØINVEST A	👍👍	1.52	-5.71	9.96	0.00	1.16	100
HANDELSBANKEN HÅLLBAR ENERGI (AI NOK)	👍👍	1.21	-1.25	3.37	0.00	1.50	

*) Disse fondene tar årlig suksesshonorar:

Alfred Berg Gambak: 10 % av verdistigning (min 1,8% og maks 5%). **Skagen Vekst** tar på 1% + 10% av avkastnngen over 6%. **Eika Alpha:** minimum 1%, maks 4 %. **Skagen Kon-Tiki:** 2 % +/- 10 % av avkastningen over/under MSCI Emerging Markets (maks 4 % min 1%). **Skagen Global:** 1 % + 10 % av avkastningen over MSCI AC World. **Delphi Global:** 2 % +/- 10 % av avkastningen over/under MSCI World (maks 4 % min 0 %). **Alfred Berg Humanfond** er et idealistisk fond hvor 2% av forvaltningskapitalen gis til organisasjoner. **Fondsfinans Global Helse** tar 10 % av verdøkning utover 10 %.

TALLENE ER OPPDATERT PER 27. AUGUST 2025

Kilde: Dine Penger, UIS og Morningstar. Fondene merket med △ har mindre enn tre års historikk å vise til, og har derfor ikke en pålitelig DP-indeks. Vi beregner likevel DP-indeks og DP-Terning for disse for å finne nye «superfond».

TA TID		ENSIDIG		KASSE- BIL		FREM- BRINGE		AVIS- STOFF			
ØRKEN- OMRÅDE		VISNE BLADER		MØBEL							
						VRØVL					HELSE- FAGLIG AKTØR
						MYTISK VESEN					
FØL- ELSE- BETONT								SAMLET HOLDE I HÅNDEN			
					KOMME MED EN ANMOD- NING		SITTE BØYD OVER BØKENE				
SAUS- TYPE	FANE- FLUKT										
STRUPE	FRUKT										
				FELLES- SKAP			STIVNE I KULDEN				
				FELLES- SANG							
OVER- NATUR- LIG VESEN					NORMAL						
					NATUR- FIBER						
			ELVE- UTLØP			ISOLA- SJONS- MATE- RIALE	SELV- VALGT ISOLA- SJON	LØV- FEL- LENDE VEKST			
			VIA								
MARI- TIMT TERRI- TORIUM		BURFUGL				FØRSTE- HJELPS- UTSTYR					
		MINE- RAL- STOFF									
FUGL PÅ MENYEN				HÅPLØS PERSON							
				SNAPPE							
			VÆSKE			BRUKE FAKTER					
			STRIM- MEL								
NASJON	TREFAT					UAV- BRUTT TIRADE					
HOLDE TIL	TIDS- ALDER					VALUTA					
				AVIS- KONSU- MENT					SKRÅN- ENDE TER- RENG		
OVER- ENS- STEM- MELSE				SANSE- INN- TRYKK				NITTEN TIL SAMMEN		KROPPS- SPRÅK	
				ENERGI						AKSEPT	
					ØDE- LEG- GELSE				GRUVE- GANG		
TID UTEN VIRK- SOMHET	FRI- ID- RETTS- ØVELSE										

GROV- BRØD- INGRE- DIENS		HODE- BE- KLED- NING		OVER- VÅKE		BEHAND- LINGS- VENTE- TID
				STYRE- MIDDEL		DES- SERT- TOPP- ING
		DANSE- MUSIKK				
		TOPPEN				
	TA TIL GJEN- MÆLE					
	PATRIOT					
KROPPS- SPRÅK						
AKSEPT						
					PRO- DUK- SJONS- DYR	

For- håp- ning	Lyd fra kråke	Sår- merke	Bruke spade	Til værs	10 kilo- meter	Være i luften

Send SMS-svar: MÅNED+LØSNINGSORD til 2424
 Pris: kroner 5 per melding. Løsningsordet er i
 de gule feltene. Løsningen må være mottatt
 innen torsdag 25. september.

82 **dine penger** NR. 9 2025

Pump og kast

Nei, Warren Buffett deler ikke aksjetips på Facebook.

Om du først begynner å scrolle på aksjetips, investeringsråd og «bli rik i en fei»-videoer på sosiale medier, er du fort nede i et kaninhull hvor det er lett å la seg rive med.

Derfra går det ofte kort tid før mange opplever å bli kontaktet gjennom private meldinger på sosiale plattformer eller på WhatsApp, hvor man blir tilbudt «unike» investeringstips.

For mange høres dette helt sikkert ut som en fet bunke røde flagg, men overraskende mange følger disse «unike» aksjetipsene, satser sparepengene – og taper alt.

Det kan nesten virke som det er de gamle Nigeria-svindlerne som har kommet opp med en ny forretningsidé. Det handler om å pepre mottagerne med mer eller mindre troverdige historier for så å håpe på at mange nok biter på slik at det blir penger i kassa.

Og det er tydeligvis gode tider for dette nå.

Bare i juli tapte flere investorer til sammen flere milliarder dollar da en rekke kinesiske selskaper børsnotert i USA falt kraftig i etterkant av å ha blitt hausset på sosiale medier, skriver Financial Times.

Til avisen sier FBI at det har vært en oppgang på 300 prosent det siste året i henvendelser fra investorer som mener seg utsatt for «pump and dump»-aksjesvindel.

I fjor høst måtte Warren Buffetts investeringsselskap Berkshire Hathaway legge ut en varsel på nettsidene sine hvor de eksplisitt skrev at Buffett ikke deler investeringsmuligheter på sosiale medier, ifølge CNBC.

I sommer fikk vi en ny bølge av såkalte meme-aksjer: Et begrep vi først ble kjent med i 2021 da Gamestop-aksjen steg kraftig, som går ut på at

KRISPY KREME: Aksjen ble i sommer en del av en ny bølge meme-aksjer som steg kraftig. FOTO: AP

aksjene til selskaper som i utgangspunktet virker noe fallerte, stiger kraftig etter omtale på sosiale medier som Reddit. Etter den kraftige spekulasjonsdrevne oppgangen, faller gjerne kursen bratt tilbake.

Det er ingen tvil om at sosiale plattformer kan være et nyttig verktøy og en verdifull ressurs når man ønsker seg å lære seg om aksjemarkedet, holde seg oppdatert og kommunisere med andre små og store investorer.

Veletablerte aktører i finans har skjönt at de må forklare kompliserte ting på en enkel måte for å nå ut, og det gjør de.

Fra å være noe mørkt og mystisk, er aksjehandel og kunnskap om aksjer generelt blitt mer tilgjengelig.

Utfordringen er selvfølgelig at på sosiale medier kan alle legge ut aksjetips. Også de som aldri har forholdt seg til de lover og regler som gjelder når det kommer til å gi investeringsråd.

Hvordan skille mellom folk

som prøver å være ærlige og redelige med sine tips og triks om økonomi på sosiale medier, og de som har til hensikt til å lure noen for å selv tjene på det?

Det er ikke lett.

Finanstilsynet jobber iherdig med å lage kjøregeregler for «finfluencere». Det er et vanskelig terreng å navigere i. Meninger om investeringsstrategier er for eksempel ikke underlagt tilsyn, men om man bruker sosiale medier for å drive markedsmanipulasjon gjennom spredning av villedende informasjon, er det regelverk mot dette. Meta, som eier Facebook og Instagram, sier på sin side til FT at selskapet jobber med løsninger for å oppdage og sile ut svindel på deres plattformer.

Når feilinformasjon og rykter i aksjemarkedene spres, er volumene enorme og effektene kan bli katastrofale.

Så hva gjør man når man får et tips om kommende opptur for et ukjent børsnotert selskap? Vær skeptisk.

Uansett om det kommer fra kollegaen over kantinebordet eller i den samtaletråden på Messenger eller WhatsApp.

Og uavhengig av Facebook kan man la seg inspirere av Warren Buffett: Gjør egne analyser og vit hva du investerer i.

Og er det noe som virker for godt til å være sant, så er det gjerne det.

INA VEDDE-FJÆRESTAD
KOMMENTATOR E24

FRA TINGVOLL

GRATIS
BEFARING
-
SE MER HER

Vi gjør
solskinnsdager
enda bedre

NORSOL®

Zipscreen isolerer
både mot solvarme
og mot kulde

✓ Skann QR koden over og lær alt om gardiner
og solskjerming fra Tingvoll.

1

GRATIS BEFARING

Vi gir råd, viser prøvekolleksjon,
tar nøyaktige mål, og gir
prisoverslag.

2

PRODUKSJON

Vi besørger din bestilling som
blir skreddersydd på vår fabrikk.

3

MONTERING

Vi monterer din ferdige
bestilling der du ønsker den,
raskt og fagmessig.